

Brisel, XXX
[...] (2015) XXX nacrt

Limité Cabinets
Embargo jusqu'à l'adoption

RADNI DOKUMENT KOMISIJE

KOSOVO*
IZVEŠTAJ 2015

Prateći dokument

**SAOPŠTENJE KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU, SAVETU, EVROPSKOM EKONOMSKOM
I SOCIJALNOM ODBORU I KOMITETU REGIONA**

EU Strategija proširenja

{KOM(2015) XXY} * Ova oznaka ne dovodi u pitanje stavove o statusu, i u skladu je sa UNHCR Rezolucijom

1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o kosovskom proglašenju nezavisnosti.

SRB

SRB

Sadržaj

1. Uvod.....	4
1.1. Kontekst.....	4
1.2. Rezime izveštaja.....	4
2 POLITIČKI KRITERIJUM.....	7
2.1. Demokratija.....	7
2.2. Reforma javne uprave.....	11
2.3. Vladavina prava.....	15
2.4. Ljudska prava i zaštita manjina.....	23
2.5. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze.....	31
3 NORMALIZACIJA ODNOSA IZMEŠU KOSOVA I SRBIJE.....	33
4. EKONOMSKI KRITERIJUM.....	34
4.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.....	35
4.2. Kapacitet za suočavanje sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije.....	41
5. EVROPSKI STANDARDI.....	43
5.1. Unutrašnje tržište.....	43
5.1.1. Slobodno kretanje robe.....	43
5.1.2. Kretanje osoba, usluga i pravo na osnivanje.....	44
5.1.3. Slobodno kretanje kapitala.....	45
5.1.4. Carina i oporezivanje.....	46
5.1.5. Konkurencija.....	47
5.1.6. Javne nabavke.....	47
5.1.7. Pravo intelektualne svojine.....	49
5.1.8. Zapošljavanje, socijalna politika, politika javnog zdravlja.....	50
5.1.9. Obrazovanje i istraživanje.....	52
5.1.10. Pitanja Svetske Trgovinske Organizacije (WTO).....	53
5.2. Sektorske politike.....	54
5.2.1. Industrija i MSP.....	54
5.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo.....	54
5.2.3. Životna sredina i klimatske promene.....	55
5.2.4. Saobraćajna politika.....	57
5.2.5. Energetika.....	58
5.2.6. Informaciono društvo i mediji.....	59
5.2.7. Finansijska kontrola.....	60
5.2.8. Statistike.....	62
5.3. Pravda, sloboda i bezbednost.....	65
5.3.1. Vizna politika, kontrola granica, azil i migracije.....	65
5.3.2. Pranje novca.....	67

5.3.3. Droga	67
5.3.4. Policija	67
5.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma	68
5.3.6. Sudska saradnja u građanskim i civilnim stvarima	60
Aneks I – Odnosi između EU i Kosova	69
Aneks II – Statistički Aneks	70

1. UVOD 1

1.1. Kontekst

27. oktobra. 2015. godine EU je sa Kosovom potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Potpisivanje sporazuma predstavlja prekretnicu na putu Kosova ka evropskoj budućnosti. SSP je prvi ugovorni odnos između EU-a i Kosova. Ovaj sporazum završava plan SSP-a sa svim zemljama Zapadnog Balkana. SSP obezbeđuje sveobuhvatan okvir za bliži politički dijalog i ekonomske odnose između Kosova i EU, uključujući i otvaranje tržišta EU proizvodima sa Kosova.

Kosovo je pokazalo svoju posvećenost normalizaciji odnosa sa Srbijom potpisivanjem nekoliko ključnih sporazuma u avgustu. Donete su važne odluke u cilju otvaranja puta ka uspostavljanju Specijalnih Komora. Nova Vlada je takođe istakla svoju posvećenost cilju ispunjavanja svih uslova za liberalizaciju viznog režima.

1.2. Rezime izveštaja

Što se tiče **političkih kriterijuma**, politički zastoj od šest meseci nakon izbora u junu 2014. godine je odložio ključne reforme. Politički zastoj je završen u decembru kada je Demokratska partija Kosova (PDK) formirala koaliciju sa Demokratskim savezom Kosova (LDK) i strankama manjina. U avgustu Skupština Kosova je glasala u korist ustavnih izmena za uspostavljanje Specijalnih Komora i Specijalnih Tužilaštva, koji treba da procesiraju slučajeve teških prekograničnih i međunarodnih zločina počinjenih tokom i nakon sukoba na Kosovu. Vlada je takođe potpisala ključne sporazume sa Beogradom u avgustu mesecu. Obe odluke zahtevaju jaku političku posvećenost Vlade.

Došlo je do polarizacije odnosa između Vlade i opozicije. Članovi opozicije su bili uključeni u incidente nasilja protiv Vlade, kritikujući je za nedavne odluke o uspostavljanju Specijalnih Komora, potpisivanju sporazuma o dijalogu sa Beogradom, i sporazuma o demarkaciji sa Crnom Gorom.

Mnoge nezavisne institucije i regulatorni organi trenutno nisu u funkciji ili su negativno pogođeni odloženim imenovanjima članova odbora. Vlada i Skupština moraju hitno izabrati članove odbora za ove institucije i utvrditi mehanizme njihovih odgovornosti. Imenovanja treba sprovesti na osnovu stručnih kvalifikacija i zasluga, a ne na osnovu političkog pokroviteljstva. Nedavni izbor ombudsmana je bio pozitivan pomak u tom pogledu.

Vlada je povećala središte svoje pažnje na reformu javne uprave, koja je dostigla određeni nivo pripreme. Dobar napredak je ostvaren u unapređivanju pravnog i strateškog okvira. Nastavak politizacije državne uprave predstavlja veliki problem. Odgovornost se treba poboljšati kroz administracije putem odgovarajućih kontrola. Treba izbegavati preklapanja nadležnosti državnih organa. Nadgledanje sprovođenja budžeta od strane Parlamenta treba da postane pouzdanije i transparentnije. Treba obezbediti čvrsto finansijsko upravljanje u svim javnim institucijama.

Pravosudni sistem na Kosovu je u ranoj fazi pripreme. Paket izmena za četiri osnovna zakona je usvojen, što predstavlja korak ka modernizaciji pravosudnog sistema. Međutim pravosuđe je i dalje podložno političkom mešanju. Potrebno je preduzeti dodatne napore kako bi se osigurala nezavisnost u zakonu i praksi sa ciljem sprečavanja i borbe protiv korupcije u sudstvu, regrutovanjem i obučavanjem kvalifikovanog osoblja i izdvajanjem odgovarajućih resursa.

Ovaj izveštaj obuhvata period od oktobra 2014 do septembra 2015 godine. Zasniva se na unosu podataka iz različitih izvora, uključujući i doprinos Vlade KOSOVA.ZEMALJA ČLANICA EU, IZVEŠTAJE EVROPSKOG PARLAMENTA, I INFORMACIJE PRIKUPLJENE OD RAZNIH MEĐUNARODNIH I NEVLADINIH ORGANIZACIJA. PO PRAVILU ZAKONI ILI MERE KOJE SU U PRIPREMI NISU UZETE U OBZIR

Kosovo je u ranoj fazi pripreme za borbu protiv korupcije. Sveobuhvatan i strateški pristup je neophodan kako bi se osiguralo postizanje stvarnih rezultata u borbi protiv endemske korupcije na Kosovu. Zapisi uspešnih krivičnih gonjenja i osuda ostaju da se utvrde. Retke istrage korupcija na visokom nivou do sada nisu rezultirale konačnim presudama.

Kosovo je u ranoj fazi pripreme za borbu protiv organizovanog kriminala. Određeni napredak je postignut u međuinstitucionalnoj saradnji i razmeni podataka o istragama između agencija za sprovođenje zakona. Međutim, broj istraga i pravosnažnih presuda ostaje na niskom nivou. Konfiskacija imovine se retko primenjuje. Usredsređenost na strategije i akcione planove ne treba da zamagli potrebu za ostvarivanjem stvarnih rezultata u borbi protiv organizovanog kriminala na Kosovu. Kosovo je pojačalo svoje napore u borbi protiv terorizma, ali se i dalje suočava sa izazovima koji se odnose na radikalnost.

Usvajanje paketa zakona za ljudska prava je ojačalo institucionalne strukture i razjasnilo ulogu različitih institucija. Potrebna je veća politička pažnja, kako bi se osiguralo pravilno sprovođenje i rešavanje problema nedostatka resursa. U oblasti slobode izražavanja, Kosovo ima određeni nivo pripreme. Zakonodavni i institucionalni okvir ostaje podeljen i delom neefikasan. Javni servis je podložan političkim pritiscima i nema održivo finansiranje. Nasilje nad ženama i ograničen pristup vlasništvu otežavaju potpuno ostvarivanje njihovih prava. Treba ojačati zaštitu osoba sa invaliditetom i pripadnike manjina posebno Roma, Aškalija i Egipćana.

Što se tiče **normalizacije odnosa sa Srbijom**, Kosovo ostaje posvećeno sprovođenju „Prvog sporazuma o principima koji regulišu normalizaciju odnosa“ iz aprila 2013 godine i drugih sporazuma potpisanih u EU sa ciljem olakšavanja procesa dijaloga. Ključni sporazumi su potpisani u avgustu, za energiju, telekomunikacije, uspostavljanje Udruženja/Zajednica opština sa srpskom većinom, kao i sporazum o mostu u Mitrovici. Dijalogom su postignuti konkretniji rezultati u oblastima pravde, integracije civilne zaštite, osiguranje vozila, carina i IUG. Vode se i konstruktivni razgovori za poboljšanje saradnje u borbi protiv migracionih tokova sa Kosova. Preduzeti koraci dali su novi zamah u normalizaciji odnosa i treba da imaju pozitivan i konkretan uticaj na svakodnevni život građana u Srbiji i na Kosovu.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Kosovo je u ranoj fazi razvoja funkcionalne tržišne ekonomije. Uporni trgovinski deficit odražava slabu osnovu za proizvodnju i nedostatak međunarodne konkurentnosti. Oslanjanje na doznakama i široko rasprostranjenu neformalnu ekonomiju smanjuje podsticaje za zapošljavanje i doprinosi ionako niskom učešću na tržištu rada i visokoj stopi nezaposlenosti koja iznosi 35,3% i nastavlja da raste do 61% među mladima. Neefikasna državna uprava i ad hoc pristup fiskalnoj politici predstavljaju značajne fiskalne rizike. Kosovo treba da ojača srednjoročni fiskalni okvir, transparentnost javnih finansija, i da promeni rast budžetskih rashoda. Kosovo takođe treba da ubrza privatizaciju i obnovu javnih preduzeća, poboljšanje stečajnog postupka i stečaja, smanjivanje zavisnosti od carina putem širenja domaće poreske osnovice i modernizaciju naplate prihoda.

Kosovo je u ranoj fazi postizanja kapaciteta za suočavanje sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije. Glavne reforme treba da obezbede stabilno snabdevanje električnom energijom i smanjivanje gubitaka u distribuciji, zatvaranje jaza veština na tržištu rada, i usmeravanje direktnih stranih investicija i doznaka za proizvodne sektore.

Kosovo je u ranoj fazi usklađivanja sa **evropskim standardima** uključujući i oblast javne nabavke, statistike i finansijske kontrole. Usklađivanje zakona u nekim oblastima je visoko ali je primena slaba. Izvestan napredak je ostvaren u oblasti javnih nabavki, posebno u pogledu sprovođenja centralizovanog sistema javnih nabavki, međutim zabrinutost zbog korupcije i dalje postoji. Što se tiče finansijske kontrole postignut je određeni napredak posebno u oblasti spoljne revizije. Međutim, potrebni su značajni naponi kako bi se sprovele javne finansijske kontrole unutar cele uprave i državnih preduzeća.

2 POLITIČKI KRITERIJUMI

2.1. Demokratija

Kosovo je nastavilo konsolidaciju funkcionisanja demokratskih institucija. Nakon izbora u junu 2014 godine formirana je nova Skupština i Vlada koji su preuzeli dužnost u decembru. Specijalni predstavnik Evropske Unije na Kosovu i Misija vladavine prava Evropske Unije na Kosovu (EULEX) nastavljaju sa sprovođenjem svojih mandata. U poređenju sa prethodnim godinama, situacija na severu Kosova naseljenom pretežno kosovskim Srbima je poboljšana tokom 2015 godine. Kosovo je postiglo napredak u integraciji struktura policije i pravosuđa na severu, i avgusta 2015 godine u okviru posredovanja EU dijalogu sa Srbijom potpisalo sporazum, kako bi se uspostavilo Udruženje/Zajednica opština sa srpskom većinom. Skupština je uspešno usvojila ustavne izmene i zakone neophodne za uspostavljanje Specijalnih Komora i Specijalnih Tužilaštva sa ciljem istraživanja navoda o međunarodnim zločinima počinjenim tokom i posle sukoba 1999 godine.

Izbori

Skupština Kosova tek treba da sprovede zakasnele izborne reforme. Članstvo Kosova u Venecijanskoj komisiji može pomoći u tom pogledu. Skupština takođe treba da pokrene nezavisnu reviziju finansiranja izbornih kampanja političkih stranaka, kao što je predviđeno Zakonom o finansiranju političkih subjekata. Januara 2015 godine održani su opštinski izbori koji predstavljaju primer dobrog vođenja izbora, u Gračanici, opštini centralnom Kosovu sa većinskim srpskim stanovništvom.

Parlament

Kašnjenje u uspostavljanju nove Skupštine nakon izbora 2014 godine je usporilo proces reformi na Kosovu. Nasilni prekidi poslednjih plenarnih sednica od strane pripadnika opozicije negativno su uticali na funkcionisanje Skupštine. Takve akcije su protiv evropskih vrednosti. Skupština treba da postane efikasnija i da se pridržava vlastitog Pravilnika o radu. Pod hitno treba da imenuje nadležne članove regulatornih i nadzornih organa, kako bi osigurala pravilno funkcionisanje države, i to na osnovu zasluga, na transparentan način i da se pridržava procesa ne-političke selekcije.

Šest meseci nakon parlamentarnih izbora u junu 2014 godine, 8 decembra je formirana nova Skupština. Demokratska partija Kosova PDK (35 mesta) i Demokratski savez Kosova LDK (33 mesta) su u vladajućoj koaliciji sa srpskom građanskom inicijativom „Srpska“ (11 mesta) i ne-srpskom manjinskom grupom „6+“ (6 mesta). Sa 85 od 120

mesta vladajuća koalicija ima sigurnu većinu. Pokret i politička partija „Samoopredeljenje“ je jezgro male ali glasne opozicije

Rad Parlamenta je efektivno suspendovan od juna do decembra 2014 godine. Međutim, nakon dogovora o novoj Vladi, imenovan je predsedavajući i Skupština je počela sa radom. Skupština je potvrdila novu Vladu i prenela budžet decembra 2015 godine. Godišnji plan rada usvojila je februara. Usvojila je i nekoliko važnih zakona, među kojima su Zakon o pravosuđu, Zakon o ljudskim pravima, svi ovi zakoni su usvojeni po ubrzanom postupku. To je ograničilo mogućnost za parlamentarnu debatu, što predstavlja razlog za zabrinutost.

Mnoga većanja Skupštine bila su obeležena polarizovanom atmosferom između vladajuće koalicije i opozicije, naročito o osetljivim političkim pitanjima kao što su osnivanje Specijalnih Komora i dijalog sa Srbijom. Nedavni nasilni prekidi plenarnih sednica od strane opozicije negativno su uticali na rad Skupštine i poljuljali su poverenje u spremnost opozicije za učestvovanje u demokratskoj raspravi. Skupština je ključna demokratska institucija i svi članovi parlamenta moraju omogućiti Skupštini da ispuni svoje obaveze.

Na parlamentarne rasprave dalje utiče nedostatak redovnih plenarnih sednica i česta prekoračenja rokova u skladu sa Pravilnikom o radu, što je na štetu parlamentarnog pregleda. Bilo je i kršenja propisa iz Pravilnika o radu od strane Vlade, koja je proizvoljno povlačila nacрте zakona dostavljenih Skupštini. Treba poboljšati regulatorni okvir za Skupštinu. Nova Skupština treba da ojača nadzor izvršne vlasti i zakonodavnih postupaka kao i da sprovede standarde za konsultacije sa civilnim društvom. Treba poboljšati parlamentarnu proveru i ravnotežu putem kontrole budžetskih potreba. Skupština bi trebalo da obezbedi praćenje izveštaja od strane Kancelarije Generalnog revizora i ombudsmana. Treba uspostaviti mehanizam koji bi osigurao primenu preporuka nadzornog odbora javnih finansija.

Skupština bi trebalo da vrši nadzor na rad nezavisnih institucija, regulatornih organa i agencija, na osnovu jasnog mandata i sa odgovarajućim mehanizmima izveštavanja i odgovornosti. Potrebno je hitno rešiti problem kašnjenja u izboru članova odbora tih institucija i vlasti i utvrditi njihove odgovornosti. Imenovanja treba izvršiti na osnovu stručnih kvalifikacija i zasluga, a ne na osnovu političkog pokroviteljstva.

Odbor za evropske integracije treba dodatno ojačati, kako bi odražavao svoju ulogu u naporima Kosova da ostvari napredak u programu evropskih reformi. Potrebna je bolja provera nacрте zakona kako bi se osiguralo usklađivanje sa propisima EU.

Skupštinska administracija treba da pojača svoj tehnički kapacitet kako bi podržala efikasnu politiku i poboljšala nadzor nacrtu zakona.

Vlada

Nova Vlada je nastavila sa sprovođenjem prioriternih reformi u vezi sa EU, što je rezultiralo sa dve velike međunarodne obaveze u avgustu. Izvršna vlast treba da obezbedi da se zakoni i pravila sprovode u praksi. Dobra komunikacija sa Skupštinom, uključujući i redovne odgovore na poslanička pitanja i jaka međuministarska saradnja od ključnog su značaja u tom pogledu. Zakon o ombudsmanu je poboljšana, međutim Vlada potcenjuje njegovo efikasno funkcionisanje kroz neuspeh u obezbeđivanju odgovarajućih prostoriya.

Nova **Vlada** premijera Isa Mustafe (LDK) stupila je na dužnost decembra 2014 godine. Formiranje koalicije je praćeno produženom uzdržljivošću između PDK-a i saveza stranaka predvođenih LDK-om. Raspad ovog saveza onemogućio je PDK i LDK da postignu sporazum o podeli vlasti i formiraju koaliciju podržanu od strane političkih partija manjina. Vlada ima 23 člana uključujući premijera i tri zamenika premijera. Postoje samo dve žene članice u Vladi. Pet ministarska mesta drže predstavnici manjina, od kojih su tri predstavnika Srpske, jedan Turske i jedan Bosanske zajednice.

Nova Vlada je nastavila sa sprovođenjem prioriternih reformi vezanih za EU i ostaje posvećena dijalogu sa Srbijom posredstvom EU-a. Program Vlade je usredsređen na ekonomski razvoj, vladavinu prava, reforme vezane za EU, obrazovanje, nauku, kulturu kao i zdravstvenu zaštitu. Sa sporazumom o osnivanju Specijalnih komora i sporazumom o osnivanju Udruženja/Zajednice srpskih opština, Vlada je dostavila dve velike međunarodne obaveze avgusta 2015 godine.

Vlada je suočena sa značajnim izazovima, uključujući i sprečavanje ilegalnih migracija od strane većeg broja građana Kosova početkom 2015 godine. Razrešenje Ministra za zajednice i povratak kao rezultat izjave u Đakovici je dovelo do bojkota institucija od strane srpskog koalicionog partnera „Srpska“ u trajanju od tri meseca. Imenovanje novog srpskog ministra na Kosovu je dovelo do povratka liste „Srpska“ u Vladu i Skupštinu.

Ograničena saradnja između ministarstava koji su predvođeni od strane PDK-a i LDK-a je u nekim slučajevima ometala efikasnost napretka u nekim oblastima upravljanja. Vlada mora da ispuni rokove postavljene u njenim sopstvenim strategijama i planovima rada, kroz bolju saradnju i poboljšanu komunikaciju između koalicionih partnera.

Vlada je nastavila sa sprovođenjem prioriteta evropskih integracija. Kako bi podržale ovaj proces i očekivani Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, kosovske institucije

su učestvovala u izradi prvog Nacionalnog programa za usvajanje zakona Evropske unije. Kosovo takođe radi na uspostavljanju sistema za praćenje i izveštavanje. Nacionalno veće za evropske integracije je nastavilo sa redovnim sastancima i diskusijama o glavnim ciljevima i obavezama politike za dalju integraciju u EU. Izvršna komisija zadužena za koordinaciju i primenu zaključaka iz dijaloga o SSP-u je nastavila sa redovnim sastancima.

Nastavljeni su naponi sa ciljem poboljšavanja sposobnosti **lokalne samouprave**. Ministarstvo javne uprave trenutno radi na pojednostavljivanju broja naziva radnih mesta sa 8000 na oko 800. Iako bi ove inicijative dovele do povećanja efikasnosti, njihova svrha i primena bi trebala biti jasnija. Došlo je do poboljšanja prilikom usklađivanja opština sa Zakonom o lokalnoj samoupravi. Opštinski naponi treba da se nastave kako bi se povećala transparentnost u donošenju odluka i jačanju nadzora Skupštine opštine.

Opštine sa srpskom većinom na jugu su dostavile svoje budžete, koji su odobreni u skladu sa budžetima iz drugih opština. Te opštine su takođe učestvovala u popisu poljoprivrede za razliku od opština na severu koje su bojkotovale popis. Neke opštine na jugu sa srpskom većinom suočavaju se sa budžetskim problemima, delimično zbog netačnih podataka o stanovništvu i političkog mrtvila. Aprila 2015 godine, opštine na severu su usvojile svoje budžete u skladu sa kosovskim zakonima, u budžetima je takođe bio uključen i broj zaposlenih u sektorima zdravstva i obrazovanja.

3 avgusta Skupština Kosova je usvojila ustavne izmene koji omogućavaju uspostavljanje Specijalnih komora i Specijalnih tužilaštva. Ustav mora da se promeni kako bi se osiguralo da većinu članova Sudskog veća Kosova biraju kolege sudije u skladu sa preporukama Venecijanske konvencije. Nakon članstva Kosova u Venecijansku komisiju (jun 2014 godine) imenovane su dve sudije Ustavnog suda kao predstavnici Kosova. Ustavni sud radi sa kvorumom od sedam sudija, dok su dva imenovanja u toku.

Jula 2015 godine Skupština je izabrala novog **ombudsmana**. Skupština je usvojila novi Zakon o ombudsmanu maja 2015 godine, što predstavlja značajan korak ka razjašnjavanju pravnog okvira i jačanju nezavisnosti i nepristrasnosti institucije. U praksi, međutim Vlada potcenjuje kapacitete institucija za obavljanje svojih zadataka zbog svog neuspeha u obezbeđivanju odgovarajućih prostorija. 2014 godine ombudsman je primio 2 224 slučaja, što je za 8,6% više nego 2013 godine. Kosovske vlasti na centralnom i lokalnom nivou se nisu obavezale da dosledno prate preporuke ombudsmana. Skupštinski odbor za ljudska prava i Kancelarija za dobro upravljanje pri Kancelariji premijera treba da potvrde i da se obavežu da će pratiti preporuke ombudsmana.

Civilno društvo

Ostvaren je određeni napredak u poboljšanju saradnje između Vlade i civilnog društva. Međutim, unos potreba civilnog društva treba sistematski tražiti i pratiti. Strategiju Vlade za saradnju sa civilnim društvom treba u potpunosti sprovesti i efikasno nadgledati. Potrebno je preduzeti dodatne mere kako bi se osiguralo da su organizacije civilnog društva pravilno uključene u javne konsultacije. Javno

finansiranje organizacija civilnog društva mora biti obezbeđeno na transparentan način, koristeći jasno definisane kriterijume.

Snažno civilno društvo je ključna komponenta svakog demokratskog sistema i treba da bude priznato i tretirano kao takvo od strane institucija na Kosovu. Sprovođenje strategije Vlade za saradnju sa civilnim društvom nadgleda se od strane Saveta za sprovođenje Vlade za saradnju sa civilnim društvom. Do danas, Savet je samo uspeo da izradi svoj plan rada i da uspostavi četiri radne grupe. Nedostatak učešća odgovarajućih relevantnih ministarstava, nedovoljna sredstva i kapaciteti kao i preterano oslanjanje na donatorska sredstva prikazuju nedostatak političke volje za istinskom saradnjom sa civilnim društvom. Potrebno je više rada kako bi se obezbedilo dosledno sprovođenje postojećeg pravnog okvira za saradnju sa civilnim društvom. Konsultacije treba da budu pravovremene a izbor predstavnika civilnog društva transparentan.

Način na koji se javna sredstva obezbeđuju civilnom društvu je netransparentan i neregulisan. Vlada treba da postavi standarde i kriterijume koji regulišu javno finansiranje organizacija civilnog društva kako bi se povećala transparentnost, odgovornost i kredibilitet procesa. Poreska olakšica za privatne donacije je povećana sa 5 na 10%, međutim pravni okvir za poreske olakšice ostaje nejasan i neusklađen sa odredbama Zakona o slobodi udruživanja.

Nedavne izmene i dopune Zakona o sprečavanju pranja novca i sprečavanje finansiranja terorizma dovele su do obustave rada 14 NVO-a, omogućavajući proizvoljne odluke o suspenziji.

Dok su sastanci u Predsedništvu Skupštine dostupni civilnom društvu, deklaracija Skupštine o partnerstvu sa civilnim društvom tek treba da proizvede konkretne rezultate.

Civilni nadzor snage bezbednosti

Postignut je ograničeni napredak u radu parlamentarnog odbora za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje kosovskih bezbednosnih snaga. Administrativno osoblje odbora obezbeđuje kontinuitet u nadzoru sektora bezbednosti tokom uzastopna mandata Skupštine, međutim Odbor tek treba da izvrši pravilnu parlamentarnu kontrolu i nadgledanje rashoda. Bliske veze između pojedinih poslanika i bivših pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova i Kosovskog zaštitnog korpusa bile su prepreka nezavisnoj proceni.

Izmena i dopuna Zakona o poverljivim podacima i bezbednosnim proverama je poboljšala proces provere. Međutim provere i dalje vrši obaveštajna agencija umesto posebnog namenskog organa. Savet bezbednosti Kosova koji bi trebalo da ima savetodavnu ulogu o svim pitanjima bezbednosti, ne drži redovne sastanke koji su predviđeni mandatom.

2.2. Reforma javne uprave

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** u oblasti reforme sopstvene javne uprave. Ostvaren je **dobar napredak** u razvoju sveobuhvatnog strateškog okvira reforme javne uprave (RJU) i u unapređenju zakonodavstva. Po prvi put, reforma javne uprave dobila je političku podršku i posvećenostna visokom nivou. S obzirom na ambiciozni plan reforme Kosova, kontinuirana, snažna politička posvećenost od suštinskog je značaja za obezbeđivanje sprovođenja reformi. U predstojećoj godini, Kosovo bi, naročito, trebalo da:

- efikasno nadgleda sprovođenje strateškog okvira RJU pod okriljem šire strategije razvoja, obezbeđujući jasnu povezanost između RJU i ekonomskog razvoja;
- poveća odgovornost putem detaljne revizije svih agencija i omogući veći pristup administrativnoj pravdi, rešavanjem zaostalih upravnih predmeta;
- usvoji sveobuhvatni program reforme upravljanja javnim finansijama.

Upravljanje javnim službama i ljudskim resursima

Zakonom o državnoj službi uređuju se uslovi za zapošljavanje državnih službenika na nivoima centralne Vlade i opština. **Regrutacija i napredovanje na osnovu zasluga** utvrđeni su zakonom i u skladu su sa načelima javne uprave, ali se ne koriste sistematski. Ovo se, naročito, odnosi na pozicije viših državnih službenika i imenovanje odbora javnih ustanova, gde još zabrinjava postojanje političkog uticaja na imenovanje. Manjinske zajednice još uvek nisu, na odgovarajući način, zastupljene u javnim institucijama. Glavnu prepreku u vezi sa tim predstavlja nastavak nepriznavanja diploma izdatih od strane Univerziteta u Mitrovici, koji pohađa većina studenata iz manjinskih zajednica.

Zakon o državnoj službi takođe uređuju jednaki kriterijumu za **otpuštanja**. On predviđa disciplinske mere, uključujući i mogućnosti ulaganja žalbi. Nekoliko preporuka od nezavisnog nadzornog odbora su sprovedene – ali se odluke ne poštuju. Sudije Upravnog suda su preopterećene, što često dovodi do odlaganja donošenja odluke. Mnoge preporuke ombudsmana se ne sprovode, često bez davanja objašnjenja.

Ministarstvo javne uprave je odgovorno za centralnu koordinaciju **upravljanja ljudskim resursima**. Osoblje u okviru Ministarstva je veoma ograničeno, što ga sprečava da efikasno unapredi jednaku primenu zakona i načela u javnoj upravi. Nedostaje stručno upravljanje ljudskim resursima, usled politizacije i ograničenog kapaciteta. Informatički sistem za upravljanje ljudskim resursima nije savremen. Vlada bi se trebala postarati da sistem funkcioniše na odgovarajući način.

Sistem naknada za javne službenike ne omogućava jednaku zaradu za jednak rad, iako od 2010. godine postoji standardizovana sistematizacija radnih mesta. U praksi, različiti koeficijenti plate upotrebljavaju se za slične pozicije. Pravednija naknade je zadržana zbog kašnjenje reforme sistematizacije radnih mesta. Međutim, nedavno odobren katalog radnih mesta bi trebao biti od pomoći. Pozitivan korak bila je privremena obustava stimulacija na platu u septembru 2015. godine, koji je imao za cilj uredeniji pristup zasnovan na zaslugama.

Stručno usavršavanja javnih službenika je nedovoljno. Sistematsko obučavanje ometa nedostatak sredstava i odgovarajućih objekata kosovskog Instituta za javnu upravu. Procene učinka predviđene su zakonom, ali se u praksi tretiraju kao formalnost. Kosovo je usvojilo mere i mehanizme za sprečavanje korupcije i

unapređenje **integriteta u javnoj službi**. Usvajanje etičkog kodeksa za državne službenike u martu 2015. godine predstavlja pozitivan razvoj koji sada treba da pokaže praktični uticaj. Poverenje javnosti u institucije često je narušeno korupcijom.

Razvoj i koordinacija politike

Pravni osnov i institucionalne strukture, uključujući za evropske integracije, u velikoj meri postoje da bi se obezbedio dosledan **sistem kreiranja politike**, ali je u praksi planiranje politike fragmentirano i nedostaje određivanje prioriteta na nivou Vlade. Sektorske strategije su retko kada bile finansijski održive. Od juna 2015. godine, sve strategije i politike moraju sadržati analizu fiskalnog uticaja.

Prisutni su neki aspekti **inkluzivne i na dokazima zasnovane politike i razvoja zakonodavstva**. Ostvaren je veliki napredak u razvoju politike, iako su kapaciteti za kreiranje politike i izradu zakona, uključujući kapacitet za usklađivanje sa *tekovinama* EU, još uvek nedovoljni. Uređene su konsultacije između ministarstva i javnosti, ali su vremenski okviri, često, bili isuviše kratki da bi se omogućio efikasan unos podataka o civilnom društvu. Vlada bi trebala primeni minimalne standarde za efikasno konsultovanje javnosti. Regulatorna procena uticaja se ne vrši dosledno, osim u određenom broju pilot područja.

Nadzor vlasti od strane javnosti je u teoriji moguća, pošto Vlada godišnje podnosi izveštaj o sprovođenju ključnih strateških dokumenata. Međutim, pažnja je više usmerena na postizanje rezultata pre nego na uticaj Vladine politike. Nije podnet nijedan izveštaj o sprovođenju sektorskih strategija. Parlamentarnu kontrolu rada Vlade otežavaju česte promene u zakonodavnom planu Vlade.

Odgovornost uprave

Celokupna organizacija državne uprave nije podesna za obezbeđivanje **linije odgovornosti**. Slabo razvijen pravni okvir doveo je do stvaranja preko 70 Vladinih agencija sa odgovornostima koje se preklapaju i velikog broja neustavnih institucija koje direktno odgovaraju Skupštini. Skupštini često nedostaju ovlašćenja i kapacitet da efikasno nadgledaju njihove aktivnosti. Linije odgovornosti unutar institucija su slabe i ne postoji jasna raspodela ovlašćenja na srednji menadžment. Odgovornost upravljanja još uvek nije ukorenjena u kulturu upravljanja. (*Vidi finansijska kontrola*).

Uspostavljeni su unutrašnji i spoljni mehanizmi za zaštitu **prava građana na dobro upravljanje**. Međutim, kontrola od strane nadzornih institucija, kao što su Generalni revizor i ombudsman, ozbiljno je ograničena jer državna uprava posvećuje malo pažnje njihovim preporukama. **Pravo na pristup informacijama od javnog značaja** uređeno je zakonom o pristupu javnim dokumentima. Tokom protekle dve godine, broj odbijenih ili nedogovorenih zahteva je bio mali (samo 5% od skoro 2 000 zahteva koji se podnesu svake godine).

Nije ostvaren nikakav napredak u oblasti **prava na administrativnu pravdu**, s obzirom da još uvek nije usvojen zakon o upravnom postupku. Sve veće zaostajanje u rešavanju upravnih sporova nanosi štetu poverenju javnosti u sudskom sistemu. **Pravo na kompenzaciju** još uvek nije efikasno obezbeđeno, što je posledica fragmentiranog zakonodavstva i nedostatka posebnog zakona o javnoj odgovornosti.

Upravljanje javnim finansijama

Kosovo je do sada bilo usmereno na unapređenje sopstvenih javnih finansija baveći se posebnih oblasti javnih finansija posebno, bez njihovog izričitog povezivanja i podele reforma unutar **programa reformi upravljanja javnim finansijama**. Međutim, nakon obavljanja procene javne potrošnje i finansijske odgovornosti i ostalih važnih procena, Kosovo sada priprema sveobuhvatnu strategiju i akcioni plan, koji će biti usvojen početkom 2016. godine. Ovo bi trebalo da obuhvati novu javnu strategiju unutrašnje finansijske kontrole iz aprila 2015. godine, kao i novu strategiju za javne nabavke, koja tek treba da bude usvojena. Godišnji proces budžetiranja je zasnovan na pristupu 'linija-stavka'. Javni dug je i dalje mali i održiv, iako se domaće i međunarodno pozajmljivanje povećalo. Transparentnost budžeta je nedovoljna. Konkretno, budžetske informacije trebaju biti pouzdanije i razumljivije da bi se povećala odgovornost. Predstavljanje ključnih budžetskih informacija na pristupačan način bi stvorilo poverenje javnosti i doprinelo poboljšanju odnosa građanin-država.

Pružanje usluga građanima i preduzećima

Vlada je privržena **upravi koja je orijentisana na korisnike**. Međutim, razvoj koherentne politike često je usporen nedostatkom koordinacije i zajedničke vizije nadležnih ministarstava. Razvoj elektronskih usluga je spor usled nedostatka odgovarajućeg okvira interoperabilnosti. Zakoni o jednakom pristupu uslugama postoji, ali je njegovo sprovođenje izazov, naročito za građane sa invaliditetom. **Pojednostavljenje administrativnih procedura** tek treba obezbediti, pošto se čeka na usvajanje zakona o opštem upravnom postupku.

Strateški okvir za reformu javne uprave

Novi okvir **strategije reforme javne uprave** uspostavljen je pod okriljem strategije razvoja za 2015-2020. Ona obuhvata strategiju reforme modernizacije javne uprave i prateći akcioni plan za 2015-2017, koji je usvojen u septembru. Strategija postavlja ciljeve i merljive pokazatelje, uključujući analizu fiskalnog uticaja, što je jasan korak napred. Ministarstvu javne uprave biće potrebno dovoljno ljudskih resursa kako bi obezbedilo koordinaciju i nadgledanje njenog sprovođenja. Novi okvir, takođe, obuhvata strategiju koja je usvojena u junu 2015. godine, za sistem integrisanog planiranja, kojom koordiniše Kancelarija premijera, kao i novu strategiju reforme upravljanja javnim finansijama, koja je u pripremi.

Politička podrška i posvećenost se vidljivo povećala u proteklim mesecima, a Ministarski savet, kojim predsedava Premijer, pruža neophodno upravljanje i koordinaciju. Uspostavljen je okvir za nadgledanje i izveštavanje, ali se on tek treba sprovesti. Treba izdvojiti dovoljno sredstava, naročito za Ministarstvo javne uprave. Mora se obezbediti **finansijska održivost** budžeta za 2016. godinu i srednjeročni okvir potrošnje.

2.3. Vladavina prava

Funkcionisanje pravosuđa

Pravosudni sistem na Kosovu je u **ranj fazi** razvojadobro funkcionalnog pravosudnog sistema. **Određeni napredak** je ostvaren tokom proteklih godina, usvajanjem paketa od četiri zakona (Zakon o sudskom savetu Kosova, Zakon o Tužilačkom savetu Kosova, Zakon o sudovima, Zakon o državnom tužiocu). Međutim, sprovođenje pravde sporo teče i ne postoji dovoljno odgovornosti pravosudnih službenika. Pravosudne strukture su još uvek podložne političkom uticaju. Postoji zabrinutost oko toga da su sporna imenovanja i nejasni mandati sabotirali aktivnosti ključnih institucija, kao što su Sudski savet Kosova, tužilaštvo Kosova i Kancelarija glavnog državnog tužioca. Pravosudne institucije imaju konstantan nedostatak sredstava. U rešavanju nedostataka koji su navedeni u nastavku, Kosovo bi u narednoj godini trebalo da:

- sprovede paket zakona iz oblasti pravosuđa, uključujući blagovremeno usvajanje dodatnih podzakonskih akata;
- poveća finansijske i ljudske resurse u pravosudnom sektoru, kako bi se osiguralo pravilno funkcionisanje pravosudnog sistema;
- osigura zakonito i blagovremeno imenovanje u kritičnim institucijama, kao što su Sudski savet Kosova i Tužilačko veće Kosova;
- ubuduće smanji broj zaostalih predmeta.

Strateški dokumenti

Sprovodi se **strateški plan** 2014-2019 za pravosuđe Kosova, strategija komunikacije za 2014-2019 i nacionalna strategija za smanjenje broja zaostalih predmeta, sa svrhom rešavanja značajnih nedostataka u pravosuđu.

Organi upravljanja

Prema Ustavu, **Sudski Savet Kosova (SSK) i Tužilačko Veće Kosova (TVK)** zaduženi su za obezbeđivanje nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa. I savet i veće imaju mešoviti sastav. U SSK-u, pet od 13 članova izabrano je od strane članova kosovskog pravosuđa, a osam članova imenuje Skupština Kosova. Ovo dovodi do velikog političkog uplitanja i ugrožava nezavisnost sudstva. Situacija se nije promenila donošenjem novog zakona, zato što bi to zahtevalo izmenu Ustava. U TVK-u, pet od devet članova izabrano je od strane tužilaca, dok ostala tri člana, koje je izabrao sam Savet, nisu bili tužioci i jedan član je bio *po službenoj dužnosti* – Ministar pravde. Novi zakon predviđa novi sastav, povećanje broja članova sa 9 na 13, od kojih, njih 10, će biti izabrano od strane njihovih kolega i tri od strane Skupštine. Takođe, prema novom zakonu, od 1. januara 2016. godine, TVK će biti u stanju da kontroliše svoja budžetska sredstva.

Svi sastanci SSK-a i TVK-a su otvoreni za medije i javnost. I savet i veće izrađuju i odobravaju godišnje izveštaje o svom radu, kao što je predviđeno zakonom, ali njihovi mehanizmi izveštavanja još nisu dovoljno unapređeni.

Primljene su prijave, nakon objavljivanja konkursa u martu 2015. godine od strane SSK-a i TVK-a u vezi srpskih sudija i tužioca na Kosovu, kako za sudove na jugu, tako i severu Kosova, u skladu sa političkim sporazumom između Beograda i Prištine. Neke pozicije su popunjene u julu 2015. godine, što predstavlja značajan korak napred ka integraciji pravosuđa na severu.

SSK i TVK su iskusili značajna kašnjenja u odobravanju strateških dokumenata, propisa i drugih odluka ili akata. Još uvek nema dovoljno kapaciteta za izradu propisa i donošenje odluka koje bi bile u potpunom skladu sa hijerarhijom normativnih akata. Takođe, postoji nedostatak kapaciteta unutar SSK-a i TVK-a za nadgledanje sprovođenja njihovih odluka.

Nezavisnost i nepristrasnost

Predsednici sudova zaduženi su za upravljanje i rad svojih sudova. I Ustav i zakoni još uvek dopuštaju politički uticaj na pravosuđe, konkretno, na TVK/u i na pitanja ljudskih resursa. Sprovođenje aktivnosti SSK-a i TVK-a bilo je otežano post-izbornom političkom krizom, pre svega političkim pritiskom na dug proces imenovanja glavnog državnog tužioca. Izmene i dopune novih zakona, koje su usvojene u maju 2015. godine, u skladu su sa većinom preporuka EU. Potrebne su dodatne izmene, uključujući i prelazne odredbe.

Ne postoji funkcionalni elektronski sistem za upravljanje predmetima. **Raspodela predmeta** na sudije uređuje se i sprovodi žrebom. Hitni predmeti se dodeljuju predsedavajućem sudiji. Osetljivi predmeti se dodeljuju, ali se ne reše uvek. Broj sudija koji se bave teškim krivičnim delima i dalje je mali. SSK, kao nadležni organ koji deluje u slučaju pretnji sudijama, trebao bi da poveća svest među sudijama o mehanizmima njihove zaštite.

Odgovornost

Etički kodeks za sudije, tužioce i advokate je na snazi. SSK-a i TVK-a su nadležni za **disciplinarne postupke**. Dodatne Uredbe o disciplinskim postupcima trebaju biti usvojene, kao što je Zakon o Kancelariji disciplinskog tužioca (KDT) i Uredbe o sudskom preispitivanju odluka koje su doneli savet i veće. KDT je pokrenuo oko 40 postupaka protiv tužilaca na disciplinskoj i etičkoj osnovi. Predsednica Kosova, na osnovu preporuka SSK-a i TVK-a, razrešila je dužnosti jednog sudiju i jednog tužioca. Suspendovana su i kasnije otpuštena pet činovnika sudske uprave, zbog sumnje za zloupotrebu službenog položaja. Dodatno, jedan sudija je suspendovan od strane KDT-a, zbog navoda o uzimanju mita. Prema važećim zakonima, sudije i tužioci su dužni da prijave svoju imovinu i primljene poklone, kao i da prijave eventualne sukobe interesa.

Stručnost i nadležnost

Prema Ustavu Kosova, predsednik Kosova **imenuje** sudije i tužioce za početni mandat od tri godine, a na predlog SSK-a i TVK-a. Prijemni ispit za sudije i tužioce zasniva se na zaslugama. Novi zakoni predviđaju obaveznu početnu obuku i za sudije i za tužioce, nakon njihovog imenovanja. **Procenu** učinka tužilaca sa stalnim mandatom treba da izvrši TVK svake treće godine, ali je tu došlo do značajnog kašnjenja. Procenu sudija je izvršila Komisija za procenu sudija i protekla je kako je planirano.

Do danas, većina procenjenih sudija i tužilaca su predloženi; samo jedan sudija nije predložen za stalni mandat. Mora se usvojiti kriterijum učinka na osnovu zasluga i sistem procene za početni mandat, uključujući i na kraju početne obuke, kako bi se osigurala stručnost.

Kvalitet pravosuđa

Kosovski institut za pravosuđe (KIP) je odgovoran za početno i kontinuirano **obučavanje**. Međutim, novi zakoni predviđaju više odgovornosti za SSK i TVK, u pogledu planiranja politike i organizovanja kurseva za obuku. Od 29 kandidata koji su diplomirali na prvom programu pravnog obrazovanja u maju mesecu, 17. njih je imenovano za sudije. KIP, SSK i TVK zajedno pripremaju godišnji plan i program obuke na osnovu sveobuhvatne procene potreba. Plan i program obuke, koji je podeljen na module, prema odgovornostima odeljenja suda i kancelarija tužilaca, konkretizuju oblasti koje treba obuhvatiti obukom, uključujući obuku o zakonima EU.

Odobren je novi plan i program za upravitelje suda i obučava se odgovarajuće osoblje. Kosovo trenutno ima 19.5 sudija na 100 000 stanovnika. Sveukupno, postoji 350 lokalnih sudija i 33 sudija EULEX-a.

Budžet za kosovsko tužilaštvo i sudski sistem za 2015. godinu iznosi oko 28 miliona evra, ne računajući neke druge usluge, kao što su medijacija i pravna pomoć. Ukupni budžet izdvojen za pravosudni sistem povećao se na 1.7% od ukupnog budžeta Kosova. Sveobuhvatni pregled javnih finansija, izdvojenih za celokupni pravosudni sistem još uvek nije dostupan javnosti.

Palata pravde je svečano otvorena u martu 2015. godine, pružajući, na taj način, neophodnu infrastrukturu koja će omogućiti sprovođenje pravde pod odgovarajućim uslovima. Do danas, u palati pravde smešteni su Vrhovni sud, Osnovni sud Prištine, Apelacioni sud, Apelaciono tužilaštvo i Osnovno tužilaštvo Prištine. Ne postoji zvanični sistem sudskog nadgledanja. **Instrumenti elektronskog pravosuđa (e-pravde)** i dalje nisu razvijeni.

Od 2008. godine, u funkciji je sistem **medijacije**, sa sedam regionalnih centara za medijaciju i 701 medijatora, ovlašćenih od strane Ministarstva pravde, od kojih je 163 aktivno. Broj predmeta se stalno povećava – između 2012. i jula 2015. godine, sistem medijacije radio je na 2 598 predmeta. Iako notari rade sa više predmeta, njihove stručne veštine se trebaju unaprediti. Sistem medijacije, kao i notarski sistem, zahtevaju dalje jačanje.

Efikasnost

Prema godišnjem izveštaju državnog tužioca, na početku 2015. godine, državni tužilac je imao 120 706 nerešenih predmeta. Shodno tome, a na osnovu podataka Odeljenja za statistiku SSK-a, na početku 2015. godine, broj nerešenih slučajeva bio je 91 545. Što se tiče **za ostalih** predmeta (predmeti podneti pre 31. decembra 2011.), 16 090 predmeta rešeno je na kraju 2014. godine, od ukupno 41 038. Broj zaostalih slučajeva na početku 2015. je bio 24 948, od kojih je, približno, 3 000 predmeta rešeno tokom prve polovine 2015. godine.

Stoparešenih slučajeva u sudovima na Kosovu iznosi 84% (sa 71%) u toku jedne godine. Ne postoje podaci o **vremenu potrebnom za donošenje odluke** (tj. prosečno

vreme od podnošenja predmeta do donošenja odluke) za sudove na Kosovu. Uspeh kosovskog pravosuđa nastavlja da ometa visok stepen prikrivene korupcije i zastrašivanja, prisutnog u oblasti vladavine prava i srodnih javnih institucija. Vreme, propisano zakonom, koje je potrebno za istraživanje slučajeva organizovanog kriminala i korupcije je prekratko, što rezultira u tome da sudovi nemaju dovoljno informacija za donošenje odluke.

Borba protiv korupcije

Kosovo je u **ranoj fazi** borbe protiv korupcije. **Određeni napredak** je postignut tokom protekle godine, posebno u unapređivanju saradnje između Agencije za borbu protiv korupcije i Tužilaštva, kao i u zahtevanju od službenika da prijave imovinu i dobijene poklone. Međutim, ukupan napredak je ograničen, te je potrebna jaka politička volja i posvećenost kako bi se ovaj fenomen rešio na odgovarajući način. Sveobuhvatni i strateški pristup je neophodan za postizanje pravih rezultata u borbi protiv endemske korupcije na Kosovu. Rezultati u vidu uspešnog krivičnog gonjenja i donošenja presuda bi predstavljali pravi napredak. Za rešavanje nedostataka koji su navedeni u nastavku, Vlada Kosova bi u predstojećoj godini naročitu pažnju trebala obratiti na:

- prioritarno rešavanje slučajeva korupcije na visokom nivou, posebno u oblasti javnih nabavki, sa ciljem obezbeđivanja konačnih presuda;
- jačanje saradnje između policije i tužilaštva putem formiranja zajedničkih timova za istragu slučajeva korupcije na visokom nivou;
- završetak razvoja efikasnog sistema za praćenje učinka u rešavanju slučajeva, od istrage do donošenja konačne odluke suda;
- revidiranje zakona o sprečavanju sukoba interesa i svih srodnih zakona i propisa, kako bi se uskladili sa evropskim standardima. Kategorije javnih službenika trebale bi bitijasnije određene, kao i mere za sprečavanje i sankcionisanje sukoba interesa, usvojene.

Rezultati

Kosovo nije postiglo rezultate u **istragama, krivičnom gonjenju i osudama** u slučajevima korupcije. U 2014. godini, Agencija protiv korupcije sprovela je upravne postupke za ukupno 304 slučajeva, od kojih je 56 bilo preneseno iz prethodnih godina, a 248 su bili novi. Retke istrage korupcije na visokom nivou, do sada nisu kao rezultat imale konačnu presudu.

Neuspehu sprovođenju efikasnih **finansijskih istraga** usko je povezan sa nepodesnim političkim uticajem i ograničenim kapacitetom. Još uvek je ograničena stručnost Kosova za rešavanje komplikovanih finansijskih istraga i efikasno konfiskovanje **imovine stečene kriminalnim putem**. Nepodesan **politički uticaj**na primenu zakona i pravosudnih organa se nastavlja. Političke vlasti bi trebale omogućiti organima za sprovođenje zakona ovlašćenje da efikasno i nepristrasno deluju prilikom istraživanja optužbi za korupciju.

Deset političkih partija nije uspelo da podnese svoje izveštaje o **finansiranju stranke i predizborne kampanje** za vreme lokalnih izbora, ali su sve stranke to učinile za opšte izbore u 2014. godini. Do sada, nisu uočene nepravilnosti. Revizori u centralnoj izbornoj komisiji nisu nezavisni, s obzirom da ih bira Skupština. U cilju sprečavanja **sukoba interesa**, takve revizije trebaju biti nezavisne. **Uzbunjivanje i zaštita svedoka** se trebaju propisno sprovoditi, uključujući i bolju regionalnu i međunarodnu saradnju.

Prijavljivanje imovine od strane viših službenika objavljuju se na internet stranici Agencije protiv korupcije, a 98.3% viših javnih službenika je prijavilo svoju imovinu u 2015. godini. Podnete su krivične prijave protiv 71 višeg javnog službenika, koji nisu prijavili svoju imovinu. U 2015. godini, Agencija protiv korupcije je odabrala 20% službenika za preispitivanje njihovog vlasništva. Ovo predstavlja pozitivan razvoj, ali bi se dodatno moglo unaprediti prioritarnim bavljenjem položajima koji su skloni korupciji.

Kosovo bi trebalo razmotriti mere koje bi mu omogućile da efikasno istraži slučajeve neobjašnjivog bogatstva.

Institucionalni okvir

Četiri glavne institucije koje su uključene u borbu protiv korupcije na Kosovu su Agencija protiv korupcije, nezavisna i specijalizovana agencija; Nacionalni savet protiv korupcije, savetodavno telo kojim predsedava predsednik Kosova; Nacionalni koordinator za borbu protiv korupcije, kojeg imenuje glavni državni tužilac; i Uprava za istragu privrednog kriminala i korupcije, koja je deo kosovske policije. Agencija protiv korupcije nema punu moć za sprovođenje istraga: njena uloga je pre u sprečavanju i sprovođenju preliminarnih istraga o administrativnim slučajevima, u skladu sa međunarodnim standardima. Postoji opšti prekid i nedostatak integracije između glavnih organa za borbu protiv korupcije i, koji imaju problem preklapanja mandata i nejasne podele zadataka.

Što se tiče **sprečavanja**, Agencija protiv korupcije započela je kampanju za podizanje svesti o korupciji u decembru 2014. godine. Građani su ohrabrivani da prijave koruptivno ponašanje agencijama zaduženim za vladavinu prava, ali još puno toga ostaje da se uradi. Iako je civilno društvo uključeno u razvoj i praćenje politike za borbu protiv korupcije, potrebno je unaprediti savetovanje, pomoću redovne, transparentne i konstruktivne komunikacije.

Organi za javne nabavke u velikoj meri nisu uspeli da obezbede sistematsko praćenje i preispitivanje odluka o javnim nabavkama. Od suštinskog je značaja da se imenuju novi, kompetentni članovi odbora, kako bi se sistem profesionalizovao i depolitizovao.

Što se tiče **sprovođenja zakona**, određeni su tužioci za svaku kancelariju tužilaca osnovnih sudova, kako bi se poboljšala koordinacija i komunikacija između Državnog tužioca i Agencije protiv korupcije. Preko 70% predmeta u vezi kojih je agencija obavila preliminarnu istragu, je odbačeno, uglavnom zato što tužioci nisu našli dovoljno osnova za nastavak istrage. Istražitelji agencije moraju povećati kvalitet svog izveštavanja, dok tužioci moraju pokazati neophodni kapaciteti volju za vođenje predmeta. Imenovanjem Nacionalnog koordinatora za borbu protiv privrednog kriminala, postigla se više strukturisana saradnja između agencija za sprovođenje zakona. Radna grupa za borbu protiv korupcije, koju čini 30 istražitelja, osam tužilaca i pet stručnjaka i koja je usredsređena na korupciju na visokom nivou i slučajeve finansijskog kriminala, treba se dodatno ojačati kako bi se unapredila saradnja među agencijama. Pozitivan korak bilo je usvajanje standardne operativne procedure za određivanje slučajeva teških krivičnih dela kao prioriteta u 2014. godini, što je kao rezultat imalo da se devet teških krivičnih dela trenutno smatra prioriteta, uključujući one sa optužbama za korupciju i pranje novca. Dva od ovih slučajeva su poslata na sud.

Pravni okvir

Pravni okvir borbe protiv korupcije konsolidovan je izmenama zakona o finansiranju političkih subjekata i zakona o prijavi, poreklu i kontroli imovine viših javnih službenika, kao i o prijavi, poreklu i kontroli poklona svih službenih lica. Kasnije proširenje spiska lica koji su dužni da prijave svoju imovinu i smanjenje praga vrednosti za pokretnu imovinu koju treba prijaviti, sa 5000 evra na 3000 evra, dovelo je do povećanje broja prijava imovine i poklona. Ovi zakoni su u skladu sa važnim odredbama krivičnog zakona, što omogućava da se krivična dela u vezi korupcije kriminalizuju. Na taj način, Kosovo se uskladilo sa *tekovinama* EU. Kosovski zakon o sukobu interesa tek treba biti revidiran. Obim zakona ne bi trebao da isključi određene kategorije javnih službenika, kao što su politički savetnici, već, umesto toga, da odredi javne službenike koji bi bili u skladu sa evropskim standardima. Isto tako, zakon bi trebao da navede tačne okolnosti pod kojima javni službenici mogu preuzeti dodatne poslove i imenovanja. Zakonom treba uspostaviti jasne procedure za određivanje, upravljanje i rešavanje sukoba interesa. Shodno tome, relevantni zakoni se moraju uskladiti, naročito oni o sankcionisanju režima, uključujući i disciplinske mere.

Regulatorni okvir za finansiranje političkih partija pretrpeo je mnoge promene. Uklanjanje mnogih nepravilnosti unapredilo je proces. Međutim, veliki izazovi i dalje postoje u ovoj oblasti, naime nedostaci u načinu na koji se pravila primenjuju, nedostatak praćenja i odsustvo regulatornih organa. U principu, u finansiranju političkih partija nedostaju odgovarajući mehanizmi kontrole, koji bi povećali transparentnost i ograničili nedolično ponašanje političkih partija.

Strateški okvir

Kosovo sprovodi svoju strategiju i akcioni plan za borbu protiv korupcije za 2013-2017, pod nadzorom Agencije protiv korupcije. Međutim, neadekvatno finansiranje i nedostatak merljivih pokazatelja uticaja ozbiljno narušava postizanje rezultata. Sprovođenje strategije i akcionog plana za 2014-2018 za sprečavanje i suzbijanje sive ekonomije, pranja novca, finansiranje terorizma i ostalih finansijskih krivičnih dela je na rasporedu. Dodatno, postoje sektorski akcioni planovi za borbu protiv korupcije, naročito u osetljivim oblastima (carina, policija, poreska uprava, itd). Procena rizika od korupcije u zdravstvu, pravosuđu, energetici i rudarstvu objavljena je u 2015. godine.

Borba protiv organizovanog kriminala

Kosovo je **u ranoj fazi** u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala. **Određeni napredak** je ostvaren tokom protekle godine u oblasti međuinstitucionalne saradnje i razmene informacija među agencijama za sprovođenje zakona u vezi istraga. Kosovo je, isto, pojačalo napore u borbi protiv terorizma i fenomena stranih boraca. Sve u svemu, fokus na strategije i akcione planove ne bi trebao da zamagli potrebu za postizanjem pravih rezultata u borbi protiv endemskog organizovanog kriminala.

Broj pravosnažnih presuda i finansijskih istraga i dalje je nizak. Oduzimanje imovine se retko primenjuje. Prilikom rešavanja nedostataka koji su navedeni u nastavku, Vlada bi u predstojećoj godini naročitu pažnju trebala obratiti na:

- sprovođenje istraga u vezi organizovanog kriminala, sa ciljem donošenja pravosnažnih presuda, čime bi se započelo rasturanje aktivnih kriminalnih grupa na Kosovu;
- sistematsku primenu instrumenata za sprovođenje finansijskih istraga i oduzimanja imovine, sa ciljem povećanja broja trajnog oduzimanja i izgradnje stručnosti na svim nivoima;
- potpuni razvoj policijskog obaveštajno usmerenog pristupa i prikupljanje, usklađivanje, analiziranje i upotrebu statistike kriminala, uključujući i bolju saradnju između agencija.

Rezultati

Stopa presuda u predmetima protiv **trgovine ljudima** i dalje je niska, uprkos tome što je Kosovo izvor i tranzitna zemlja za trgovinu ženama i decom. Kosovo je blisko saradivalo sa Interpolom u vezi rasturanja mreža za trgovinu migrantima.

Što se tiče **trgovine drogom**, zaplena droge i stopa presuda i dalje je na niskom nivou. Jedan broj istraga i hapšenja je izvršen kao deo napora u borbi i sprečavanju širenja **terorizma** na Kosovu. Primena važećih zakona, podzakonskih akata i propisa o **pranju novca i finansijskom kriminalu** i nedovoljna, uprkos napretku u uspostavljanju odgovarajućih sistema. Postoji politika ozbiljnih **finansijskih istraga**, ali nedostaju rezultati. Stopa **oduzimanja i zaplene imovine stečene kriminalnim putem** i dalje je niska. Statistike o konfiskaciji i zapleni još uvek nisu u dovoljnoj meri usaglašene između Tužilačkog veća, Sudskog saveta, Agencije za upravljanje zaplenjenom i konfiskovanim robom i drugih agencija. Dok je se visina ukupno procenjene vrednosti zamrznute i privremeno oduzete robe, povećala, konačne sudske odluke su neophodne kako bi se obezbedilo uverenje da će konfiskovana imovina biti trajno oduzeta.

Događaji u koji su se desili Kumanovu (bivša Jugoslovenska Republika Makedonija) i učešće građana Kosova u oružanom nasilju istakli su nastavak postojanja **naoružanih grupa** u regionu, ugrožavajući regionalnu međuetničku stabilnost. Sa vojnim

naoružanjem, vojnom obukom i komandnim strukturama, takve grupe imaju kapacitet da ugroze stabilnost. Njihovo učešće u aktivnostima organizovanog kriminala, kao što je krijumčarenje oružja i očigledno nekažnjavanje koje im omogućava da budu aktivni preko granica, stvara ozbiljnu zabrinutost. Vlada, agencije za sprovođenje zakona i pravosudni sistem moraju brzo preduzeti mere za rasturanje ovakvih mreža.

Institucionalni i operativni kapaciteti

Policija Kosova ima oko 9 000 zaposlenih, što čini ukupno oko 500 policajaca na 100 000 stanovnika. Oko 83% policajaca su Albanci, 13% Srbi, a ostatak čine druge zajednice. Kosovska policija sastavljena je tako da omogućava napredovanje u karijeri i mehanizme za procenu, a takođe je usvojila i etički kodeks. Kosovska Akademija za javnu bezbednost je odgovorna za osnovne i specijalizovane obuke i nudi program studiranja na osnovnim studijama u oblasti javne bezbednosti. Kosovska policija ima **specijalizovane jedinice** koje se bave različitim aspektima organizovanog kriminala. Policijski inspektorat je odgovoran za sprečavanje, otkrivanje, dokumentovanje i istraživanje krivičnih dela policijskih službenika, bez obzira na položaj i čin. 12 od 15 pozicija za lokalne tužioce u Specijalnom tužilaštvu Kosova su popunjena. Međutim, Specijalno tužilaštvo nema potrebne ljudske resurse kako bi se spradio sa očekivanim obimom posla s obzirom na planiranu predaju predmeta iz EULEKS-a. Lokalni tužioci su posvećeni, ali često nemaju neophodnu tehničku stručnost, naročito što se tiče istrage o ratnim zločinima. Poboljšana je saradnja između lokalnih i tužilaca EULEKS-a.

Dalji policijski rad zasnovan na obaveštajnim podacima treba biti ojačan, uključujući i ljudske resurse i smernice za upravljanje. Novi informacioni sistem policije Kosova tek treba da uđe u upotrebu na svim nivoima kosovske policije, koji će omogućiti poboljšanu analizu rizika i preventivnih radnji. Kosovo nije član Interpola, iako je podnelo zahtev u aprilu 2015.

Trenutno učestvuje u strukturama Interpol-a preko UN posrednika. Kosovo nije zaključilo sporazum o saradnji sa Interpolom. Kosovska policija je bila uključena, na zahtev vodećih država članica, u tri prekogranične operacije podržane od strane Interpola.

Kosovska agencija za forenziku i njen DNK i laboratoriju za serologiju imaju svu potrebnu opremu i instrumente za vršenje analize DNK-a, održavane i kalibrisane u skladu sa međunarodnim standardima. Kosovska agencija za forenziku ima međunarodno dostupnu DNK-a bazu podataka, koja omogućava istraživanje i elektronsko poređenje DNK-a profila.

U decembru 2014. godine, Kosovska policija, carinski organi, finansijska obaveštajna jedinica i Tužilački savet Kosova potpisali su Memorandum o razumevanju, usaglašavajući se po pitanju kako da poboljšaju saradnju i razmenu podataka. Kosovo je potpisalo sporazum sa Albanijom o prekograničnoj saradnji i hitnim poterama, a slični sporazumi su takođe bili potpisani sa bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom.

Pravni okvir

Još uvek nije završena procena usklađivanja krivičnog zakona Kosova sa evropskim standardima. Utvrđen je odgovarajući pravni okvir za zaštitu svedoka u obliku zakona

o zaštiti svedoka i pratećim administrativnim uputstvima. Zakon o oduzimanju imovine stečene kriminalom je uglavnom u skladu sa pravnim tekovinama EU, ali je sprovođenje i dalje slabo. Zakon o presretanju elektronskih komunikacija je usvojen u maju 2015. godine, uspostavljajući mere za pomoć pri identifikaciji i procesiranje osumnjičenih uključenih u teška krivična dela, uz dužno poštovanje relevantnih ljudskih prava. U januaru 2015. godine, Skupština Kosova je usvojila zakon o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobima van teritorije Kosova, u skladu sa relevantnim UN Rezolucijom.

Strateški okvir

Strategija i akcioni planovi Kosova za borbu protiv organizovanog kriminala su u velikoj mjeri usklađeni sa najboljim praksama EU. Kosovski sprovodi stratešku procenu opasnosti organizovanog kriminala opasnosti u 2013. Procena ne prati u potpunosti Interpolovu metodologiju POTOK, ali omogućuje osnovu za strateško odlučivanje i sprovođenje zakona. Obuka za Interpolovu metodologiju POTOK, omogućena je 2015.godine.

Do sada je Kosovo sprovelo oko 80% akcionog plana kako bi propratilo svoju nacionalnu strategiju 2012-2017, u borbi protiv organizovanog kriminala. Dodatne nacionalne strategije i akcioni planovi su uspostavljeni za sprečavanje i borbu protiv sive ekonomije, pranja novca, radikalizam

terorizma i ekstremizma, i finansiranja terorizma, trgovine ljudima, sajber bezbednost i trgovina narkoticima.

Borba protiv terorizma

Kosovo je bilo pogođeno fenomenom stranih terorističkih boraca i radikalizmom. Kosovo je pojačalo svoje napore u borbi protiv terorizma. Pored zakona o stranim borcima, usvojilo je i strategiju i akcioni plan o sprečavanju nasilnog ekstremizma i radikalnosti koja može dovesti do terorizma. Fenomenu stranih terorističkih boraca potreban je posvećen pristup od strane obaveštajaca i sprovođenje zakona o zajednicama i udruženu politiku sudova prema prestupnicima.

2.4. Ljudska prava i zaštita manjina

Pravni okvir pruža garancije za zaštitu ljudskih i osnovnih prava u skladu sa evropskim standardima. Ostvaren je određeni napredak u ovoj oblasti, posebno nakon uključivanja međunarodnih standarda u pravnom okviru, ali Kosovo ne može trenutno da se zvanično poveže sa međunarodnim instrumentima ili institucijama za ljudska prava. Sprovođenje ljudskih prava ometa nedostatak sredstava i političke posvećenosti, posebno na lokalnom nivou. Usvajanje paketa zakona o ljudskim pravima ojačalo je institucionalne osnove i razjasnilo ulogu različitih institucija.

Nedostaci koji naročito utiču na sledeće oblasti:

- Rodno zasnovano nasilje i ograničeno posedovanje imovine u vlasništvu žena značajno sputavaju njihovo puno uživanje prava. Slično tome, prava osoba sa invaliditetom i dalje se sputavaju neadekvatnom institucionalnom podrškom i zdravstvenih usluga, i lošeg pristupa.
- Slučajevi verbalnih i fizičkih napada protiv lezbejki, homoseksualaca, biseksualaca, transrodnim i transseksualnim (LGBTI) licima se retko istražuju. Ovo se mora promeniti.
- Zakoni i strategije o pravima lica koja pripadaju manjinama i njihova zaštita širom Kosova treba biti strogo sprovedena.
- Zaštita kulturnog nasleđa, uključujući saradnju između Srpske pravoslavne crkve i kosovskih vlasti, ostaje problematična i zakoni o bespravnoj gradnji treba da budu sprovedeni i nadzireni.

Ustav Kosova predviđa direktnu primenu mnogih **međunarodnih instrumenata za ljudska prava** na Kosovu, koji čine sastavni dio njenog pravnog okvira. Napredak nastavlja da se odvija u skladu sa zakonima tih instrumenata i Kosovo nastavlja svoju praksu ad hok izveštavanja.

Tokom **promociji i sprovođenju ljudskih prava**, izvestan napredak je postignut usvajanjem paketa zakona za ljudska prava (Zakon o Instituciji ombudsmana, o ravnopravnosti polova i zaštite od diskriminacije). To je ojačalo institucionalne strukture i razjasnilo ulogu različitih državnih i javnih institucija (npr. kancelariju ombudsmana i Agenciju za ravnopravnost polova). Pravilna primena ovih zakona, uključujući i obuku i uspostavljanje registra u sudovima za praćenje slučajeve diskriminacije, je od ključnog značaja za efikasno promovisanje i sprovođenje ljudskih prava širom Kosova. Strategija za ljudska prava treba da bude ažurirana. Pitanje ljudskih prava zahteva povećanu političku i finansijsku posvećenost na svim nivoima. Zavisnost Vlade od donatora u ovom sektoru potcenjuje vlasništvo i efikasnu dostavu.

Što se tiče **sprečavanja torture i zlostavljanja**, nije identifikovano kršenje međunarodno priznatih standarda ljudskih prava tokom perioda izveštavanja. Kroz izmene Zakona o Instituciji ombudsmana, Kosovo se uskladilo sa zahtevima Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture, uspostavljanjem uloge Ombudsmana kao Nacionalnog preventivnog mehanizma, čime se jača institucionalni okvir u pogledu ljudskih prava zatvorenika.

U **zatvorskom sistemu**, postoji dobra usklađenost sa Standardnim minimalnim pravilima UN-a za postupanje sa zatvorenicima i Evropskim zatvorskim pravilima,

dok su neophodni dalji naponi kako bi došlo do usklađivanja sa standardima i kako bi se omogućio adekvatan tretman zatvorenika u samici. Prestoj zatvorenika koji čekaju na suđenje i onih koji su osuđeni za manje prekršaje, zajedno sa osuđenim zatvorenicama i dalje predstavlja problem. U pritvornom centru u Mitrovici u kojem bi trebalo da budu samo pritvorenici, i dalje je mesto na kom leže i osuđenici. Preporuke koje proizilaze iz inspekcija objekata Kosovske popravne službe od strane unutrašnjeg inspektorata Ministarstva pravde, nisu sistematično rešene. Ozbiljne probleme uzrokuje korupcija i krijumčarenje robe u pritvorskim i nekim popravnim centrima, kao i privilegije koje uživaju određeni pritvorenici visokog profila. Vlada mora hitno rešiti ovaj problem. Neadekvatan broj zaposlenih i dalje predstavlja problem, naročito u zatvoru visoke bezbednosti. Postoji zabrinutost zbog politizacije imenovanja zatvorske službe.

Razvoj **zaštite ličnih podataka** je još uvek u ranoj fazi. Kosovo ima nezavisni organ za zaštitu ličnih podataka- Državna agencija za zaštitu ličnih podataka (DAZLP) - koja doprinosi sprovođenju EU standarda u ovoj oblasti. Međutim, potrebno je dalje jačanje sopstvenih mogućnosti uključujući i kvalifikovanog kadra i finansijskih sredstava. Mora da se uspostavi i reguliše institucionalni i pravni okvir za zaštitu ličnih podataka i pristup informacijama od javnog značaja. Od 38 opština, 35 sada imaju službenike za zaštitu ličnih podataka. DAZLP obavlja veliki broj inspekcija i ponovljenih inspekcija. Povećanu svest javnosti ukazuje povećan broj žalbi.

Zakonske odredbe su na snazi u oblasti **slobode mišljenja, savesti i vere**. Bogoslovija u Prizrenu je povećala svoje članove i nastavlja da funkcioniše dobro. Treba da se dogovore načini kako da se podrži obnova Srpske pravoslavne crkve, koja je ostala nedovršena zbog Komisije za sprovođenje obnove. Interakcija među liderima svih verskih zajednica je postala redovna. Prema nedavnoj odluci Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda, postoji potreba da se obnove i intenziviraju naponi za pronalaženje rešenja dugogodišnjeg spora oko zemljišta između opštine Dečani i manastira Visoki Dečani, da bi se smanjile kontinuirane tenzije između manastira, opštine i lokalne zajednice. Nije bilo izveštaja o bilo kakvim ozbiljnim incidentima vezanim za zaštitu istorijskih i verskih objekata koji se nalaze pod nadležnošću kosovske policije. Nastavak incidenata sitnih krađa i vandalizma na verskim lokacijama treba da bude efikasno praćeno. Vlasti su po zakonu na odgovarajući način odgovorili takvim incidentima, iako je izjava nakon incidenta sa grafitom na manastiru Visoki Dečani pogoršala tenzije unutar zajednice.

Sloboda izražavanja

Kosovo poseduje **određeni stepen pripremljenosti** za pravo slobode izražavanja; u toku protekle godine **nije bilo nikakvog napretka** u ovoj oblasti. Nije bilo zakonskog razvoja uredbe transparentnog vlasništva nad medijima. Nije postignuto rešenje o održivom finansiranju javnog emitera, ostavljajući ga podložnom političkom pritisku i uticaju. Sprovođenje ostaje i dalje ozbiljan izazov. Celokupno okruženje nije potpuno pogodno za ostvarivanje slobode izražavanja. Prilikom rešavanja doleđenih nedostataka, u narednoj godini, Kosovo treba da posebno:

- osigura da se slučajevi fizičkih napada na novinare i drugi oblici pritisaka, detaljno istraže;
- osigura održivo finansijsko rešenje za javnog emitera i obezbediti transparentnost vlasništva nad medijima.

Zastrašivanje novinara

Dogodila su se tri ozbiljna fizička napada na novinare tokom perioda izveštavanja. Ukupno 26 slučajeva su pod istragom zbog napada, pretnji i opstrukcije na novinara. U jednom slučaju, urednik novina i predsedavajući Udruženja novinara su bili fizički napadnuti od strane vlasnika novina nakon otkrivanja da nisu isplaćene plate zaposlenima e novinskoj agenciji. U drugom slučaju, bomba je bila bačena u prostorijama srpskog internet portala u Severnoj Mitrovici. Bolji sistematski odgovor, uključujući i javnu osudu, hitnu istragu i blagovremeno suđenje, bi ojačalo zaštitu novinara. Istrage su spore, a zapisnik pravosnažnih presuda je poluprazan, bez presuda u 2014..

Zakonodavno okruženje

Dok je sloboda medija i izražavanja Ustavom zagarantovana, a zakon protiv kleveta i uvreda i govor mržnje u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava, efikasno sprovođenje i dalje ostaje izazov. Zakonodavni i institucionalni okvir u ovoj oblasti je nije potpun i efikasan. Pravo novinara na savestan prigovor i pravo javnosti na odgovor i ispravku su i dalje neregulirani.

Sprovođenje zakona/ u institucijama

Imenovana su dva člana iz zajednice manjina, i tako je upotpunjen Odbor Nezavisne komisije za medije (NKM). NKM još uvek nije uspela da donose pravovremene odluke, potcenjujući svoje ciljeve za 2014 godinu, uključujući i blagovremenu pripremu za proces prelaska na digitalno emitovanje. NKM treba da upotpuni usklađivanje sekundarnog zakonodavstva sa direktivama EU i sistematski prati sadržaj audio-vizuelnih medija. Kao rezultat Vladinih rezova unutar Odbora, NKM se suočava sa poteškoćama prilikom ispunjavanja svojih finansijskih obaveza, uključujući i kapitalne investicije.

Sloboda izražavanja na internetu nije praćena ni od strane NKM-a ni od Saveta za štampu. Iako ovo stvara idealno okruženje za elektronske medije, takođe umanjuje privatnost pojedinaca, što dovodi do mnogih slučajeva navodnog govora mržnje, uvreda i kleveta.

Javni servis

Javni servis, Radio-televizija Kosova (RTK), koji finansira javnost. Krajnji rok u aprilu 2015, za usvajanje zakona za rešavanje pitanje finansija, je propušten. U jesen 2014. godine, nekoliko protesta su održana od strane sindikata zaposlenih javnih emitera, koji optužuju RTK zbog lošeg upravljanja, nepotizma i korupcije. U aprilu,

Skupština je pozvala generalnog revizora da izvrši detaljnu finansijsku reviziju javnog servisa.

U julu je Skupština imenovala četiri od pet članova Odbora RTK-a, zbog zabrinutosti da oni ne ispunjavaju potrebne stručne kriterijume.

Ekonomski faktori

Ekonomska održivost medija nije osigurana. Vlasničke strukture medija, posebno štampanih i elektronskih medija, ostaju nejasni. Nedostatak jakih privatnih reklamnih industrija čini da privatni emiteri zavise od međunarodnih donatora i veoma mali broj njih je sposobno da funkcioniše bez podrške političkih stranaka. Mnogi mediji na srpskom jeziku rizikuju da budu zatvoreni jer je njihovo reklamno tržište suviše malo da bi bilo ekonomski isplativo.

Profesionalne organizacije/profesionalni uslovi

Udruženje novinara Kosova, koje predstavlja većinu novinara, je bilo veoma aktivno u osudi pritiska i u zagovaranju za prava. Novinari često imaju male plate i rade bez ugovora, podložni korupciji i skloni autocenzurama. Nezavisnost novinara i urednika i zaštita profesionalnih standarda u novinarstvu i dalje ostaje neregulisana. Kodeks ponašanja urednika u pojedinim medijima bi bio od velike pomoći.

Sloboda okupljanja i udruživanja je zagarantovana Ustavom i građani je uživaju slobodno, uključujući i proteste protiv različitih nivoa vlasti.

Nije bilo napretka u pogledu **imovinskih prava**. Pozicija koordinatora za imovinska prava je upražnjena od januara 2015. godine. Strategija o imovinskim pravima je u toku razvoja, koja kad se jednom usvoji, može ukloniti potrebu za koordinatorom. Sprovođenje Zakona o tretiranju izgradnje bez dozvole suočava se sa nizom problema pri čemu dokumenti propisani zakonom ne zahtevaju dokaz o vlasništvu nad parcelom prilikom podnošenja zahtjeva za legalizaciju, niti je nadležno Ministarstvo dužno da proveri katastar zemljišta prilikom procesa legalizacije. Stanovnici (posebno manjinske zajednice i raseljena lica) nisu bili pravovremeno obavješteni o procesu legalizacije. Ostaje zabrinutost u vezi sa tretiranjem izgradnje bez dozvole koja pripada raseljenim licima koji nisu uspjeli da podnesu zahtev, jer njihova imovina biće uključena u spisak rušenja.

Odluke Kosovske agenciji za imovinu (KAI) povodom zahteva za rušenje gradnje bez dozvole u privatnom vlasništvu nisu sprovedeni zbog nedostatka finansijskih sredstava, koji ozbiljno utiču na prava interno raseljenih lica. Bilo je nekih poboljšanja u ispunjavanju zakonskih obaveza tokom eksproprijacije. Međutim, ostaje zabrinutost zbog usklađivanje jezika i obavještanja ugroženih grupa u procesu eksproprijacije.

Kosovo treba da reši sve imovinske zahteve u vezi sa konfliktom. Zakon o agenciji za upoređivanje i verifikaciju imovine je još u toku. Komisija za imovinske zahteve KAI-a, donela je odluku u svim slučajevima, mada sa tehničkim nedoslednosti u nekima od njih. KAI nastavlja da očisti nezakonito zauzete imovine južno od Ibra.

Strategija o regulisanju neformalnih naselja je još u toku. Zabeležen je relativno ograničen napredak prilikom rešavanja pitanja socijalnog stanovanja. Pružanje socijalnog stanovanja je sprečeno neuspelom institucija na centralnom nivou da usvoje trogodišnju strategiju Kosova.

Što se tiče **nediskriminacije**, usvajanje Zakona protiv diskriminacije predstavlja veliki korak napred. Ombudsman sada ima mandat da deluje kao organ za ravnopravnost. Zločini iz mržnje su propisani čl. 147 Krivičnog zakona. Učinak kosovskih institucija ostaje siromašan u slučajevima obrade i istraživanja govora mržnje, ciljajući uglavnom pripadnike LGBT-i zajednice i etničkih manjina. Postoji potreba za proširenje mehanizma za praćenje

Tužilačkog saveta Kosova, kako bi obuhvatio slučajeve svih vrsta diskriminacije, a ne samo one zasnovane na etničkoj pripadnosti.

Pravni okvir Kosova o **jednakosti žena i muškaraca** je poboljšan kroz usvajanje Zakona o ravnopravnosti polova u skladu sa međunarodnim standardima u maju. Međutim, ostaju značajni strukturni izazovi i sprovođenje zahtevaće ozbiljne napore. Uticaj Međuinstitucionalnog sekretarijata za praćenje sprovođenja akcionog plana o Rezoluciji 1325 Saveta bezbednosti UN je do sada bio ograničen. Treba da se poveća uloga Agencije za ravnopravnost polova na pozicijama odlučivanja. Žene su i dalje nedovoljno zastupljene na pozicijama odlučivanja, uključujući i na opštinskom nivou. Na nacionalnom nivou, situacija se pogoršala, jer su samo dva ministra od 22, žene, i samo dva predsedavajuća u parlamentarnoj komisiji od 14, su žene.

Svaka policijska stanica ima jedinicu odgovornu za rodno zasnovano nasilje. Uprkos nedavnom imenovanju nacionalnog koordinatora za nasilje u porodici, nikakav napredak nije ostvaren u borbi protiv nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja. Odsustvo sistema redovnog prikupljanja podataka od institucija potcenjuje mogućnost unakrsnog praćenja i nadgledanja istraživanja slučajeva i pravosudnih postupaka. Kosovo treba da izvrši procenu sprovođenja strategije i akcionog plana 2011-2014 protiv nasilja u porodici pre izrade novog. Linija za pomoć protiv trgovine ljudima i nasilje u porodici treba da pruži pomoć žrtvama nealbanskog govornog područja, uključujući i pružanje sličnih usluga stanovnicima severnih opština. Mandat Nacionalnog saveta za žrtve seksualnog nasilja tokom rata je produžen zbog potrebe pružanja sveobuhvatne podrške preživelim žrtvama. Efikasno sprovođenje prava žena na nasleđivanje je i dalje ograničeno, uprkos postojanju zakonskih odredaba koji regulišu ovo pitanje. Dodatne napore treba da ulože službenici katastra i registracije za registrovanje svih suvlasnika imovine, uključujući žene, kako bi se ojačala zaštita njihovih prava.

Na strani **prava deteta**, uređen je pravni okvir, ali je sprovođenje slabo i na nacionalnom i na lokalnom nivou. Procena sprovođenja strategije i akcionog plana 2009-2013 o pravima deteta treba da se sprovede i da se rezultati uzmu u obzir prilikom izrade nove strategiju. Uspešan razvoj politike zavisi od razvrstanih podataka na osnovu pola i starosti. Zakon o zaštiti deteta treba da se izbegne dupliranje postojećih zakona o pravima deteta. Opštinski koordinatori za prava deteta imaju potrebe od izgradnje kapaciteta i dovoljnog budžeta. Podizanje svesti i obuka o pravima deteta treba da se nastavi i Kancelarija ombudsmana treba da poveća svoje aktivnosti u ovoj oblasti. Fizički ili bilo koji drugi oblik ponižavajućeg kažnjavanja u obrazovnim institucijama je zabranjena zakonom, ali ne i u drugim sredinama, kao što su javni prostori ili porodice. Povećana svest među sudijama i tužiocima dovela je do sistematskog smanjenja pritvorskog perioda za maloletnike. Međutim, pravni okvir mora da bude izmenjen tako da može da prihvati Preporuke o smanjenju pritvora do šest meseci UN Komiteta za prava deteta.

Što se tiče **integracije osoba sa invaliditetom**, Kosovo mora da poboljša sprovođenje strategije 2013-2023 za prava osoba sa invaliditetom i njen akcioni plan 2013-2015. Zdravstvene usluge i podrška rehabilitaciji osoba sa invaliditetom su i dalje nedovoljni i izazov predstavlja njihov fizički pristup javnim institucijama. Nepotkrepljeno uklanjanje više od 1 000 članova iz zajednice gluvih iz šeme za invalidsku penziju predstavlja problem. Treba da se obezbede dostupni lični asistenti za decu sa smetnjama u razvoju. Nacionalni savet za osobe sa invaliditetom do sada nije uspeo da promovise prava osoba sa invaliditetom i potrebna mu je snažnija podrška iz vladine Kancelarije za dobro upravljanje koja će mu omogućiti obavljanje uloge koordinatora prilikom sprovođenja strategije i akcionog plana.

Na stranu prava **lezbejki, homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih i interseksualnih (LGBT)** osoba, paket zakona o ljudskim pravima je obratio praznine u zakonodavstvu o zaštiti seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta . Slučajevi verbalnog i fizičkog napada na LGBT zajednice su retko adekvatno od strane vlasti . Uprkos redovno sastaje , savetodavna i koordinaciju grupa za prava LGBT zajednice u tek treba da proizvede konkretne rezultate . Vlada je počela obuka za podizanje svesti državnih službenika , policijskih službenika , pravosuđa , medija i nastavnika . Ponos šetnja povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije održan po drugi put u Prištini 17. maja , bez incidenata . Međutim , politički lideri Kosova treba da učine više da podigne svest i promovišu toleranciju.

Na stranu **prava sindikata trgovine i rada**, Opšti kolektivni ugovor potpisan u martu 2014. godine još uvek nije sproveden zbog nedostatka budžeta. To je izazvalo talas protesta u različitim sektorima. Sprovođenje zakona o štrajku i dalje ne zadovoljava kriterijume, zbog nedostatka dobre komunikacije između organizatora štrajka i vlasti. Zastupljenost zaposlenih u Ekonomsko- socijalnom savetu je i dalje osporavan od strane većine sindikata i dopune Zakona o ekonomsko-socijalnom saveta treba da razjasne kriterijume i procedure. *(Vidi takođe 4.1.8 - zapošljavanje i socijalnu politiku, politiku zdravstvene zaštite)*

Što se tiče **proceduralnih prava**, osumnjičena, optužena lica i žrtve zločina na Kosovu uživaju dobru zaštitu pod zakonima (Zakon o krivičnom postupku, Zakon o policiji, Zakon o policijskom inspektoratu Kosova, Zakon o obeštećenju žrtava nasilja, kao i Zakona za besplatnu pravnu pomoć). Oni imaju pravo na tumačenje i prevođenje, pravo na informisanje o pravima, pravo na pravni savet pre i tokom suđenja i pravo na pravnu pomoć, kao i pravo pritvorenog lica da komunicira sa članovima porodice, poslodavcem i predstavnicima konzulata. Postoji jaka politička volja za pravično sprovođenje ovih pravila, ali je potrebno više obuke kako bi se proceduralna prava obezbedila u praksi državljanima Kosova.

Pravni okvir Kosova za bezbednost i zaštitu manjina je sveobuhvatni, mada sprovođenje i dalje predstavlja izazov. Političko mrtvilo nakon smene ministra za zajednice i povratak početkom februara 2015. godine uticalo je na funkcionisanje Ministarstva. Imenovanje novog ministra u aprilu dovelo je do određivanja novog trajnog rešenja za pitanje raseljenih lica u regionu, posebno kroz međuresorne komisije za povratak. Tehnička radna grupa za sprovođenje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina je uspostavljena, ali se sastala samo jednom u junu 2015. Kancelarija za pitanja zajednica treba da preuzme snažniju ulogu u manjinskoj politici, uključujući i pitanja kojima se bavi tehnička radna grupa i u politici za Rome, Aškalije i Egipćane 2015. Konsultativno veće za zajednice se redovno sastaje i uspostavilo je pet sektora na bazi radnih grupa, ali su mu hitno potrebna pojačana

finansijska sredstva i podrška za efikasno funkcionisanje i uzimanje njenih preporuka u obzir.

Kosovo treba da nastavi sa unapređenjem zapošljavanje manjinskih zajednica u okviru državne službe Kosova i javnih preduzeća. Mora se pronaći trajno rešenje za pitanje prihvatanja diploma Univerziteta u Mitrovici kako bi se omogućilo pripadnicima manjinskih zajednica da se bolje integrišu i uključe putem zapošljavanja u državnim institucijama. Značajni izazovi predstavljaju pristupi uslugama na službenim jezicima i na centralnom i opštinskom nivou, uključujući i jezike koje koriste manjinske zajednice. Kancelarija poverenika za jezike nastavlja da obavlja svoje dužnosti na zadovoljavajući način, uprkos ograničenim finansijskim i ljudskim resursima, uključujući i povećanu saradnju sa drugim institucijama. Kancelarija tek treba da uspostavi odnose sa četiri opštine na severu.

Incidenti na fudbalskoj utakmici između Srbije i Albanije u oktobru 2014. godine dovelo je do kratkog, ali oštrog porasta međuetničkih incidenata. Iako je ukupna bezbednosna situacija manjinske zajednice relativno stabilna, rastući trend incidenata sa ciljem napada na zajednicu kosovskih Srba koja živi u zapadnom delu Kosova, sa čestim krađama iz domova, izaziva pojačan osećaj nesigurnosti u okviru pogođene zajednice. Policija i pravosudni organi Kosova treba da se trude da bolje razumeju zašto dolazi do međuetnički-motivisanih incidenata. Potrebni su dodatni naponi da bi se dodatno stabilizovali i normalizovali međuetnički odnosi. Incidenti i napadi na pripadnike manjina i njihovu imovinu treba istražiti i procesuirati temeljno i bez odlaganja.

Što se tiče zajednice **Roma, Aškalija i Egipćana**, politika za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana 2009-2015 nastavlja da se sprovodi. Vlada mora da pokaže posvećenost u praksi i da nastavi da razvija i izrađuje verodostojne, realne i merljive obaveze i politike posle 2015 godine. Sve relevantne zainteresovane strane, uključujući i predstavnike civilnog društva i članova Parlamenta koji predstavljaju te tri zajednice treba da budu uključeni, a i njihove preporuke. 12 opština je usvojilo lokalne akcione planove o integraciji te tri zajednice. Obrazovni centri su odigrali pozitivnu ulogu u smanjenju stope napuštanja školovanja. Romi, Aškalije i Egipćani imaju isti pristup zdravstvenim uslugama kao i drugi građani i Ministarstva za zajednice i povratak je izdvojilo budžet za njihovo stanovanje. Pripadnici ovih zajednica se i dalje suočavaju sa teškim životnim uslovima, socijalne isključenosti i čestom diskriminacijom, dok dečji rad i rani brakovi i dalje prevladavaju. Otežan je pristup tržištu rada, pa zato prevladava neformalno zapošljavanje. Treba da se nastavi sa aktivnim merama za uključenje ove zajednice na tržištu rada. Napredak je ostvaren u pogledu rešavanja problema registracije dece i Vlada je povećala svoju pomoć u procesu registracije na preko 600 trenutno raseljenih Roma, Aškalija i Egipćana u Crnoj Gori. Zbog nedostatka ličnih dokumenata, na Kosovu tek treba da uspostavi baza podatke o zajednici Roma, Aškalija i Egipćana.

Vlasti na lokalnom i centralnom nivou nisu učinili dovoljno da olakšaju povratak i reintegraciju **izbeglica i interno raseljenih lica** (IRL). Nezakonito zauzimanje stambene, poljoprivredne i komercijalne imovine nastavlja da utiče na imovinska prava interno raseljenih lica i sprečava njihov povratak. Opštine još uvek ne preduzimaju inicijativu za prikupljanje i čuvanje podataka o broju i lokacijama raseljenih lica i povratnika. Veća posvećenost na lokalnom nivou je hitno potrebna.

Podaci iz perioda izveštavanja pokazuju veoma mali broj dobrovoljnih povratnika (oko 800) od 2000. godine. Nedostatak Vladine posvećenosti i finansiranja, zajedno sa lošim ekonomskim izgledima, stvara manje pogodno okruženje za povrataka.

Što se tiče **prava na kulturu**, saradnja između kosovskih vlasti i Srpske pravoslavne crkve u okviru Komisije za sprovođenje i praćenje (KSP) se nastavlja, iako sastanci su postali sve ređi, a uključenost Ministarstva kulture sve manja. U interesu održivosti, Vlada treba da planira i izdvoji sredstva za funkcionisanje sekretarijata KSP-a. Jedinica za zaštitu kulturnog i verskog nasleđa kosovske policije ispunjava svoj mandat, u četiri regiona, radi zaštite verskih i kulturnih nasleđa Srbije sa 205 službenika. Tekuće izazovi uključuju poboljšanje komunikacije sa stanovništvom pravoslavnog sveštenstva i pružanje potrebne opreme.

Uspostavljeno je seosko veće Velike Hoče i dodeljen im je budžet, što predstavlja prvi korak u sprovođenju zakona. Zbog ograničenog opštinskog kapaciteta, rukovodstvo na centralnom nivou nastavlja da bude potrebno da bi se obezbedilo potpuno sprovođenje ovih zakona. Ostvaren je napredak u sprovođenju Zakona o istorijskom centru Prizren sa opremom i objektima predviđenim za Savet Kosova za kulturno nasleđe, iako sredstva tek treba da budu dodeljena. Nastavljaju incidenti nelegalnog rušenja kulturnog nasleđa.

Radna grupa uspostavljena prošle godine koja se bavi pitanjima bespravne izgradnje u Prizrenu, je osnaživana, ali do danas nije uradila ništa konkretno. Potrebni su veći naponi da se istraži kršenje i da se kazne počinio. Konkretni rezultati u borbi protiv bespravne gradnje, rušenja i nepovoljnog razvoja su potrebni da pokažu posvećenost Vlade u zaštiti kulturnog nasleđa

Posebno zabrinjava pokušaj uvođenja nacrtu Zakona o kulturnom nasleđu, koji potcenjuje zakone, koje proističu iz Sveobuhvatnog predloga za rešenje statusa (SPRS), kojim se uspostavljaju određena prava i privilegije Srpske pravoslavne crkve (SPC). Nacrt je brzo povučen, ali se očekuje da će uskoro biti ponovo predstavljen. Kosovo treba da pokaže svoju posvećenost poštovanju zakonskih odredaba koje proizilaze iz SPRS-a i nude garancije SPC-u da njena prava, privilegije i identitet neće biti osporeni.

2.5. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

U avgustu 2015, Skupština Kosova usvojila je ustavne izmene i neophodne zakone stvarajući uslove za uspostavljanje Specijalne komore i Specijalnog Tužilaštva za praćenje navoda o **teškim prekograničnim i međunarodnim zločinima** počinjenim tokom i nakon sukoba na Kosovu, kao i one prijavljene 2011 godine u izveštaju Parlamentarne Skupštine Saveta Evrope. Komore će biti predmet zakona Kosova, ali će se nalaziti van teritorije Kosova. Kosovske vlasti sada treba da rade na završetku regulatornog okvira.

Kosovo je uspostavilo Odjeljenje za ratne zločine u Specijalnom tužilaštvu. Međutim, odeljenje nema dovoljno tužilaca za obavljanje svih tekućih poslova, što će postati još veći problem kada im budu predati EULEKS istrage i predmeti. Jedinica za istraživanje ratnih zločina je dobila dodatno osoblje. Međutim, nedostatak srpskih istražitelja, ograničeno krivično obaveštajno osoblje, nedostatak jezika i kapaciteta za prevođenje i nedostatak osnovne opreme kao što su vozila i kompjuteri, znači da jedinica ne može da funkcioniše pravilno. EULEKS pruža podršku Kosovu u izgradnji kapaciteta za efikasno preuzimanje istrage i krivično gonjenje ratnih zločina. U većini

slučajeva ratnih zločina u toku, osumnjičeni su etnički Srbi koji žive uglavnom u Srbiji. S obzirom na političko stanje, lokalna jedinica neće moći da se nezavisno bavi ovim slučajevima. U ostalim slučajevima (166) osumnjičeni su etnički Albanci i obično bivših pripadnika OVK-a. Postoji zabrinutost zbog sposobnosti i spremnosti da se istraže ovi slučajevi.

Nepoznata sudbina **nestalih lica** iz sukoba 1990-ih i dalje predstavlja humanitarni problem. Od avgusta 2015, ukupno 10 814 lica se još uvek smatraju nestalima shodno Međunarodnog komiteta Crvenog krsta. Od toga, 1670 slučajeva su u vezi sukoba na Kosovu. Rešavanje sudbinu nestalih lica je od vitalnog značaja regionalne stabilnosti i pomirenja. Međuresorna radna grupa za suočavanju sa prošlošću, koja ima zadatak da izradi strategiju ovog pitanja, treba da bude aktivnija i pokazuje konkretnije rezultate, sa posebnim naglaskom na grupe žrtava i tranzicione pravde. Vladina komisija za nestala lica imenovala je središnje tačke opština. Dijalog Prištine sa Beogradom, uz pomoć radne grupe za nestala lica, kojom predsedava Međunarodni komitet Crvenog krsta, nije ostvarila značajan napredak. Delegacija Prištine u radnoj grupi je trenutno nepotpuna i potrebno je imenovanje novog rukovodilaca. Kosovo treba da bude više proaktivno angažovano i da obezbedi informacije iz sopstvenih izvora. Politička podrška na visokom nivou je potrebna kako bi se rešila sudbina i pitanje nestalih lica. Nakon završetka procesa ekshumacije na groblju u Rudnici, Raški (Srbija), identifikovani su i prebačeni na Kosovo posmrtni ostaci.

Odeljenje sudsku medicinu (OSM), uprkos napretku, nema kapacitet da ispuni standarde za održive forenzičke prakse, uključujući i forenzičku antropologiju i toksikologiju. Koordinacija i saradnja između Vladine Komisije za nestala lica i OSM-a treba da se poboljša. Treba da se pojača kapacitet i da se integriše osoblje iz nealbanske zajednice.

Komisija i OSM treba da pronađu održivo rešenje i izdvoje sredstva za nastavak unosa u pre i posle smrti bazu podataka. Nedostatak napretka što se tiče ovog pitanja sprečava Vladu da preuzme svoju odgovornost za uspostavljanje, održavanje i upravljanje spiskom nestalih lica, u skladu sa Zakonom o nestalim licima. Nije postignut napredak u vezi sa neidentifikovanim posmrtnim ostacima koji se čuvaju u prištinskoj mrtvačnici i koje forenzičari i crpno ispituju.

Regionalna saradnja i dobrosusedski odnosi čine suštinski deo kosovskog procesa kretanja ka Evropskoj uniji. Kosovo učestvuje u nekoliko regionalnih organizacija, i stremlji ka dodatnom ugovaranju regionalnog predstavljanja i saradnje dogovorenoj sa Beogradom u februaru 2012. Međutim, uprkos Vladinim naporima, Kosovo još uvek nije zastupljeno u svim regionalnim organizacijama, na primer Centar za sprovođenje zakona u jugoistočnoj Evropi.

Svež podsticaj je dat regionalnoj saradnji putem "**Berlinskog procesa**" i Inicijativa šest zemalja Zapadnog Balkana, pojačava saradnju između zemljama Zapadnog Balkana i EU, posebno u vezi sa **Agendom za povezivanje**. U aprilu, šest zemalja Zapadnog Balkana postigli su dogovor o osnovnoj transportnoj mreži i u junu 2015. godine o produžetku tri Trans-evropskih transportnih mreža osnovnih koridora na Zapadnom Balkanu. Takođe su identifikovali prioritetne projekte zajedno sa delovima ovih koridora koji treba da se sprovedu do 2020.godine. Da bi se osigurala održivost i postizanje kratkoročnih rezultata, zemlje su se složili da, pre sledećeg

samita u Parizu, sprovedu jedan broj 'mekih' mera, kao što su usklađivanje i pojednostavljivanje procedura za prelazak granica, bezbednosti saobraćaja na putevima i šeme održavanja.

Kosovo je dodatno poboljšalo svoje odnose sa Albanijom. Sporazum o međusobnoj saradnji potpisan je tokom posete premijera Mustafe u Tirani marta 2015.godine. Sporazum obuhvata širok spektar protokola i memoranduma o regionalnoj i prekograničnoj saradnji u različitim sektorima.

Ne postoje zvanični odnosi sa **Bosnom i Hercegovinom** zbog toga što ona nije priznala nezavisnost Kosova. Recipročan vizni režim je na snazi.

Odnosi sa **bivšom jugoslovenskom Republikom Makedonijom** su konstruktivni. Memorandum o saradnji između državnih tužilaca obe zemlje u borbi protiv prekograničnog kriminala i terorizma je potpisan krajem decembra. Sporazum o podsticanju i uzajamnoj zaštiti ulaganja i protokola o saradnji u oblasti diplomatskog obrazovanja su potpisani u Skoplju u januaru. Posle navoda o umešanosti građana Kosova u napadu na graničnu policijsku stanicu u Gošincima (21. aprila) i u incidentima u Kumanovu (9-10 maja), Vlada Kosova je osudila nasilje i pozvala na poštovanje teritorijalnog integriteta. Vlada je takođe pozvala na potpuno sprovođenje Ohridskog okvirnog sporazuma.

Zajednička komisija za razgraničenje sa Crnom Gorom zaključila je svoj rad juna 2015, a ministri su potpisali granični sporazum u avgustu tokom Samita zemalja Zapadnog Balkana (Beč), koji trenutno čeka parlamentarno odobrenje obe zemlje. Nije bilo pomaka u vezi sa ustavnim priznanjem crnogorske manjine na Kosovu.

Kosovo održava vrlo bliske odnose sa **Turskom**. U toku su pregovori o sporazumu o readmisiji sa ciljem zaključenja do kraja godine.

3 NORMALIZACIJA ODNOSA IZMEĐU SRBIJE I KOSOVA

Kosovo i Srbija su nastavili da se angažuju u sprovođenju postignutih sporazuma tokom dijaloga, posebno "Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa" iz aprila 2013. godine. Rad na dijalogu omogućenom od strane EU-a, je nastavljen na tehničkom nivou tokom perioda izveštavanja. Dijalog na višem nivou je nastavljen u februaru 2015. godine, a četiri sastanka, na kojima su prisustvovali Premijeri Mustafa i Vučić, održani su u aprilu, junu i avgustu.

Ključni sporazumi su završeni 25. avgusta 2015. godine. Opšti principi/glavni elementi su dogovoreni o **uspostavljanju Udruženja/Zajednice opština sa srpskom većinom na Kosovu** usvajanjem njegovog statuta. Tekst određuje pravni okvir Udruženja/Zajednice, njenih ciljeva, organizacionu strukturu, odnose sa centralnim vlastima, poslovne sposobnosti, budžet i finansijsku podršku. To takođe obezbeđuje modalitete/naredne korake za njeno uspostavljanje. U oblasti energetike, dve nove srpske energetske kompanije (jedna se bavi uvozom, izvozom i tranzitom, a druga nabavkom i distributivnim uslugama) su osnovane na Kosovu. Ove kompanije nastavljaju sa svojom unutrašnjom organizacijom, pre nego što mogu da konkurišu za licence. Takođe usvojen je akcioni plan sa detaljnim koracima za sprovođenje aranžmana Telekoma. Kosovo i Srbija su se dogovorili da zamole Evropsku Uniju za revitalizaciju **mosta u Mitrovici** i njegove okoline, tako da on može ponovo biti otvoren za sav saobraćaj do leta/ne kasnije od juna 2016. godine. U skladu sa istim

rasporedom, takođe je dogovoreno da će opština Severna Mitrovica revitalizovati svoju glavnu ulicu (ulica kralja Petra) tako što će je pretvoriti u pešačku zonu.

Progres je načinjen u drugim važnim oblastima. Poštujući sporazum iz februara 2015. godine, dobro napreduje raspuštanje srpskih struktura pravde. Srbija je olakšala prijavu kosovskih Srba za sudije i tužioce u pravosuđe Kosova. Pravilno rukovanje slučajeva u Osnovnom sudu u Mitrovici, kada srpske zvanične izjave ponekad ometaju postupke, zahteva nepristrasno okruženje. Integracija kosovskih Srba, **policajaca** i pripadnika **civilne zaštite** se bliži kraju. Sporazum o **osiguranju vozila** od juna 2015. godine, koji predviđa uzajamno priznavanje odgovarajućih osiguranja vozila u nadležnosti Srbije i Kosova, se sprovodi. Što se tiče carine, sporazumi su postignuti na uvoz kontrolisane robe na Kosovo, uključujući i lekove. U kontekstu **povezivanja**, i nakon postignutog dogovora u novembru 2014. godine, sve zvanične posete su direktno organizovane od strane službenika za vezu. Napredak je takođe postignut u oblasti katastra: nova zgrada arhive otvorena je u Beogradu, gde skeniranje dokumenata koji se odnose na Kosovo treba da bude završeno do juna 2016. godine. Nakon odluke Ustavnog suda Srbije da je oblik nekih prenesenih sporazuma o dijalogu bio neustavan, pa je Srbija prilagodila svoj pravni okvir koji se odnosi na ove sporazume, sa izuzetkom slobode kretanja. Odluke Ustavnog suda o sporazumu u vezi energetike i Telekomu je još uvek u toku. Srbija mora da nađe zakonska rešenja za sprovođenje sporazuma koji su održivi i mogu izdržati pravne izazove.

Sprovođenje drugih sporazuma se nastavlja, mada sporijim tempom. U vezi IUG-a, pored šest privremenih objekata, dogovorene su dve dodatne stalne **tačke prelaza**, za koje je Srbija pokrenula proces eksproprijacije na svojoj teritoriji. Međutim, ilegalni putevi/prelazi, naročito na severu Kosova, i dalje se redovno koriste za krijumčarenje značajne količine robe. Dodatne mere treba da budu preduzete od strane Srbije da se zaustavi ilegalan prelazak. Obrada predmeta u okviru opštih modaliteta 2013, za **uzajamnu pravnu pomoć** je suspendovan između oktobra 2014. i avgusta 2015. godine od strane srpskih vlasti. Rad sa preko 600 predmeta koji su u toku je nastavljen u septembru 2015. godine. U vezi regionalne saradnje, Kosovo je postalo stalni učesnik RACVIAC-a (Centar za bezbednosnu saradnju) i priključilo se MARRI-ju (Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbeglice). Međutim, Srbija treba da ostane posvećena nastavku sprovođenja sporazuma o zastupanju i učešću Kosova na regionalnim forumima.

Srbija i Kosovo takođe učestvuju na konstruktivnim raspravama za poboljšanje saradnje u borbi protiv tokova migracija sa Kosova, ranije ove godine.

Generalno, Srbija i Kosovo su ostali angažovani u dijalog i posvećeni su sprovođenju "Prvog sporazuma o principima koji regulišu normalizaciju odnosa" iz aprila 2013. godine i drugih dogovora postignutih u dijalogu. Koraci preduzeti daju novi zamah u normalizaciji odnosa i treba da imaju pozitivan i konkretan uticaj na svakodnevni život građana Kosova i Srbije. Dalji napredak u ovoj oblasti, je i dalje od suštinskog značaja za unapređenje evropske budućnosti i Srbije i Kosova.

4. EKONOMSKI KRITERIJUMI

Ključni ekonomski brojevi	2013	2014
---------------------------	------	------

Bruto domaći proizvod po stanovniku (%EU28 u PPN-u)	N/A	N/A
porast BDP (%)	3.4	0.9
Stopa nezaposlenosti (žene; muškarci) (%)	30 (38.8; 26.9)	35.3(41.6; 33.1)
Ekonomska Stopa aktivnosti za osobe od 20-64 godina: procenat stanovništva od 20-64 godina koji je ekonomski aktivan (žene; muškarci) (%)	46.4 (23.7; 69.5)	47.7(24.2; 71.4)
Trenutni balans računa (% BDP-a)	-6.4	-8
Strana direktna investicija (SDI) (% BDP)	4.5	2.3

Izvor: Eurostat (Statistička kancelarija Evropske unije)

U skladu sa zaključcima Saveta Evrope u Kopenhagenu juna 1993. godine, pristupanje EU-u zahteva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i sposobnost da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije.

Praćenje ovih ekonomskih kriterijuma treba posmatrati u kontekstu povećanja značaja ekonomskog upravljanja u procesu proširenja. U cilju poboljšanja njihovog ekonomskog upravljanja, 2015. godine u zemljama proširenja je zatraženo da pripreme program ekonomskih reformi (ERP), koji navodi srednjoročni makro-fiskalni politički okvir zajedno sa ključnim strukturnim reformama usmerenim na podršku okvira i jačanje konkurentnosti. ERP je bio osnova preporuke određenih zemalja, zajednički usvojenih od strane EU-a i Zapadnog Balkana i Turske, na sastanku ekonomskog-finansijskog dijaloga od 12. maja 2015. godine.

4.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Kosovo je u **ranoj fazi razvoja funkcionalne tržišne ekonomije**. Težnja ka ekonomskim reformama dobila je novi zamah posle postizbornog zastoja. **Određen napredak** je ostvaren, posebno u olakšavanju ostvarivanja poslovanja, poboljšanju pravnog sistema i u vezi stabilnosti finansijskog sektora. Uporni trgovinski deficit odražava slabu bazu za proizvodnju i nedostatak međunarodne konkurentnosti. Neefikasni javni sektor i *ad hoc* fiskalna politika

donošenje odluka predstavljaju značajne fiskalne rizike. Oslanjanje na doznakama i rasprostranjene neformalne ekonomije, dodatno smanjuje podsticaje zapošljavanja što rezultira niskim učešćem radne snage, posebno među ženama, visoke stope nezaposlenosti, posebno među mladima i nekvalifikovanim radnicima. Kosovo bi trebalo da smanji zavisnost od carinskih obaveza, širenjem domaće poreske osnove i modernizacije naplate prihoda Kosovo. U skladu sa preporukama ERP-a sacijem podrške dugoročnog rasta, u narednoj godini Kosovo treba da posveti posebnu pažnju:

- obezbeđivanje fiskalne održivosti;
- ubrzanje privatizacije i restrukturiranje javnih preduzeća;
- poboljšanje stečaja i stečajnih procedura

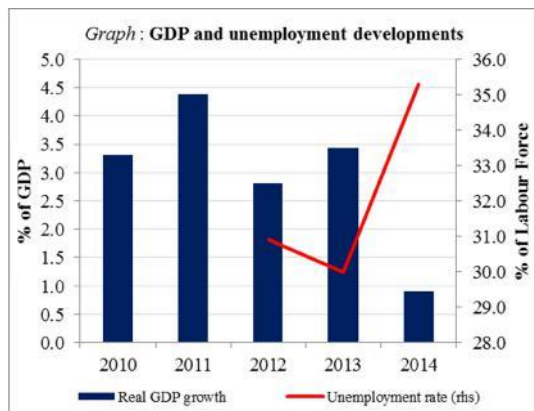
Osnovni elementi ekonomske politike

Strateški dokumenti Vlade pokazuju pojačanu posvećenost ostvarivanju ekonomske reforme. Ovo treba da se odrazi na odlučnoj politici sprovođenja i izbegavanje *ad hoc* odluka u ekonomskoj politici. Post-izborni politički zastoj 2014. godine, usporio je potragu za zdravim ekonomskim politikama, uključujući i usvajanje državnog budžeta za 2015. godinu.

Kosovo je podnelo svoj prvi program ekonomskih reformi (ERP) Komisiji januara 2015. godine. Zajedno sa novim programom Vlade, ERP odražava jasnu posvećenost ostvarivanju stabilne fiskalne politike i strukturne reforme za jačanje konkurentnosti. Nakon zajedničkog usvajanja preporuka ERP-a, Vlada Kosova je počela pokretanje reformi zasnovanih na ERP-u. Novi 22-mesečni pasivni program sa MMF-om od 184 miliona evra je odobren jula 2015. godine. Ovaj program ima za cilj jačanje kredibiliteta javnih finansija, u skladu sa preporukom 1 ERP-a, daljem jačanjem finansijske stabilnosti i jačanjem konkurentnosti i proizvodnih kapaciteta.

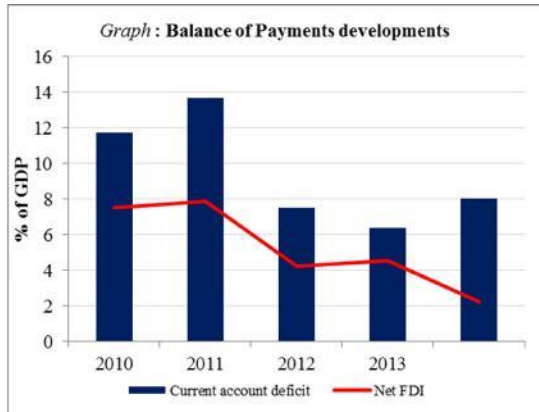
Preporuka 1 ERP-a: "Održiva posvećenost fiskalnoj disciplini i poboljšana transparentnost javnih finansija, razmatranjem uspostavljanja nezavisnog fiskalnog veća ili fiskalne agencije, sa jasnim mandatom da sačuva održivost javnih finansija i da smanji deficit pristrasnost, kao i da omogući bolju koordinaciju između Vlade i Parlamenta odgovorni za budžetske procese. Unaprediti budžetski proces zakonskim jačanjem uloge srednjoročnog okvira troškova i ugraditinačela analiza koristi i troškova kao osnovu procesa planiranja politike. Preduzimanje koraka za povećanje Vladinih depozita do granice određene fiskalnim pravilom (4,5% BDP-a) da bi se obezbedila amortizacija dodatnog finansiranja."

Makroekonomska stabilnost

Makroekonomska situacija je stabilna, ali sa izazovima, zbog toga što je pogođena od strane političke neizvesnosti tokom 2014. godine. Preliminarni podaci pokazuju da je privredni rast tokom 2014. godine pao na 0,9%, ispod desetogodišnjeg proseka od 3,5%, kao rezultat političkog zastoja koji je izazvao kašnjenja kapitalnih ulaganja. Ekonomski rast je vođen od strane privatne potrošnje (1.2 pp doprinos rastu) koji nastaje iz viših doznaka i povećanja penzija i plata u javnom sektoru. Neto izvoz je nastavio da

teži ka rastu BDP-a (-1 pp). Proizvodni kapacitet je slabo razvijen. Aktivnosti trgovine i nekretnina nastavili su da pozitivno utiču na rast dok je izgradnja ograničena. Preliminarni rezultati za 1. četvrtinu 2015. godine pokazuju dalje usporavanje, verovatno pod uticajem odliva migracija na početku godine.

Spoljna neravnoteža se neznatno pogoršala tokom 2014. godine, uprkos nastavku ekonomskog oporavka glavnih kosovskih trgovinskih partnera i zemalja dijaspore. Tokom 2014. godine, deficit računa, se povećao na 8% BDP-a, nakon što je pao 2011. Ovo povećanje je rezultat slabijih transfera Vladi iz inostranstva prouzrokovane kašnjenjem u tekućim projektima zbog političkog zastoja. Povećanje doznake (12.6% BDP-a tokom 2014. godine) je nastavila da nadoknađuje tradicionalno visok trgovinski deficit (31,6% BDP-a u 2014. godini). Priliv stranih direktnih investicija (SDI) iznosio je 2,6%

BDP-a, što je najniže u poslednjih deset godina, koji je u proseku 6,7% BDP-a. Najveći deo finansijskih priliva je bio neformalan i nezabeležen (5% BDP-a). Spoljni dug Kosova je ostao relativno nizak, 31,6% BDP-a tokom 2014. godine i nije razlog za neposrednu zabrinutost.

Zaposlenost je izuzetno niska i napori za poboljšanje uslova na tržištu rada su ograničeni. Srednji ekonomski rast tokom poslednjih godina se nije odrazio naboljem učinku tržište rada. Kosovo ima najnižu stopu zaposlenosti i aktivnosti u Evropi (26,9% i 41,6% po redosledu); ovo je zbog slabe proizvodne baze i niske konkurentnosti u ljudskom kapitalu i radnim troškovima. Oslanjanje na doznakama i rasprostranjene neformalne ekonomije, dodatno smanjuje podsticaje za zapošljavanje.

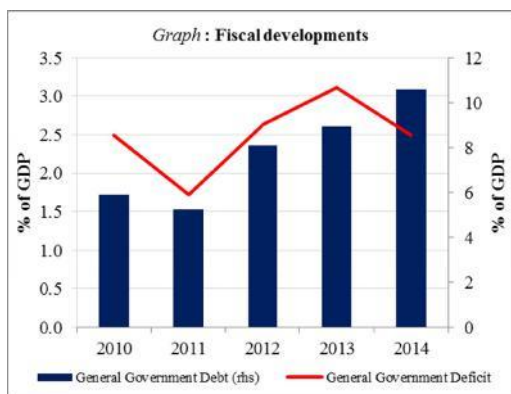
Stopa nezaposlenosti je porasla na 35,3% u 2014. godini sa 30% u 2013. godini. Uslovi na tržištu rada su posebno teški za žene. Samo jedna od pet radno sposobnih žena je bila aktivna na tržištu rada, a samo jedna od osam je zaposlena. Ograničene mogućnosti za zapošljavanje, posebno za mlade (61% nezaposlenosti mladih), takođe stavlja pritisak na socijalnu koheziju i ohrabruje emigracije. Finansiranje aktivne politike tržišta rada ostaje fragmentirano i nedovoljno. Statistike tržišta rada su neodgovarajuće i potrebno je usklađivanje podataka, kako bi Kosovo bilo u stanju da donosi političke odluke bazirane na informacijama.

Inflacija uglavnom zavisi od uvoznih cena, posebno od cena hrane i energije.

Indeks inflacije potrošačkih cena na Kosovu ima silazan trend od 2011. godine, dostižući 0,4% u proseku 2014. i dalje opadajući do -0,7% do jula 2015. godine.

Izvršenje budžeta za 2014. godinu karakteriše neočekivano niži prihod i ad hoc predizborna povećanja potrošnje.

Budžet 2014 je bio prvi budžet koji će biti predmet novog fiskalnog pravila o smanjenju BDP-a od 2%. Kao rezultat povećanja plata, penzija i beneficija Vlade aprila 2014. godine, trenutni rashodi čine veći procenat ukupne potrošnje na 71,3 % u 2014. godine u poređenju sa 63,5% u 2013. godine. Pored toga, prelazna Vlada obavezala je otprilike 32% od ukupne potrošnje kapitala za naredne četiri godine za izgradnju autoputa, čime se dodatno ograničava fiskalni prostor u narednim godinama. Ukupna potrošnja bila je na niskom nivou od 11% u odnosu na plan. Ovo se smanjuje zbog kašnjenja u javnim investicijama.

Preporuka 2 ERP-a: "Bavljenje neposrednim opasnostima sa potrebnim fiskalnim merama u cilju smanjenja neodrživo visokih tekućih rashoda uz očuvanje rasta povećanjem kapitalnih izdataka. Razvoj pravnog okvira za održavanje održivog obračuna plata javnog sektora i jačanje ciljanog i imovinskog cenzusa transfera. Obezbeđivanje planiranog rasta poljoprivrednih subvencija je usmeren isključivo na inicijativama povećanja produktivnosti. Napredna reforma javne uprave sa posebnim osvrtom na poboljšanje produktivnosti i smanjenje troškova. Preduzimanje daljih koraka u jačanju prakse upravljanja javnim finansijama."

Budžetski prihodi bili na niskom nivou od 12%; to je zbog neočekivanog nižeg rasta i odlaganja nekih jednokratnih transfera. Kosovo treba da preduzme dodatne mere za poboljšanje naplate prihoda u skladu sa preporukom 3 ERP-a. Ukupni fiskalni deficit iznosio je 2,5% BDP-a, viši od granice fiskalnog pravilakoja iznosi 2%. Imajući u vidu izuzetke koje dozvoljava pravilo, budžet za 2014. godinu može se smatrati da je usklađen sa tim. Kršenje fiskalnog pravila je izbegnuto samo zbog nedovoljnog izvršenja kapitalnih rashoda.

Ukupan javni dug nastavio je da raste, postigavši 10,6% u 2014. godini. Sve veći odnos toga dolazi od domaćih izdatih blagajničkih zapisa. Kosovo ima relativno nizak nivo javnog duga. Međutim, s obzirom na oslanjanje na kratkoročno domaće finansiranje i kredite međunarodnih finansijskih institucija i svoje nesposobnosti u odsustvu kreditnog rejtinga, da izda međunarodni dug, mudra fiskalna politika je od ključnog značaja za Kosovo. Depoziti Vlade, održavani kao hitan izvor finansiranja, pali su na 1,8% BDP-a na kraju 2014. godine, znatno ispod granice predloženog fiskalnog pravila od 4,5%.

Zbog post - izbornog političkog mrtvila, budžet za 2015. godinu je usvojen tek u decembru 2014. godine i bio je zasnovan na preterano optimističnoj projekciji prihoda (18,3% porast izvršenja budžeta u odnosu na 2014. godinu). U julu, pregledom srednjoročnog budžeta, i prihoda i rashoda, prilagođeni su ciljevi, i sada stoji, i dalje ambiciozno, 14,1% i 11,5% više nego prilikom izvršenja budžeta za 2014. godinu. Do jula 2015. godine, prihodi su porasli za 9,3% u odnosu na isti period u 2014. godini, tako da zaostaje za planom. Da bi se povećali prihodi, Vlada je uvela promene u akcizama i sistemu PDV-a koji je primenljiv od 1. septembra 2015. godine.

Uspešne reforme u Upravi carine usmerene na boljoj proceni i borbe protiv krijumčarenja robe, donele su povećanje graničnih prihoda od 7,4% u odnosu na prvih sedam meseci 2014. godine. Rashodi takođe zaostaju u planu budžeta, opet uglavnom zbog loših kapitalnih rashoda. Bez daljeg poboljšanja naplate prihoda ili dodatnim rezovima potrošnje, koje zadovoljavaju oba, fiskalno pravilo za ograničavanje fiskalnog deficita i ciljevi kapitalne potrošnje će biti otežani.

Fiskalno pravilo i Zakon o javnim finansijama, predstavljaju stub upravljanja javnim finansijama na Kosovu. Međutim, njihovo sprovođenje i mehanizmi nadzora treba da budu poboljšani. Ponovljeno ad hoc donošenje odluka o fiskalnoj politici, sa velikim uticajem, predstavlja glavni rizik fiskalne održivosti. Procedure planiranja budžeta nisu do sada bile transparentne i koordinisane i programi potrošnje budžeta nisu bili udruženi sa dugoročnim prioritetima vlade.

Preporuka 3 ERP-a: "Modernizacija naplate prihoda radi smanjenja oslanjanja na carinske prihodi, poboljšanjem naplate poreza na imovinu i jačanjem pravnog okvira za naplatu poreza i opštinskih poreskih dugovanja. Ponovni pregled grant šema za finansiranje lokalnih vlasti za podsticanje bolje naplate opštinskih prihoda. Dalje širenje poreske osnove uvođenjem planiranih obaveznih doprinosa u zdravstvenom sektoru, i razmatranjem planiranih poreskih olakšica."

Pokretanje centralnog sistema nabavki i bolje provere ugovornih procedura na lokalnom nivou su poželjni koraci, ali je još potrebnije dostignuće Preporuke 2 ERP-a.

Uzajamno dejstvo tržišnih snaga

Ukupno, veoma ograničen napredak je postignut u privatizaciji i likvidaciji društvenih preduzeća. Nema novih privatizacija.

Agencija za privatizaciju je ostala nefunkcionalna i njen kredibilitet je bio dodatno narušen zbog političkih neslaganja i optužbi u vezi korupcije. Agencija za privatizaciju još nema novi, uverljiv, nezavisan i funkcionalan odbor; njegovi postupci selekcije na osnovu zasluga i mehanizmi za borbu protiv korupcije upravljanja treba da bude ojačana u skladu sa preporukom 4 ERP-a. Nerešen status imovinskih prava i dugi sudski procesi u vezi sa finansijskim potraživanjima privatizovane imovine i ometaju proces privatizacije i odlažu isplatu prihoda privatizacije koje se nalaze u centralnoj banci.

Preporuka ERP-a4: "Napredno restrukturiranje i ponovni početak privatizacije ne-neophodnih društvenih preduzeća (DP). Preduzeti korake za poboljšanje efikasnog i korporativnog strateškog upravljanja DP-ima. Bavljenje nedostatka kvoruma Odbora Kosovske Agencije za Privatizaciju (KAP) i ubrzanje privatizacije društvenih preduzeća je još uvek u portfelju KAP-a."

Među centralno upravljanim preduzećima, samo dva, Kosovska energetska korporacija i Pošta i telekomunikacije Kosova, nastavili su da stvaraju profit u 2014. godini. Uticaj Vlade na kontrole cena komunalija i poštanskih i telekomunikacionih usluga, se nastavlja.

Ulazak i izlazak sa tržište

Izvestan napredak je ostvaren u pojednostavljivanju registracije preduzeća, ali je ipak prepreka stečajnih postupaka još uvek prisutna.

Uspostavljanje jedinstvenog šaltera u 2014. godini smanjilo vreme potrebno za registraciju preduzeća na tri dana. Međutim, najavljena je registracija putem interneta još uvek nije u potpunosti sprovedena. I dalje postoje brojne prepreke

Preporuka 5 ERP-a: "Bavljenje uzrocima visokih troškove bankarskog finansiranja, smanjiti trajanje i troškove stečajnog postupka usvajanjem novog stečajnog zakona i dalje poboljšanje sprovođenje sa ciljem da se poveća ukupnu finansijsko posredovanje u ekonomiji."

za ulazak na tržište: slaba i neodgovorna administracija; nedovoljan pristup finansijama; nerazvijena infrastruktura (posebno snabdevanje električnom energijom); nedostatak vladavine prava; praksa iznude; široko rasprostranjena neformalna ekonomija; i nedovoljna akademsko i profesionalno/stručno obrazovanje. Slab stečajni postupak izlaska sa tržišta i dalje ometaju i odlažu isplate poverilaca. Nacrt zakona o stečaju treba da bude usvojen u skladu sa preporukom 5 ERP-a.

Pravni sistem

Uprkos izvesnom napretku zakonskih propisi koji regulišu poslovanje, njihovo sprovođenje je nedovoljno. Vrlo slab institucionalni kapacitet za zakonsko sprovođenje u kombinaciji sa rasprostranjenom korupcijom je nastavio da ometa poslovno okruženje. Pravosudni sistem pati od lošeg pristupa, neefikasnosti, kašnjenja i rastućeg broja zaostalih predmeta (400.000 u julu 2015. godine). Politički uticaj na imenovanje sudija i tužilaca ograničava nezavisnost pravosuđa. Više rada je potrebno za preispitivanje Građanskog zakoni kao poslovnim tužbama i praksama i za razvoju registar (katastar) podataka, u skladu sa preporukom 8 ERP-a.

Razvoj finansijskog sektora

Stabilnost finansijskog sektora je održavana i kreditni rast je podesio svoju brzinu.

Stabilan porast kredita u kosovskom bankarskom sektoru skočio je 2014. godini (povećanje od 4,2%) i nastavio je da raste u 2015. godini. Kosovski finansijski sistem i dalje pod dominacijom bankarskog sektora (69,5% od ukupne aktive finansijskog sektora). Stabilnost bankarskog sektora je ojačana, opadanjem broja kredita bez učešća koji su u potpunosti pokriveni od strane zalihe banaka, na 7,1% (jul 2015). Primena privatnih kredita, uspostavljena na kraju 2014. godine doprinela je padu KBU. Poboljšana profitabilnost banaka u 2014. godini (131,1% rast profita) je dodatno ojačala svoje rezerve kapitala do 1%, što je znatno iznad regulatornih zahteva. Iako je ukupno kreditiranje raslo, još je uvek relativno nizak odnos kredita i depozita (74,3%) znači da postoji dovoljno prostora za jače bankarske delatnosti. Prosek kredite kamatne stope, za prvi put je pao ispod 10%, ali je još uvek iznad regionalnog proseka.

Sektorom osiguranja dominiraju neživotna osiguravajuća društva. Troškovi osiguranja automobila su veoma visoki, delimično zbog toga što Kosova nije član sistema "zelenakarta", ali i zbog toga što nije u potpunosti liberalizovala cene osiguranja od auto odgovornosti prema trećem licu.

Centralna banka Kosova je nastavila sa poboljšanjem SWIFT infrastrukture za međunarodne uplate koja je dostupna i koristi se u svim bankama. Od februara 2015. godine, banke na Kosovu koriste IBAN (međunarodni broj bankovnog računa) za međunarodne uplate.

4.2. Kapacitet za suočavanje sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije

Kosovo je u ranoj fazi postizanja kapacitet za spravljanje sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije. Nije postignut napredak u poboljšanju kvaliteta obrazovanja, što je ključni pokretač za poboljšanje dugoročnog rasta i konkurentnosti.

U skladu sa preporukama ERP-a i u cilju podrške dugoročnog rasta, Kosovo treba da se obrati posebna pažnju, u narednoj godini na:

- * obezbeđivanje stabilnog snabdevanja energijom i smanjenje gubitaka u distribuciji;
- * zatvaranje jaza veština na tržištu rada;
- * kanalisanje stranih direktnih investicija i doznaka u proizvodnim sektorima .

Ljudski i fizički kapital

Nije postignut napredak u poboljšanju kvaliteta obrazovanja. Povećanje javne potrošnje na obrazovanje (do 4,4% BDP-a u 2014. godini sa 4,6% planiranog za 2015. godinu) do sada se koristilo gotovo isključivo za pokrivanje povećanja plata. Veće finansiranje treba da bude usmereno na druge aspekte obrazovne reforme, kao što je navedeno u preporuci 7 ERP-a. Osnivanje Agencije za stručno obrazovanje i obuku odraslih (VET) treba da reši problem očiglednog neslaganja veština sa potrebama tržišta rada.

Preporuka 7 ERP-a: "Poboljšanje kvaliteta obrazovanja nastavljajući sa plasiranjem licenciranja i obuke nastavnika, kao i poboljšanje kvaliteta i jačanjem srodnih podsticaja; poboljšanje pristupa predškolskim ustanovama i osnovnim školama; ubrzanje modernizacije stručnog obrazovanja, nastaviti poboljšanje kvaliteta visokog obrazovanja i povećani fokus na usklađivanju obrazovnog sistema tako da bi mogao odgovoriti potrebama tržišta rada. Osigurati pravovremenu operativnost nedavno uspostavljene Agencije za zapošljavanje i njenu efikasnost u smanjivanju visoke stope nezaposlenosti."

Ipak, stopa nezaposlenosti među stručnim diplomcima je 71%. Nedovoljno finansiranje, nizak nivo saradnje između stručnih škola i preduzeća i kašnjenja u sprovođenju politike, ostaje glavna zabrinutost.

Kosovo je postiglo izvestan napredak u poboljšanju fizičkog kapitala, ali investicije za puteve jasno dominiraju nad energetsom efikasnošću i distribucijom vode. U 2014. godini, ukupna investicija je nastavila da pada, dostižući 26,2% BDP-a. Na dnevnom redu kapitalne potrošnje Vlade, dominira izgradnja puteva, odnosno izgradnje autoputa za Skoplje. Preporuka 6 ERP-a bavi se načinima unapređenja procene velikih infrastrukturnih projekata.

Nedostatak pouzdanog snabdevanja energijom i dalje predstavlja jednu od najvećih prepreka za rast investicija. Investicije u električnoj mrežu su poboljšale stabilnost mreže i smanjile tehničke gubitke. Izgradnja je počela na novim 400 kV inter-konektorom u Albaniji i na projektu daljinskog grejanja u termoelektrane Kosovo B. Pregovori sa jedinim ponuđačem za izgradnju nove moderne termoelektrane su u zastoju.

Preporuka 6 ERP-a: "Jačanje državnog nadzora i razmatranje uspostavljanja savetodavnog tela da bi se doprinelo procenama budućih velikih infrastrukturnih projekata, uključujući i njihov fiskalni uticaj i provera usklađivanja sa regionalnim dnevnim redom povezivanja (Osnovna Mreža). Napredak za obezbeđivanje pouzdanog snabdevanje energijom, dok se obezbeđuje usklađenost sa ekološkim standardima EU-a u proizvodnji energije."

Skoro sve dolazne strane direktne investicije otišle su u ne-trgovinskom sektoru, posebno u posredovanju nekretnina i finansija. Međutim, ugovor od 409 miliona evra potpisan je za ulaganje u skijačkom centru Brezovica u aprilu. Rad treba da počne tokom narednih nekoliko meseci i očekuje se da obezbedi oko 3.000 novih radnih mesta.

Struktura sektora i preduzeća

Privatni sektor na Kosovu nastavlja da bude podeljen i nije u mogućnosti da bude od koristi za povećanja efikasnosti, kako mikro, mala i srednja preduzeća čine 99% ukupne zaposlenosti. Iako je i dalje iznad svojih regionalnih kolega, udeo poljoprivrede u BDP Kosova pao je na 11,4%, u poređenju sa 14,1% u 2009. godini, dok je udeo usluga porastao sa 47% na 49,2% BDP-a. Očigledne su smene u strukturi zaposlenosti koje se udaljavaju od poljoprivrede, i idu prema službama. Ovo je u skladu sa očekivanim kretanjima kao deo tranzicije Kosova ka ekonomsko modernim službama.

Preporuka ERP-a8: "Nastavak poboljšanja poslovnog okruženja i nastavak čišćenja zaostalih sudskih predmeta, jačanje kapaciteta pravosudnog sistema i razvoj katastarske baze podataka. Napredne mere za borbu protiv neformalnosti u skladu sa strategijom za sprečavanje i borbu protiv neformalne ekonomije, uključujući i podsticanje za smanjenje rada na crno. Smanjenje administrativnog opterećenja za poslovanje sprovođenjem strategije za bolju regulativu i Zakon o dozvolama i licencama. Razvoj mera za obezbeđenje ciljane podršku za MSP-e i za proširenje njihovog pristupa finansijama. Ojačanje borbe protiv korupcije i napore za poboljšanje javnih nabavki, unapređenjem administrativnih kapaciteta, povećanjem efikasnosti i efektivnosti odbora javne rasprave i sprovođenje centralne nabavke."

Strukturom poslovanja preduzeća dominira trgovina (29,9% operativna preduzeća), zatim smeštaj i ishrana (11%) i industrija (10,4%, 5,2% više u odnosu na 2013. godinu). Dobici produktivnosti ograničeni su slabim pristupom širim tržištima i nedostatkom investicija u novim tehnologijama. Kosovo treba da poboljša svoju poslovno okruženje, u skladu sa preporukom 8 ERP-a.

Uticaj države na konkurentnost

Nije bilo napretka u razvoju institucionalnih kapaciteta za proveru državne pomoći i subvencije se još uvek obezbeđuju bez odgovarajuće strategije i procene. Društvena preduzeća u oblasti sektora energetike, transporta i otpada/voda su nastavila da se subvencionišu. Uvedene su nove subvencije i direktna plaćanja u poljoprivredi. Ovo treba da budu uže povezano sa povećanjem produktivnosti. Poreske i carinske olakšice su uvedene za pojedine sektore (poljoprivreda, IT), ali bez jasne procene uticaja.

Vlasti su nastavili sa uspostavljanjem ekonomskih zona i industrijskih parkova. Međutim, to je urađeno bez nacionalnog plana (koji je zakonski obavezan) i bez transparentnog otkrivanja poreskih i carinskih olakšica odobrenim kompanijama.

Ekonomska integracija sa EU-om

EU je najveći trgovinski i investicioni partner Kosova. Međutim, kapacitet izvoza Kosova je i dalje ograničen. Kosovska privreda je još uvek relativno integrisana u globalne trgovinske tokove, sa trgovinskom otvorenosću 71,1% BDP-a. Međutim, vrednost trgovine robe Kosova sa EU je u neprestanom porastu od 2008. godine, stoji na 41,2% od ukupnog prometa u 2014. godini.

Uprkos tom povećanju, ukupna robna razmena Kosova sa EU ostaje veoma ograničena (98.08 miliona evra u izvozu i uvozu u evrima 1,08 milijardi dolara u 2014.), što odražava nisku konkurentnost svojih proizvoda i drugih strukturnih prepreka koji ometaju taj potencijal. Centralno evropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA) zemalja ostaje drugi po veličini trgovinski partner Kosova (29,6% od ukupnog prometa).

Zemlje EU-a su najveći strani investitori na Kosovu (35% ukupne investicije). Stupanjem na snagu planiranog Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Kosova sa EU-om očekuje se da dodatno podstakne ekonomske veze sa zemljama EU-a. Kosovo će, međutim, morati da nastavi sa reformama u cilju olakšavanja trgovine i direktnih stranih investicija, u skladu sa preporukama 9 i 10 ERP-a.

Preporuka 9 ERP-a: "Olakšati trgovinu izmenama i dopunama Zakona o carini i akcizama i usvajanja novog zakona o carinskom sprovođenju ZIS."

Preporuke ERP-a 10: "Usvojiti holistički pristup direktnim stranim investicijama koje pružaju podršku politici u strateškog okvira i usredsređuju se na uklanjanju postojećih prepreka. Povećanje zaštite investitora kroz razvoj staranja o investicionom programu o opsluživanju i uspostaviti žalbeni mehanizam investitora."

5. EVROPSKI STANDARDI

5.1. Unutrašnje tržište

5.1.1. Slobodno kretanje robe

Kosovo je u **ranj fazi pripreme** u oblasti slobodnog kretanja robe. **Određeni napredak** je postignut prošle godine. U predstojećoj godini, Kosovo, naročito, treba da:

- * unapredi međuinstitucionalnu koordinaciju kako bi osiguralo sprovođenje zakona;
- * dalje unapredi kvalitet infrastrukture, ojača kapacitet za nadzor tržišta i poveća svest potrošača o njihovim pravima.

Ministarstvo trgovine i industrije (MTI) postepeno je postiglo napredak u sprovođenju strategije za slobodno kretanje robe koju je usvojilo u februaru 2013. godine.

Što se tiče **horizontalnih mera**, a u pogledu **standardizacije**, usvojeno je 1 064 evropskih standarda koje služe kao standardna referenca za period izveštavanja. Sporazum o saradnji, zaključen sa telom za standardizaciju iz Albanije, način je da Kosovo usvoji evropske standarde. Kosovska Agencija za standardizaciju mora se konsolidovati kao institucija i proširiti prodaju standarda putem interneta (uloga e-trgovine).

U 2014. godini, Kosovo je usvojilo nekoliko uredbi i administrativnih uputstava sa ciljem uspostavljanja sistema za procenu **usklađenosti**. MTI je, takođe, ovlastilo nekoliko tela za procenu usklađenosti. Usklađivanje sa propisima EU, kao i upotreba i sprovođenje procene usklađenosti mora se pojačati.

Što se tiče **akreditacije**, novembra 2014. godine, Generalna direkcija za akreditaciju bila je predmet stručne procene od strane Evropske organizacije za akreditaciju. Ovo je ključni korak ka potpisivanju Evropskog multilateralnog sporazuma o akreditovanju laboratorija za testiranje. Preporuke se sprovede.

Što se tiče **metrologije**, Agenciji za metrologiju još uvek nedostaje kapaciteta. Laboratorije za vreme, frekvenciju, dužinu i snagu nisu u funkciji usled nedostatka opreme. Kosovo je u potpunosti usklađeno sa Direktivom o neautomatskim mernim instrumentima. Od 2014. godine, aktivnosti laboratorije su se povećale u oblasti mase, protoka i zapremine, električnih merenja, plemenitih metala i termometrije. Sistem kvaliteta koji je nametnut od strane važećih ISO standarda mora se primeniti, a podizanje svesti, poboljšati. Opšte gledano, kapacitet za rad laboratorija mora se povećati kako bi se zadovoljili potrebni standardi kvaliteta.

Što se tiče **nadzora tržišta**, tržišne inspekcije su obavile 1622 inspekcije, što je rezultiralo izricanjem 145 korektivnih mera (kazne i oduzimanje). Uredba o uspostavljanju i radu sistema za brzu razmenu informacija o opasnim proizvodima je u veoma ranoj fazi sprovođenja. Mehanizmi komunikacije i koordinacije između onih koji su odgovorni za nadzor tržišta moraju se unaprediti, a sprovođenje ojačati.

Što se tiče **zaštite potrošača**, potrebno je ulaganje daljih napora. Dok je veliki broj aktivnosti za podizanje svesti obavljen, ljudi nisu u dovoljnoj meri svesni svojih prava kao potrošači. U periodu između septembra 2014. i septembra 2015. godine, 307 žalbi potrošača je uloženo Odeljenju za zaštitu potrošača; u 125 slučajeva rešeno je u korist potrošača, 110 je proglašeno neosnovanim, a 72 još uvek nisu razmotrene.

Neka administrativna uputstva su usvojena o klasifikaciji, etiketiranju i pakovanju hemikalija. Još uvek ne postoje dokazi o usklađenosti sa Uredbom o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i restrikciji hemikalija (REACH).

5.1.2. Kretanje osoba, usluga i pravo na osnivanje

Kosovo je u **ranoj fazi** pripreme u oblasti slobodnog kretanja ljudi, usluga i prava na osnivanje. **Određeni napredak** je postignut, naročito u vezi finansijskih usluga. Temeljna i transparentna revizija i računovodstvo imaju odlučujući značaj za razvoj jakog tržišta finansijskih usluga i ekonomiji u celini, naročito za mala i srednja preduzeća (MSP). U predstojećoj godini, Kosovo, naročito, treba da:

- * dodatno uskladi zakon sa EU službama i direktivama za stručno kvalifikovanje;
- *dodatno uskladi postojeće uredbe i procedure sa praksom EU, naročito u oblasti kooperativnog računovodstva i revizije.

Što se tiče **kretanja ljudi**, nisu potpisani novi sporazumi o kretanju radnika i koordinaciji sistema socijalne zaštite.

Što se tiče **slobode pružanja usluga**, Kosovo je u ranoj fazi procesa usklađivanja sa direktivom za pružanje usluga. MTI je uspostavilo bazu podataka o trgovini uslugama, kako bi podržalo tekuće pregovore o liberalizaciji trgovine u okviru Zone slobodne trgovine država srednje Evrope.

Što se tiče **poštanskih usluga**, Kosovo je u velikoj meri uskladilo svoje zakone sa *tekovinama* EU. Međutim, pružanje univerzalnih poštanskih usluga otežano je političkim poteškoćama u opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom. Uprkos nekim smanjenjima težine rezervisanih usluga tokom prethodnih godina, one još uvek nisu usklađene sa *tekovinama* EU. Međunarodne poštanske usluge pružaju se svim poštanskim upravama, osim onoj u Srbiji, usled nepostojanja dogovora.

Što se tiče **uzajamnog priznavanja stručnih kvalifikacija**, proces usklađivanja sa *tekovinama* EU je u ranoj fazi. Okvir uređenih profesija, koji važi za celo Kosovo, tek treba biti usvojen. Kosovo treba da pojača napore u usklađivanju zakona sa direktivom o pružanju usluga i direktivom za stručne kvalifikacije. Kako bi se ovo postiglo, Kosovo bi trebalo sastaviti spisak uslova o minimalnoj obući za uređene profesije koji trebaju biti uključeni u njegovo zakonodavstvo i akcioni plan za usklađivanje zakona o stručnim kvalifikacijama sa *tekovinama* EU.

Centralna banka Kosova nastavila je sa preispitivanjem postojećeg zakona o **finansijskim uslugama**, uključujući zakone o osiguranju, mikrofinansijskim institucijama i nebankarskim finansijskim institucijama. Mora se osigurati usklađenost ovih zakona sa *tekovinama* EU. Kosovo još uvek nije deo sistema „zelene karte“, tako da je dodatno osiguranje vozila neophodno za većinu stranih vozila koji ulaze na Kosovo. Nakon budućeg potpisivanja Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), Kosovo će morati da omogući razvoj sektora osiguranja, zasnovanog na praksama pravedne konkurentnosti i jednakih mogućnosti. Izmene sadašnjih bankarskih propisa u pogledu stambenih kredita, procene vrednosti nekretnina i adekvatnosti kapitala usvojeni su u februaru 2015. godine, usklađujući se na taj način dodatno, ali ne u potpunosti sa *tekovinama* EU. Na snazi je standardizovani pristup kreditnom riziku i osnovnom pokazatelju i standardizovani pristup operativnom riziku, prema Stubu 1 regulatornog okvira Bazela II. Centralna banka radi na daljem usvajanju kapitalnih standarda Bazela, kao i direktive i propisa o kapitalnim uslovima. Tržište finansijskih usluga i dalje je u ranoj fazi razvoja.

Što se tiče **privrednog prava**, usvojene su neke administrativne mere u julu 2015. godine, pružajući osnovu za smanjenje taksi za registraciju preduzeća. Još uvek nije usvojen zakon koji ističe ulogu i odgovornosti kosovske Agencije za registraciju preduzeća.

Što se tiče **korporativnog računovodstva i revizije**, tek treba biti usvojena izmena nacrta zakona o računovodstvu, finansijskom izveštavanju i reviziji. Kapacitet institucionalnih struktura za nadgledanje revizije mora se u znatnoj meri povećati; primena i dalje ostaje slaba i potrebno je uložiti znatne napore, kako bi se osigurao razvoj pouzdanog i efikasnog finansijskog izveštavanja, u skladu sa praksom EU. Kosovo treba dodatno da uskladi svoje propise sa međunarodnim standardima finansijskog i računovodstvenog izveštavanja.

5.1.3. Slobodno kretanje kapitala

Postoji određeni nivo pripreme u ovoj oblasti. Određeni napredak je postignut u oblasti slobodnog kretanja kapitala. Kretanje kapitala ostaje, uglavnom, slobodno, bez ograničavanja inostranog prava na svojinu ili ulaganja u finansijski sektor. Takođe, kapacitet Centralne banke za nadzor sektora je i dalje dovoljan.
--

Kretanje kapitala ostaje, uglavnom, slobodno na Kosovu. Nacrt zakona o opštem osiguranju, obuhvatajući takva pitanja kao što su minimum kapitalnih zahteva, zahtevi za

solventnost i ostala pitanja vezana za odgovarajuće zahteve za nadzor rizika osiguravajućih kompanija još uvek nisu prilagođeni. Potrebni su pojačani naponi za postizanje vidljivih rezultata u borbi protiv privrednog i finansijskog kriminala. Napredak u vezi pitanja o sticanju vlasništva nad nepokretnostima je ograničen, uključujući i kupovinu zemljišta od strane stranih državljana. Odredbe relevantnih zakona, važeći podzakonski akti i administrativna praksa još uvek predstavljaju prepreku jednakom tretmanu. Trebaju se rešiti i drugi problemi, npr. prilikom registrovanja imovine.

Što se tiče **systema plaćanja**, propisi o pitanjima koja obuhvataju statistiku o instrumentima plaćanja, standarde sistema za numerisanje bankovnih računa i međunarodni platni promet, usvojeni su u 2014. godini. Centralna banka Kosova nastavila je sa jačanjem nadzora platnih sistema i unapređenjem SWIFT infrastrukture za međunarodni platni promet, sledeći svoju povezanost sa SWIFT-om u februaru 2013. godine. U februaru mesecu, na Kosovu se počeo koristiti sistem Međunarodni broj bankovnog računa (IBAN) za međunarodni platni promet. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se nastavilo sa usklađivanjem sa *tekovinama* EU u oblasti usluga plaćanja.

5.1.4. Carina i oporezivanje

Kosovo je **umereno pripremljeno** u oblasti carine i u **ranom je fazi** u oblasti oporezivanja, sa **određenim napretkom** postignutim u obe oblasti. Preduzeti su neki početni koraci u integrisanju carina i poreskih uprava, kao i unapređivanju unutrašnjih kontrola. Carinski zakoni su u velikoj meri u skladu sa carinskim zakonima EU. U predstojećoj godini, Kosovo bi, naročito, trebalo da:

- * sprovodi carinske zakone u skladu sa praksom EU;
- * ojača unutrašnju IT platformu poreske uprave Kosova, svoje kontrole unutrašnjih učinaka i borbu protiv korupcije;
- * pojača borbu protiv sive ekonomije i utaje poreza, kao i da spreči negativne uticaje na rad svojih institucija.

Carinska služba je dalje unapredila svoj zakonodavni, upravni i oraganizacioni kapacitet. Preduzeti su prvi koraci ka integrisanju carinskih i poreskih uprava u jedinstvenu upravu za prihode. Uprkos ukupnom padu uvoza, reorganizacija carinske uprave 2014. godini rezultirala je povećanjem od 3,9 % u prikupljanju prihoda u poređenju sa 2013. godinom, a novi sistemi su smanjili obim korupcije. Integrisanje istražnih jedinica takođe je donelo pozitivne rezultate. Carina Kosova funkcioniše širom Kosova, iako u ograničenoj meri na severu. U 2015. godini, Kosovo je podnelo prijavu za pridruživanje Konveciji o zajedničkom tranzitu i potpisalo bilateralne sporazume o olakšavanju trgovine sa Albanijom, uključujući zajednički tranzit, kao i o saradnji po pitanju carinskog kriminala sa Velikom Britanijom. Razmena elektronskih informacija, pre uvoza, sa regionalnim upravama carine dobro funkcioniše. Ipak, nedoslednosti između carinske i akcizne šifre, na jednoj strani, kao i neadekvatna primena krivičnog zakona, na drugoj strani, nastavljaju da ometaju borbu protiv carinskog kriminala. Siva ekonomija i krijumčarenje preko granice/graničnih linija

nastavljaju da nanose štetu ekonomiji. Nakon postizanja sporazuma u dijalogu Priština-Beograd, dogovorene su dve nove dvostruke granične linije.

U oblasti **oporezivanja**, Kosovo je započelo sprovođenje strategije i akcionog plana za 2014-2018 za sprečavanje i suzbijanje sive ekonomije, pranja novca i finansiranja terorizma. Poreska uprava je nastavila sa unapređivanjem svog kadrovskog i upravnog kapaciteta. Postignut je napredak u uvođenju elektronskih usluga, uključujući elektronske poreske prijave, sistem provere i plaćanja, kao i centre za registraciju preduzeća (one stop shop/sve na jednom mestu). Nije postignut napredak u modernizaciji unutrašnje IT platforme uprava i njenih procedura. Kapacitet za obavljanje naplate poreza na severu Kosova i dalje je veoma ograničen. Konačno je rešeno pitanje zaostalih žalbi protiv carina i poreskih uprava i, kao rezultat toga, u decembru 2014. godine ukinut je Nezavisni odbor za reviziju.

5.1.5. Konkurencija

Kosovo je u **ranofazi** pripreme u oblasti konkurentnosti. **Nije postignut napredak** u ovoj oblasti, pošto se Autoritet Kosova za Konkurenciju (AKK) suočio sa značajnim preprekama po svoj istražni i kapacitet za donošenje odluka. U predstojećoj godini, Kosovo bi, naročito, trebalo da:

-* omogući da se obavi još nerešeno imenovanje Komisije Kosova za konkurenciju (KKK), da kadar, objekti i obuka za AKK budu odgovarajući, kao i da se ponovo započne sa radom što je pre moguće;

-* odobri izmene zakona o državnoj pomoći i krene sa njegovim sprovođenjem bez odlaganja.

Što se tiče **antimonopolske i politike integracije**, nedostaje i dalje sekundarno zakonodavstvo za sprovođenje izmena zakona iz februara 2014. godine o zaštiti od konkurencije.

AKK još uvek ne funkcioniše, usled nedostatka kvoruma od novembra 2013. godine, što je rezultat kašnjenja u zameni pet članova KKK, čiji su se mandati u kancelariji završili. AKK od tada nije bio u stanju da obavlja dužnosti, pošto se nove istrage moraju odobriti od strane odbora KKK, a i primena je na ograničenom nivou. Umesto toga, skoncentrisana je na zagovaranje i obezbeđivanje mišljenja o inicijativama drugih tela. Iako je budžet odobren, AKK-u još uvek nedostaje kadar i odgovarajuće prostorije za rad, unutrašnje kontrole i informatički sistemi. Saradnja između AKK-a i ostalih regulatornih tela mora se pojačati.

Sadašnji zakon o **državnoj pomoći** zahteva dodatne izmene i dopune koje bi dovele do usklađivanja sa evropskim standardima, posebno kako bi se osigurala nezavisnost i nepristrasnost Komisije za državnu pomoć. Aktivnosti Kancelarije za državnu pomoć su bile ograničene na dostavljanje obrazaca obaveštenja potencijalnim davaocima pomoći. Kancelarija, trenutno uspostavljena kao odeljenje AKK-a, nema dovoljno osoblja i nema kapacitet za proveru postojećih šema pomoći.

5.1.6. Javne nabavke

Kosovo je u **ranom fazi** pripremu ovoj oblasti. Efikasna primena i dalje predstavlja veliki izazov i nabavka je, posebno, podložna korupciji. **Određeni napredak** je postignut, naročito u primeni centralizovanog sistema za javne nabavke. Međutim, znatni napori su i dalje potrebni kako bi se javna nabavka upotrebila efikasno. Od suštinskog je značaja profesionalizacija i de-politizacija sistema i načiniti ga vidljivim i odgovornim, uključujući i imenovanje višeg rukovodstva. U predstojećoj godini, Kosovo bi trebalo da obrati naročitu pažnju na:

-* jačanje kapaciteta i obezbeđivanje pravilnog funkcionisanja tela za javnu nabavku, posebno kroz blagovremeno imenovanje nadležnih članova odbora;

-* dodatno usklađivanje zakona o javnim nabavkama sa *tekovinama* EU;

-* unapređivanje sprovođenja procesa javne nabavke putem pojačane upotrebe konkurentnih tenderskih procedura, centralizovane nabavke i razvoja elektronske nabavke.

Institucionalni okvir i pravno usklađivanje

Pravni okvir Kosova u velikoj meri je usklađen sa *pravnim tekovinama* EU i drugim načelima javne nabavke, ali ne obuhvata sve oblasti. Zakon o javnoj nabavci je potpuno usklađen sa direktivama za klasičnu nabavku i, donekle, za komunalne usluge. Zakon o koncesiji i javnim-državnim partnerstvima je u velikoj meri kompatibilan sa zakonima EU. Međutim, propisi o odbrani i nabavci sa osetljivom bezbednošću tek trebaju biti izrađeni i zakon o javnoj nabavci još uvek daje prednost domaćim ponuđačima. 2014. godine, Kosovo je razvilo **strategiju** i akcioni plan za period 2015-2020 za razvoj sistema javne nabavke koji još uvek nije usvojen od strane Vlade.

Uprava za javne nabavke na Kosovu postoji i sastoji se od tri glavna tela: Regulatorna komisija za javne nabavke (RKJN), odgovorna za ukupni razvoj, funkcionisanje i superviziju sistema javne nabavke; Telo za razmatranje javnih nabavki (TRJN), nezavisno upravno telo koje preispituje sve navode o kršenju zakona o javnoj nabavci; i Centralna agencija za nabavke (CAN), zadužena za centralne i koordinisane nabavke. Ostaje zabrinutost u pogledu ograničenih kapaciteta, istraga o korupciji i procesa imenovanja odbora TRN-a. Samo tri od pet članova odbora TRN-a postoje, što ozbiljno ograničava njegove aktivnosti, uključujući i razmatranje visoko vrednih i sliženih nabavki. Kapacitet za sprovođenje mora biti ojačan na svim nivoima, kako bi se osigurala primena.

Sprovođenje i kapacitet za primenu

Tržište javnih nabavki je imalo učešće od 8.9 % bruto domaćeg proizvoda (BDP) u 2014. godini, blagi pad u poslednje tri godine. U 2014. godini, dodeljeni su 11 362 ugovora u ukupnoj vrednosti od 389 miliona evra. Od njih, skoro 73 % je dodeljeno putem javnih

procedura, sa značajnim padom od 17 %. Ugovori visoke vrednosti čine 63 % svih ugovora, a prosečan broj ponuda po tenderu povećao se na 6.1 u 2014., u poređenju sa 5.2.

Efikasna primena i sprovođenje predstavlja veliki izazov, uglavnom usled nedovoljnog planiranja i korupcije. Skoro 30 % obaveštenja o ugovoru je otkazano, što ukazuje na potrebu da se unapredi proces planiranja nabavke. Rizici i nedostaci su prisutni u svim fazama javne nabavke. Zakonske odredbe o proceni učinka ugovora, efektivnost i efikasnost postupka javne nabavke i upravljanje ugovorom postoje, ali se kapaciteti za sprovođenje trebaju pojačati. Načine i sredstva za povećanje vrednosti novca treba istražiti. Neki važni koraci su preduzeti da se uvede centralizovani sistem nabavke. U februaru 2015. godine, spisak zajedničkih predmeta, uključujući šest kategorija koje se moraju nabaviti centralno, odobren je po prvi put od osnivanja CAN-a.

Kontrola javnih nabavki je nedovoljno. *Ex post* kontrola koju obavlja RKJN još uvek se svodi na nesistematske, povremene provere završenih ugovora o javnim nabavkama. Kontrola se vrši samo nad malim delom zaključenih ugovora o nabavci. Prošle godine, RKJN je počeo *ex ante* kontrolu obaveštenja o ugovorima, poslatih od strane ugovornih organa na objavljivanje. Trebao bi se proširiti pozitivan doprinos sprečavanju nepravilnosti.

Centralni portal javnih nabavki postoji. Da bi se povećala transparentnost i poboljšala efikasnost u javnim nabavkama, internet stranice svih institucija za javne nabavke se trebaju poboljšati, a mogu se objaviti planovi za nabavku javnih tela. Kosovo planira da uvede elektronske nabavke i trenutno razvija infrastrukturu informacijske i komunikacijske tehnologije i sistem informacionog upravljanja ugovorima, uz podršku međunarodnih donatora. Treba odrediti i sprovesti odgovarajući redosled koraka, uključujući neophodne zakonske izmene i izgradnju kapaciteta..

Što se tiče **kapaciteta vlasti za upravljanje javnim nabavkama**, zakon predviđa obaveznu obuku službenika za javne nabavke. Kurseve obuke i mogućnost polaganja ispita nudi kosovski Institut za javnu upravu, uz angažovanje RKJN. Međutim, sistem sertifikacije i kapacitet za upravljanje javnim nabavkama se i dalje treba unaprediti.

Postoji nedostatak propisa o **integritetu i sukobu interesa**, nedovoljni naponi za identifikovanje i rešavanje korupcije i lažnih praksi, kao i nedostatak sistema pokazatelja rizika. Zapažena korupcija u javnim nabavkama i dalje preovladava na Kosovu. Postoje zakonski disciplinski postupci, ali ostaje zabrinutost u vezi njihove primene. Integritet i saradnja između svih tela za javne nabavke mora se pojačati.

Efikasni sistem pravne pomoći

Pravo na pravnu pomoć predviđeno je zakonima i koncesijama o javnoj nabavci. Zakon o javnoj nabavci je u skladu sa odredbama *pravni tekovina* EU o poništavanju ugovora i kaznama, iako u se to u praksi, često, ne koristi. Što se tiče pomoći, u 2014. godini, TRN je primilo i obradilo 537 žalbi. Od njih, 161 slučaj je vraćen na ponovno razmatranje, dok je u 104 slučaja komisija za razmatranje odlučila da otkáže nabavku. Najveći deo nepravilnosti i dalje je u proceni ponuda i u dosijeima tendera.

Što se tiče **kapaciteta za sprovođenje**, TRN ima manjak kadra, a i kvalitet i transparentnost njegovih odluka ostavlja mesta za poboljšanje. Razlike između stručne procene i stvarnih

odluka podrivaju poverenje zainteresovanih strana u sistem. Mora se povećati saradnja između različitih institucija u ovoj oblasti, posebno između javne nabavke, borbe protiv korupcije i drugih organa za primenu zakona.

5.1.7. Pravo intelektualne svojine

Kosovo je na **određenom nivou pripreme** u ovoj oblasti. **Određeni napredak** je postignut u oblasti prava na intelektualnu svojinu. U predstojećoj godini, Kosovo bi, naročito, trebalo da:

- * razvije zakonodavni okvir za sprovođenje obaveza iz budućeg SSP-a;
- * pojača napore kako bi se osiguralo jačanje prava na intelektualnu svojinu;
- * imenuje direktora i posveti se rešavanju postojećeg zaostatka prijava u Agenciji za industrijsku svojinu.

Što se tiče **autorskih i srodnih prava**, Zakon o autorskim i srodnim pravima je dodatno izmenjen i usklađen sa *tekovinama* EU. On sada zahteva primenu odredbi o porezu na privatno kopiranje i digitalnoj pirateriji, što je od ključnog značaja za njegovu primenu. Radna grupa za borbu protiv piraterije i falsifikovanje koju je uspostavila Vlada, nastavila je sa podizanjem svesti o tom pitanju. Zaplenila je nekoliko hiljada falsifikovane robe i iznela nekoliko krivičnih predmeta na sud. Proces pregovora oko taksi između kolektivnih organizacija za upravljanje i emitera ponovo je započet 2015. godine, ali do sada nije postignut nikakav dogovor.

Što se tiče **prava na industrijsku svojinu**, u avgustu 2015. godine usvojene su izmene zakona o patentima i robnim markama, dodatno ih usklađujući sa *tekovinama* EU. Kapacitet za upravljanje Agencije za industrijsku svojinu ojačan je izdvajanjem za i obukom određenog broja privremenih i stalnih zaposlenih. Međutim, direktor agencije tek treba biti imenovan. I dalje postoje zaostale prijave na prava na industrijsku svojinu, iako je od tada postignut napredak u njihovoj obradi. Savet za intelektualnu svojinu sastao se u martu 2015. godine, ali se saradnja između institucija i primena zakona i dalje mora unaprediti. Kosovo, takođe, treba raditi na podizanju svesti između nosilaca i korisnika prava na intelektualnu svojinu.

Što se tiče **primene**, carina Kosova je sprovela odgovarajuće operacije protiv robe koja krši prava na intelektualnu svojinu, mnoge kao odgovor na zahtev nosilaca prava. U 2014. godini, ukupan broj intervencija carine Kosova iznosio je 304, a vrednost oduzete robe 4.7 miliona evra; 280 od ovih intervencija bila su odgovor na zahteve za delovanjem od strane nosilaca prava. Međutim, potrebno je uložiti veće napore kako bi se obezbedilo sprovođenje, uključujući pristupačne i efikasne zakonske mere, koje nosioci prava mogu preduzeti, kao i bolja administrativna koordinacija među odgovornim institucijama. Unutar policije, još uvek ne postoji jedinica koja je specijalizovana za prava na intelektualnu svojinu. Nacrt zakona o carinskim merama tek treba biti usvojen i usklađen sa odgovarajućim EU propisom.

5.1.8. Zapošljavanje, socijalna politika, politika javnog zdravlja

Kosovo je u **ranoj fazi** pripreme u ovoj oblasti. **Nije postignut** napredak u oblasti zapošljavanja, socijalnih i zdravstvenih politika. U predstojećoj godini, Kosovo bi, naročito, trebalo da:

-* sprovede strategiju sektora za zapošljavanje za period 2014-2020, prati rezultate i omogući da nova agencija za zapošljavanje postane funkcionalna;

-* primeni zakon o radu i zakone o bezbednosti i zdravlja na radu. Takođe, da sprovede zakone o inspekciji i da Inspektoratu za rad obezbedi odgovarajuća sredstva da ispuni svoj mandat.

Što se tiče **politike zapošljavanja**, strategija sektora za zapošljavanje za period 2014-2020 postoji, ali njeno sprovođenje teče sporo, u iščekivanju usvajanja akcionog plana i dodele sredstava.

Podaci iz istraživanja o radnoj snazi za 2014. godinu pokazuju da je stopa nezaposlenosti porasla na 35.5% u odnosu na 30% u 2013. godini. Učešće na tržištu rada zabeležilo je blagi porast, ali je i dalje na veoma niskom nivou sa 41.6 % (40.5% u 2013. godini). Učešće radne snage i stopa zaposlenosti žena ostali su nepromenjene između 2013. i 2014. godine sa oko 21% i 12.5%. Neformalno zapošljavanje i dalje je veoma zastupljeno. Takođe je došlo do povećavanja broja dugoročno nezaposlenih, od 68.9 % u 2013. do 73.8 % u 2014. godini. Nezaposlenost mladih povećala se sa 55.9 % na 61.0 %. Broj mladih (između 15-24), koji nisu zaposleni, u procesu obrazovanja i na obuci, pao je sa 35.3 % u 2013. na 30.2 % u 2014. godini.

Javna služba za zapošljavanje pomogla je da 3% registrovanih lica koja traže posao pronađu zaposlenje i organizovala je obuku za 2.5 % registrovanih lica koja traže posao, od kojih su 38% činile žene. Budžet izdvojen za aktivne mere tržišta rada za 2015. godinu povećan je za 224 %. Međutim, finansiranje službi za zapošljavanje, kao i obučavanje i prekvalifikacije i dalje je nedovoljno i podeljeno na više entiteta. Nedostatak finansijskih sredstava sprečava sprovođenje najavljenog plana o integrisanju službi u novu agenciju za zapošljavanje.

Što se tiče **socijalne politike**, Kosovo još uvek treba da izmeni i dopuni **zakon o radu**, kako bi se uskladio sa *tekovinama* EU (npr. ugovori o radu, radno vreme), a primena je i dalje na nezadovoljavajućem nivou.

Efikasna primena zakona o **bezbednosti i zdravlju na radu** i dalje je potrebna jer predstavlja brigu inspektora rada, kako bi se sprečili smrtni slučajevi i povrede. U 2014. godini, prijavljeno je 63 nesreća na radnim mestima, od čega je devet bilo sa fatalnim ishodom (tokom prvih šest meseci u 2015. godini, 26 nesreća sa pet fatalnih ishoda), ali je broj prijavljenih nesreća manji od samog broja nesreća. Inspektorat za rad mora efikasnije da se odredi neformalni deo građevinskog sektora. Broj inspektora se treba povećati, s obzirom da samo 50 njih pokriva primenu zakona o radu i bezbednosti i zdravlju na radu.

Što se tiče **društvenog dijaloga**, još uvek je, do daljnjeg, odloženo sprovođenje Opšteg kolektivnog ugovora, kojim se utvrđuju prava i obaveze zaposlenih i poslodavaca. Izmene i dopune zakona o socijalno-ekonomskom savetu, koji su još uvek u pripremi, trebaju obezbediti jasne kriterijume i procedure za izbor članova. Savet mora da ojača svoj kapacitet za unapređenje kvaliteta društvenog dijaloga. Bipartitni društveni dijalog jedva da postoji.

Što se tiče **socijalne inkluzije**, Kosovo se mora postarati da opštine imaju dovoljno sredstava kako bi pružile socijalne usluge koje su u njihovoj nadležnosti.

Što se tiče **socijalne zaštite**, završen je prvi krug licenciranja pojedinačnih pružilaca socijalnih i porodičnih usluga i započeta je druga faza licenciranja pravnih lica/organizacija. U 2014. godini, usvojena su četiri nova minimuma standarda za socijalne i porodične usluge, uvećavajući njihov broj na 16. Međutim, decentralizacija socijalnih usluga još uvek nije sprovedena od strane opština, kao što je potrebno i dodeliti sredstva iz centralnog budžeta da bi se osigurala efikasna decentralizacija. Budžetska ograničenja odložila su uvođenje novog penzijskog plana.

Što se tiče **jednakih mogućnosti**, usvojen je zakon o rodnoj ravnopravnosti, ali se sprovođenje i primena zakona treba unaprediti, kako bi se rešio problem visoke stope nezaposlenosti među ženama i nedovoljne zastupljenosti na svim nivoima procesa donošenja odluka. Uredba o nedovoljnom trajanju porodijskog odsustva podriva napore u borbi protiv diskriminacije žena na radnom mestu, naročito u privatnom sektoru. Agencija za rodnu ravnopravnost nije ocenila sprovođenje programa za rodnu ravnopravnost (2008-2013).

Što se tiče **politike javnog zdravlja**, završena je i nastavlja se sprovođenje prve faze izrade Zdravstvenog informacionog sistema (HIS). Međutim, utrošak sredstava na javno zdravlje i dalje je među najnižim u regionu. Ovo ometa sprovođenje i primenu sektorskih reformi i politika. Na primer, tek treba da se usvoji akcioni plan za period 2014-2020 za sprovođenje sektorske strategije za zdravlje, zakon o zdravstvenom osiguranju tek treba da se primeni, sprovođenje HIS-a treba da se završi, kako bi se omogućilo pouzdano prikupljanje zdravstvenih podataka, fond za zdravstveno osiguranje treba da se uspostavi, kao što i akcioni plan za period 2013-2015 za retke bolesti treba biti sproveden. Plaćanje iz sopstvenog džepa nastavlja da sprečava pristup zdravstvenoj zaštiti svima, uključujući i ugroženim grupama. Stopa smrtnosti dece i dalje je među najvećim u Evropi. Zakon o javnom zdravlju se mora izmeniti nakon usvajanja zakona o fondu za zdravstveno osiguranje.

Zakon o **kontroli duvana** se treba sprovesti. Infrastruktura i sistem za prijavljivanje **zaraznih bolesti** se mora dalje razvijati. U oblasti **krvi, tkiva, ćelija i organa**, zakon o transplantaciji tkiva i ćelija se mora primeniti. Što se tiče **prava pacijenata u prekograničnom zdravstvu, farmacije, mentalnog zdravlja, prevencije zloupotrebe droge, nejednakosti u mogućnostima lečenja i skeniranje raka**, nije postignut nikakav napredak.

Nedovoljno sredstava za sektor zdravstva još uvek sputava njegovu sposobnost da zadovolji osnovne potrebe za zdravljem majke i deteta, javnog zdravlja i ishrane, što nosi rizik od posledica zaostajanja u rastu među decom.

5.1.9. Obrazovanje i istraživanje

Pripreme u obrazovanju i istraživanju su u **ranjoj fazi**. U protekloj godini, nije postignut **nikakav napredak** u ovoj oblasti. Kvalitet obrazovanja treba biti značajno unapređen. U predstojećoj godini, Kosovo bi, naročito, trebalo da:

-* unapredi kvalitet obrazovanja na svim nivoima i omogući veći pristup kvalitetnom obrazovanju marginalizovanim grupama, posebno deci sa invaliditetom, deci zajednice Roma, Aškalija i Egipćana;

-* obezbedi autonomiju i nezavisno funkcionisanje visokoškolskih ustanova i usvoji novi zakon o visokom obrazovanju, koji će se zasnivati na međunarodnim standardima;

-* poveća kapacitet za istraživanje i inovacije kroz reformu visokoškolskih ustanova i poveća ulaganja u istraživanje, kako u javnom, tako i u privatnom sektoru.

Što se tiče **obrazovanja**, okvir nastavnog plana i programa i osnovni plan i program Kosova treba da se sprovede. Nacionalni savet za licenciranje nastavnika razvio je sistem za stručni razvoj nastavnika sa mehanizmima procene učinka, ali odluka o odobravanju prekograničnog povećanja plate za sve nastavnike nije u skladu sa načelima reforme koju je odobrilo Ministarstvo obrazovanja i podriva pristup politici nastavnika zasnovanoj na učinku. Aprila 2014. godine, Kosovo je po prvi put učestvovalo u Međunarodnom programu procene učeničkih postignuća (PISA), a rezultati će biti objavljeni u decembru 2016. godine. Prema podacima Vlade, ukupna javna potrošnja na obrazovanje je 4.4 % BDP-a.

Stope upisa u školu su uporedive sa zemljama u regionu, sa izuzetkom pristupa predškolskom obrazovanju ili obrazovanju u ranom detinjstvu. Samo 4.5% dece je deo predškolskog obrazovanja (uzrasta 0-5). 74% dece uzrasta od 5-6 deo je predškolskog obrazovanja.

Vlada je nastavila sa aktivnostima u cilju sprečavanja ranog napuštanja škole, naročito za decu iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Međutim, primena zakona kao odgovor na neupisivanje i rano napuštanje škole treba se dalje unaprediti. Kosovo je nastavilo sa radom na obezbeđivanju pristupa kvalitetnom obrazovanju za decu sa invaliditetom, ali je trenutna stopa obuke nedovoljna da bi postigla cilj dosezanja do svih nastavnika u razumnom roku.

Sadašnji sistem Stručnog obrazovanja i osposobljavanja (SOO) nije u skladu sa potrebama tržišta rada. Nekoliko SOO programa poseduje potrebne standarde za dobijanje akreditacije od strane Nacionalnog autoriteta za kvalifikacije. Mreža škola za SOO se mora racionalizovati, a odredba o SOO se mora ponovo razmotriti.

Sistem visokog obrazovanja na Kosovu pogođen je nedostatkom jasnog strateškog plana, koji bi bio potreban da bi se izbeglo dupliranje i obezbedi dodatna vrednost studijskih programa. Rad visokoškolskih ustanova na Kosovu nije vidljiv, naročito u pogledu procedura regrutacije, koje su slabe i veoma podložne politizaciji na svim nivoima i u svim sektorima obrazovanja. Sektor obrazovanja i dalje je područje visokog rizika za korupciju.

Iako je Agencija za akreditaciju Kosova postala punopravni član Evropske mreže za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju, njen ugled je značajno narušen, kako na Kosovu, tako i van njega, nakon što su njeni ključni članovi više uprave uhapšeni pod sumnjom korupcije.

Teškoće u sprovođenju sporazuma iz dijaloga Priština-Beograd o diplomama visokog obrazovanja moraju se prevazići zarad njegovog potpunog sprovođenja u 2016. godini.

Kosovo nastavlja sa učešćem u Erasmus plus programu za saradnju u visokom obrazovanju i omladinskom sektoru. Saradnja je važna za povećanje sposobnosti i veština osoblja i studenata, kao i za mogućnosti zapošljavanja mladih.

Kosovo je preduzelo ograničene mere da razvije svoj kapacitet za **istraživanje i inovacije**. Kapacitet univerziteta na Kosovu za obavljanje istraživačkog rada je krajnje ograničen, što negativno utiče na kvalitet postdiplomskih programa i inovacija. Budžet za istraživanja i dalje je nedovoljan, pošto je nivo ulaganja u istraživanje još uvek ispod 0.2% BDP-a. Zakon o naučno-istraživačkoj delatnosti se ne primenjuje usled nedostatka sredstava. Veza između istraživanja i poslovanja i dalje je veoma slaba. Kosovo učestvuje u programu za istraživanje i inovacije EU 'Horizon 2020', ali je broj pozitivno ocenjenih projekata koji su dobili sredstva veoma mali.

5.1.10. Pitanja Svetske trgovinske organizacije (WTO)

Pripreme Kosova i dalje su u ranom fazi i nije ostvaren nikakav napredak u ovoj oblasti.
--

Kosovo nije član WTO-a i nije preduzelo nikakve formalne korake za pridruživanju toj organizaciji.

5.2. Sektorske politike

5.2.1. Industrija i MSP

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** u sektoru industriju i MSP. **Određeni napredak** je ostvaren u ovoj oblasti. Naredne godine Kosovo treba naročito da obrati pažnju na:

- * praćenje preporuka sadržanih u proceni „Akt o malom biznisu“;
- * uvođenje regulatorne procene uticaja u cilju smanjenja administrativnog tereta MSP

Što se tiče **industrijske politike** i **MSP-a**, sprovođenje Strategije razvoja privatnog sektora na Kosovu 2013-2017 i EU „Akta o malom biznisu“, sporo napreduje. Potrebno je poboljšati komunikaciju između ministarstava i izvršnih agencija. Kako bi se smanjio administrativni teret MSP-e, neophodno je da Vlada uvede regulatorne procene uticaja. Strategije i akcioni planovi u ovoj oblasti moraju biti vremenski ograničeni i praćeni. Kosovska agencija za investicije i podršku preduzećima je u funkciji, međutim još uvek nije u potpunosti kadrovski opremljena tako da je njen uticaj i dalje ograničen. Iako još uvek nije uvedena potpuna registracija preduzeća putem interneta, proces za registrovanje sopstvenih preduzeća i kompanija je brz (1-3 dana). Glavne prepreke za razvoj MSP-a i dalji rast, su pristup finansijskim sredstvima, slabo pravno izvršenje ugovora i poslovnih propisa, administrativne barijere, neloyalna konkurencija neformalnog sektora, neefikasno pravosuđe i korupcija.

5.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** za oblast poljoprivrede i ribarstva, kao i za oblasti bezbednosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike. **Određeni napredak** je ostvaren putem daljeg jačanja odgovornih institucija i preko povećanja budžeta. Naredne godine Kosovo treba naročito da obrati pažnju na:

- * poboljšanje konsolidacije zemljišta;
- *prenošenje inspekcijских nadležnosti na kosovsku Agenciju za hranu i veterinu;
- *uspostavljanje jedinice za internu reviziju u Agenciji za razvoj poljoprivrede.

Što se tiče **poljoprivrede i politike za ruralni razvoj**, Vlada je nastavila sa trendom povećavanja potrošnje na poljoprivredu. Obim direktnih plaćanja je gotovo udvostručen u odnosu na 2014. godinu i sada iznosi 23 miliona EUR. Slično tome, iznos izdvojen za investicije u poljoprivredne grantove iznosi 20 miliona EUR. Međutim, nema dovoljno kadrovskog osoblja koje bi osiguralo pravilno praćenje i brzu isplatu. Jedinica za internu reviziju unutar Agencije za razvoj poljoprivrede nije formirana.

Potrebni su dalji napor u borbi protiv nelegalnih promena korišćenja poljoprivrednog zemljišta, koje nastavlja da bude prepreka sprovođenju Zakona o prostornom planiranju. Ne radi se dovoljno na sprovođenju konsolidacije zemljišta sa ciljem racionalizacije zemljišnih poseda, na uspostavljanju transparentnog tržišta u zemlji i u sprovođenju sankcija.

Pouzdana poljoprivredni podaci su osnovni uslov za donošenje razumnih političkih odluka. Još uvek postoje neslaganja podataka između Evrostata i nacionalne statistike. Prvi popis poljoprivrede je završen 2015.godine.

Primena Zakona o organskoj proizvodnji je na slabom nivou, dok je uspostavljanje funkcionalnog nadzornog organa i komisije o organskoj proizvodnji još uvek u toku. Kosovo nema uspostavljene minimalne standarde i mere međusobnog usaglašavanja u oblasti bezbednosti hrane, zdravlja i dobrobiti životinja i životne sredine. Obim bespravnih seča šuma je i dalje previsok za održivo upravljanje šumama.

Što se tiče sektora **bezbednosti hrane** i **veterinarstva**, postignut je određeni napredak u obezbeđivanju sufinansiranja i lokacije za postrojenja za preradu i odlaganje životinjskih nus-proizvoda. Međutim paket Zakona (Zakon o hrani, Zakon o veterinarstvu, Zakon o sanitarnoj inspekciji, Zakon o stočarstvu) još uvek nije završen. Godišnji plan inspekcije je odobren, međutim višegodišnji plan inspekcije za bolesti životinja je zastareo.

Odgovornosti inspekcije, koja bi trebalo da počne sa radom od 1 januara 2015 godine (već kasni tri godine) još uvek nisu prenete sa opština na kosovsku Agenciju za hranu i veterinu. Postignut je određeni pomak u poboljšanju i sistematizaciji upravljanja podacima za identifikaciju životinja, njihovo kretanje i registraciju.

Nelegalna trgovina, posebno životinja iz Srbije, nastavlja da bude problem. Treba nastaviti sa procesom nadogradnje objekata za preradu hrane u skladu sa standardima EU.

Što se tiče **fitosanitarnog sektora**, iako je Zakon o zaštiti bilja izmenjen, program za nadzor bolesti biljaka još uvek nije uspostavljen. Potrebna su dalja ažuriranja spiskova biljaka i biljnih proizvoda.

5.2.3. Životna sredina i klimatske promene

Kosovo je i dalje u **ranj fazi** usklađivanja sa propisima EU. **Nije ostvaren napredak** u oblasti životne sredine i klimatskih promena, i u narednoj godini Kosovo treba naročito da obrati pažnju na:

- * uspostavljanje mreže ekološkog praćenja vazduha i vode;
- * uspostavljanje sistematskog strateškog planiranja klimatskih akcija.

Zakoni za rešavanje rastućih problema životne sredine na Kosovu još uvek nisu u potpunosti usklađeni sa propisima EU. Što se tiče **horizontalnog zakonodavstva**, neophodno je bolje sprovođenje procene uticaja na životnu sredinu i strateške procene uticaja, naročito na lokalnom nivou. Neophodno je i jačanje učešća javnosti i konsultacija.

Sistem praćenja **kvaliteta vazduha** je opremljen, ali još uvek nije u potpunosti operativan. Iako postoje napredne analitičke laboratorije, nedostatak redovnog održavanja i nemarno korišćenje opreme za praćenje ugrožava tačnost praćenja. Prikupljanje i obrada podataka se obavlja ručno, bez automatskog sistema za informisanje javnosti u realnom vremenu. Pored toga izveštaji o kvalitetu vazduha kosovske Agencije za zaštitu životne sredine sadrže popis zagađivača vazduha i glavne izvore zagađivanja koji nisu adekvatno izmereni (naročito iz termocentrale Kosovo A). Potrebni su planovi za održavanje kvaliteta vazduha za najveće urbane aglomeracije.

Što se tiče **upravljanje otpadom**, Ministarstvo za životnu sredinu i prostorno planiranje treba da pojača napore kako bi privedo kraju master plan za upravljanje otpadom i povećao mogućnosti ulaganja u ovom sektoru. Osnovne definicije za upravljanje otpadom i koncepti kao što su reciklaža i prerada različitih tokova otpada nisu u dovoljnoj meri podržani sadašnjim zakonima, ograničavaju mogućnosti uključivanja privatnog sektora. I fondovi za investiranje i kapaciteti opština zajedno sa službenicima za primenu Zakona o otpadu iz 2012 godine su u dalje na niskom nivou. Potrebno je hitno rešiti problem velikog broja divljih deponija.

U oblasti **upravljanja vodama**, početkom 2015 godine osnovan je međuministarski savet za vode kojim predsedava Premijer. Kosovo nema razvijenu strategiju politike za vode, investicioni plan i strategiju, kao ni strategiju za smanjivanje rizika od katastrofa. Nema napretka u uspostavljanju nadležnog organa za rečne slivove ili nezavisnog organa za upravljanje vodama. Sistem za praćenje i snimanje vodnih resursa ostaje nepotpun za podzemne, površinske, pijaće i vode za kupanje. Održavanje opreme ili demolicirana ili

ukradena oprema za merenje je još jedan problem. Praćenje kvaliteta vode za piće je poboljšano, međutim, neophodno je dalje usklađivanje mera kvaliteta vode sa standardima EU. Sistem kontrole kvaliteta flaširane vode nije uspostavljen. Što se tiče infrastrukture, postoji značajna potreba za poboljšanjem efikasnosti (oticanje vode iz vodovoda se procenjuje na oko 75%). Preporuke iz studije o bezbednosti brana tek treba da budu sprovedene. Kao rezultat uvođenja čekova, naplata je poboljšana, međutim i dalje je na niskom nivou. Nedavne suše su naglasile potrebu za hitnim smanjivanjem slobodnih zaliha vode i za razvojem alternativnih vodnih resursa. Regionalna vodovodna preduzeća moraju da poboljšaju upravljanje vodnim resursima i pripreme planove za upravljanje sušama.

U oblasti **zaštite prirode** ostvaren je određeni napredak u sprovođenju tekovina EU. Pripremljen je plan upravljanja nacionalnim parkom „Šara“, međutim mere za borbu protiv nelegalne gradnje u ovom parku su u zastoju. Takođe, veoma mali napredak je postignut u pokretanju mreže zaštićenih područja Natura 2000. Bilo kakav dalji razvoj hidropotencijala treba da se odvija u skladu sa zakonodavstvom EU.

U oblasti **industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom** izdate su dve integrisane dozvole, dok su tri zahteva trenutno pod revizijom od ukupno 30 operatera za koje je utvrđeno da spadaju pod Direktivom industrijske emisije.

Na polju **civilne zaštite** nije ostvaren napredak (zaštita od suša, poplava, šumskih požara i drugih ekoloških katastrofa).

Nacrt okvira strategije o **klimatskim promenama**, koji se sastoji od niske emisije, razvojne strategije i strategije prilagođavanja tek treba da bude usvojen. Ovaj nacrt treba da bude uzrađen u skladu sa okvirom EU 2030. Potrebni su značajni naponi u integrisanju klimatskih akcija u svim relevantnim politikama i strategijama sektora. Kosovo je u ranoj fazi prenošenja i primene propisa EU o klimatskim promenama. Čak iako je bilo nekog napretka u pripremi izveštaja za 2013 godinu o efektima staklene bašte na nivou cele zemlje, potrebni su još veći naponi u usklađivanju Kosova sa EU mehanizmom za praćenje i osiguravanje poboljšanja kapaciteta Kosova. Usvojeni su podzakonski akti o supstancama koje oštećuju ozonski omotač, o fluorovanim efektima staklene bašte, informacijama potrošača, i emisije CO₂ iz novih automobila, međutim nisu usvojene praktične mere za sprovođenje. Ad hoc odluka Vlade da dozvoli uvoz polovnih automobila (preko 10 godina starosti) će imati negativan uticaj na emisiju ugljen - dioksida i kvalitet vazduha.

Administrativni kapaciteti u oblasti životne sredine i klimatskih sektora su i dalje slabi. U avgustu 2015 godine Vlada je donela odluku o osnivanju Nacionalnog saveta za klimatske promene. Potrebna je efektivna međuministarska saradnja u cilju usvajanja i sprovođenja politike niskog rasta ugljenika. Potrebni su i dalji značajni naponi kako bi se podigla svest o problemima životne sredine.

5.2.4. Saobraćajna politika

Kosovo je u **ranjoj fazi** pripreme saobraćajne politike. Određeni napredak je ostvaren usvajanjem strategije za multimodalni saobraćajni sektor. Naredne godine Kosovo treba naročito da obrati pažnju na:

- * ojačavanje regulatornih institucija i obezbeđivanje njihove nezavisnosti;
- * nastavak reformi u železničkom sektoru;
- * pojačavanje napora za poboljšanje bezbednosti na putevima.

Kosovo je pristalo na listu prioriteta takozvanih „mekih mera“ u saobraćaju koje su predstavljene na Samitu Zapadnog Balkana 6 u Beču, i obavezalo se da će osigurati sprovođenje ovih mera u potpunosti do Samita ZB6 juna 2016 godine. Što se **trans-Evropskih transportnih mreža** tiče, Kosovo je nastavilo da bude deo Transportne opservatorije za jugoistočnu Evropu (SEETO). Kosovo je imalo aktivnu ulogu na Samitu Zapadni Balkan 6 u programu povezivanja, usvajajući sporazum o jezgru transportne mreže za region potpisan u Briselu aprila meseca, sporazum u Rigi o ključnim mrežama koridora, i liste projekta koji će biti sprovedeni do 2020 godine na samitu Zapadnog Balkana 6 u Beču i uspostavljanje Nacionalnog saveta za investicije.

U oblasti **drumskog saobraćaja**, u septembru 2015 godine usvojena je strategija i akcioni plan za bezbednost u saobraćaju. Međutim Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima tek treba da bude odobren. Kosovo još uvek nije uskladilo svoje zakonodavstvo sa propisima EU o pristupu na tržište, operatera za drumski saobraćaj i digitalnih tahografa. Budžet za održavanje autoputeva je još uvek nedovoljan za obezbeđivanje redovnog održavanja.

U oblasti **železničkog saobraćaja**, Regulatorna agencija za železnice je u funkciji, međutim nije bilo napretka u jačanju njenih kapaciteta. Treba obezbediti nezavisnost regulatora za proces licenciranja i regulacije tržišta. Tokom perioda izveštavanja nije bilo novih učesnika na tržištu železničkog saobraćaja. Odluka regulatora da opozove dozvolu izdatu privatnom operateru u martu 2014 godine je proglašena nezakonitom od strane Osnovnog suda u Prištini. Civilna avijacija i istražni organi železničkih nesreća i incidenata nisu u funkciji. Nadogradnja železničke infrastrukture je u ranoj fazi sprovođenja.

U oblasti **vazdušnog saobraćaja**, uvođenje prve faze uslova iz Sporazuma o zajedničkom evropskom vazdušnom prostoru, u domaće zakonodavstvo je skoro završeno, čeka se usklađivanje Zakona o radu sa propisima EU o radnom vremenu. Kosovska Uprava za civilnu avijaciju još uvek nije deo programa procene bezbednosti inostranih aviona, niti su članovi komisije imenovani od septembra 2013 godine. Nije ostvaren napredak u primeni Zakona o Agenciji za usluge vazdušne navigacije. Primena zakona tek treba da bude usvojena kako bi se osigurale stručne usluge navigacije i bezbednosti. Operater usluga vazdušne navigacije ne ispunjava sigurnosne i finansijske kriterijume potrebne za sertifikaciju.

Što se tiče **intermodalnog saobraćaja**, u oktobru 2015 godine Vlada je usvojila Strategiju 2015-2025 za sektor multimodalnog saobraćaja i petogodišnji akcioni plan.

5.2.5. Energetika

Kosovo je i dalje u **ranjoj fazi** usklađivanja zakonodavstva sa propisima EU, međutim, ostvaren je određeni napredak u oblasti energetike. Naredne godine Kosovo naročito treba da obrati pažnju na:

- * početak sprovođenja propisa EU o sigurnosti snabdevanja i donošenja konačne odluke u pogledu novih proizvodnih kapaciteta i stavljanje van upotrebe termoelektrane Kosovo A;
- * nastavak jačanja institucionalnih kapaciteta za energetske tržište, a naročito za očuvanje nezavisnosti regulatora, imenovanje punog odbora, osiguravanje finansijske stabilnosti i uspostavljanje transparentnih mehanizama za prilagođavanje cene električne energije;
- * jačanje kapaciteta kosovske Agencije za zaštitu od zračenja i nuklearnu sigurnost i identifikaciju privremenih skladišta za radioaktivni otpad.

Energetski sektor nastavlja da se suočava sa problemima, i pored postignutog napretka. Stabilnost napajanja je poboljšana i restrikcije su sada retke, iako se situacija pogoršala nakon prošlogodišnje eksplozije laboratorije vodonika termoelektrana Kosovo A. Jedinice koje su bile teško oštećene nakon ove eksplozije danas su u funkciji.

U oblasti **sigurnosti snabdevanja**, investicije i održavanje nastavljaju da unapređuju pouzdanost prenosnika energije i smanjivanja gubitaka prenosa. Dok su gubici u prenosu opali, kombinovani komercijalni i tehnički gubici su visoki 28,46%. Dva zakona koja regulišu naftni sektor, uključujući i Zakon o obaveznim rezervama nafte još uvek nisu usvojeni. Procenjuje se da će trenutne zalihe nafte trajati još četiri dana. Nema napretka u postupku rešavanja sporova Energetske zajednice u vezi carine na uvoz naftnih derivata.

Postignut je značajan napredak sa Srbijom u pogledu odnosa između prenosnih kompanija, dok je neznatan napredak postignut u okviru sporazuma iz avgusta 2015 godine o delovima sporazuma iz 2013 godine koji predviđaju osnivanje Srpske kompanije za napajanje na severu. Paralelno upravljanje koje je Srbija uspostavila na hidroelektrani na jezeru Gazivode nastavlja da ometa proces rada hidroelektrane sa rizikom od poplava.

Što se tiče **unutrašnjeg energetskeg tržišta** treći energetske paket još uvek nije prenesen. Pregovori sa jednim ponuđačem za izgradnju nove elektrane na lignit, su u toku, ponuda tek treba biti ocenjena. Nije ostvaren napredak u stavljanju termoelektrane Kosovo A van rada ili u renoviranju termoelektrane Kosovo B. Kosovo nije u mogućnosti da ispuni svoje obaveze sadržane u Sporazumu Energetske zajednice o kvalitetu vazduha, i nije pripremio neophodan plan emisija.

Nije ostvaren napredak ni u razdvajanju računa ili postepenih unakrsnih subvencija između različitih kategorija potrošača. U januaru energetska kompanija za distribuciju električne energije na Kosovu (KEDS) i kosovska kompanija za snabdevanje električnom energijom (KESCO) su pravno razdvojene. Nije bilo napretka u otvaranju tržišta i prebacivanju zakonskih obaveza na potrošače kao članove Energetske zajednice od 1.januaru.2015 godine. Operativnost i nezavisnost Regulatornog ureda za energetiku (RUE) već dugo podrivaju politička uplitanja, niski administrativni kapaciteti, nedostatak ljudskih resursa i smanjivanje budžeta za 17%. Odbor RUE-a trenutno ima samo dva od pet članova, što znači da ne mogu legalno preuzeti mnoge svoje nadležnosti. Vlada još uvek nije osmislila mehanizam za podršku ugroženim potrošačima.

Postojeći okvir politike za **obnovljivu energiju**, ovlašćenja i procedure izdavanja dozvola tek treba da postignu rezultate ili da bar približe Kosovo dostizanju obnovljive energije od 25% do 2020 godine. Kosovo još uvek nije u skladu sa Direktivom obnovljivih izvora iz 2009 godine i nema mehanizam za praćenje napretka u dostizanju rezultata do 2020 godine. Bilo kakav dalji razvoj hidropotencijala treba da poštuje EU zakone o životnoj sredini. Napredak nije ostvaren u ispunjavanju uslova za korišćenje biogoriva u saobraćaju.

Zakon o **energetskoj efikasnosti** nije usklađen sa propisima EU. Direktiva o energetskoj efikasnosti zgrada se ne sprovodi. Kosovo još uvek nije osnovalo svoj fond za energetsku efikasnost. Kombinovani projekat toplotne i električne energije za termoelektranu Kosovo B počeo je sa radom u novembru, i odmah rezultirao nižim troškovima u domaćinstvu, smanjenju zagađenja životne sredine i sigurnijem snabdevanju energijom stanovnika Prištine.

Agencija za energetsku efikasnost nema dovoljno kapaciteta za nadgledanje, procenu i potvrđivanje napretka ka ciljevima. Ostvaren je određeni napredak u opštinskom planiranju energetske efikasnosti, međutim postoji potreba za jačanjem lokalnih kapaciteta.

U oblasti **zaštite od zračenja i nuklearne sigurnosti**, Zakon o zaštiti od jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja još uvek nije usvojen. Povećan je broj kadrovskeg osoblja ali su kapaciteti za licenciranje i inspekciju i dalje na niskom nivou. Sredstva Agencije nisu dovoljna za sprovođenje njenog mandata, posebno za licenciranje, javno zdravlje i sigurnosne aspekte. Ne postoji praćenje radijacije (npr. potencijalnih lokacija sa osiromašenim uranijumom). Nije uspostavljena kontrola radioaktivnog otpada ni plan radiološke opasnosti. Kosovo treba da odredi objekat za privremeno skladištenje radioaktivnog otpada dok nastavlja potragu za pronalaženjem stalne lokacije.

5.2.6. *Informaciono društvo i mediji*

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** u ovoj oblasti. **Ostvaren je određeni napredak**, posebno u oblasti elektronske komunikacije i informacionih i komunikacijskih tehnologija. Međutim, Kosovo bi trebalo da nastavi napore u cilju završetka pravnog okvira. Naredne godine Kosovo treba naročito da obrati pažnju na:

- obezbeđivanje odgovarajućih kapaciteta, resursa i nezavisnosti telekomunikacija i medijskih regulatora;
- hitno sprovođenje prelaska na digitalno emitovanje i razvoj rešenja za održivo finansiranje javnog servisa.

U oblasti **elektronskih komunikacija i informacionih i komunikacijskih tehnologija**, Regulatorni autoritet za elektronske i poštanske komunikacije (RAEPK) je doneo nekoliko podzakonskih akata na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama još 2012 godine. Kosovo je nastavilo napore da koristi višak infrastrukturnih kapaciteta operatera javnog servisa (železnica, energetika i putna infrastruktura) za elektronske komunikacije. Tri mobilna operatera su u decembru 2014 godine pokrenula 4G usluge. Ukupno učešće mobilne telefonije je dostiglo čak 95% aktivnih korisnika. Učešće interneta je povećano sa 9,18% 2013 godine na 10.51% 2014 godine.

RAEPK nije postigao nikakva poboljšanja u svojoj finansijskoj i organizacionoj nezavisnosti. Ove godine regulator je dao na aukciju novi frekvencijski opseg za korišćenje telekomunikacijskih operatera. Ponude su u završnoj fazi razmatranja. 2014 godine uspostavljen je nacionalni tim za odgovor na vanredne okolnosti u vezi sa tehnologijom, međutim i dalje mu nedostaju obučeni kadrovi.

Krajem avgusta 2015 godine, Kosovo i Srbija su dogovorili akcioni plan za sprovođenje telekom aranžmana iz Brisela 2013, uključujući i aranžmane za dodelu digitalnog koda od tri cifre Kosovu od strane Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU).

U oblasti **informaciono društvenih usluga** Kosovo je usvojilo novu IT strategiju. Agencija za informaciono društvo je sada u potpunosti operativna i služi kao subjekat centralne Vlade za usluge e-upravljanja i infrastrukturu.

U oblasti **audiovizuelne politike**, Kosovo nije uspelo da ispuni, juna 2015 godine dogovoreni međunarodni rok za prelazak na digitalno emitovanje, zakon o ovoj oblasti je usvojen tek jula meseca. Nezavisna komisija za medije je vrlo kasno pristupila usvajanju Strategije za digitalizaciju koja važna pitanja ostavlja nedefinisanim. Shodno tome, i priprema potrebnog zakonodavstva će takođe biti odložena. Tehničke pripreme su još uvek u ranoj fazi. Kosovo treba da obezbedi da digitalni proces prelaska bude u potpunosti transparentan.

S obzirom da Kosovo nije članica ITU (Međunarodne unije za telekomunikacije), njegove frekvencije su u nadležnosti Republike Srbije. Javni servis RTK i dalje zavisi od finansiranja iz budžeta Kosova, što podriva njegovu uređivačku nezavisnost. 2014 godine sindikat javnih emitera je organizovao niz protesta pri tom optužujući rukovodstvo za nepotizam, korupciju i pristrasnost u korist jedne političke partije. Menadžment RTK je odgovorio otpuštanjem dvojice lidera Sindikata, koji su vraćeni odlukom Inspekcije rada. Kosovo nije uspelo da ispuni svoju zakonsku obavezu obezbeđivanja finansijske nezavisnosti RTK u propisanom roku.

5.2.7. Finansijska kontrola

Kosovo je u **ranj fazi pripreme** ove oblasti. **Određeni napredak** je ostvaren u protekloj godini, posebno usvajanjem strategije i akcionog plana za javne unutrašnje finansijske kontrole (JUFK) u odnosu na spoljne revizije. Međutim, nedostatak sistematskog sprovođenja upravljačke odgovornosti i delegiranje odgovornosti u okviru organizacije koče dalji razvoj JUFK-a. Značajni naponi su potrebni za sprovođenje JUFK-a na svim nivoima uprave i javnih preduzeća. Pored rešavanja nedostataka navedenih ispod, Kosovo treba posebno obratiti pažnju na:

- * početak sprovođenja aktivnosti navedenih u JUFK strategiji 2015-2017 i usvajanje revidiranih propisa za sprovođenje JUFK-a;
- * obezbeđivanje sistematskog praćenja nalaza i preporuka spoljne revizije

Javna unutrašnja finansijska kontrola

Aprila 2015 godine Vlada je usvojila **Strategiju i akcioni plan** javne unutrašnje finansijske kontrole za period 2015-2019 godinu. Strategija predviđa formiranje Saveta JUFK-a u cilju praćenja i izveštavanja o sprovođenju Strategije na godišnjem nivou.

Centralna jedinica za harmonizaciju (CJH) obavlja svoje dužnosti koje su određene Zakonom o upravljanju javnim finansijama i računovodstvu. Potrebno je ojačavanje CJH kapaciteta za obuku i izgradnja kapaciteta 23 zaposlenih. CJH podnosi Vladi godišnji izveštaj o napretku uvođenja JUFK-a, izveštaj priprema na osnovu odgovora iz upitnika o samo ocenjivanju, koji je takođe razmatran na Skupštinskom odboru za nadgledanje javnih finansija. Međutim ti izveštaji nisu praćeni zaključcima ili preporukama Vlade i Skupštine.

Pravni okvir koji reguliše **finansijsko upravljanje i kontrolu** u velikoj meri je u skladu sa modelom Komiteta sponzorskih organizacija (COSO), okvira za unutrašnju kontrolu i smernicama Međunarodne organizacije vrhovnih revizijskih institucija (INTOSAI). Predviđene su dalje izmene i dopune Zakona o javnim finansijama i računovodstvu kao i propisa za primenu. Upravljačka odgovornost i delegiranje odgovornosti unutar organizacija nije u potpunosti regulisana i ne sprovodi se doslovno. Upravljanje rizikom je pogrešno shvaćeno kao ostvarivanje usklađenosti umesto kao sredstvo za upravljanje i retko se primenjuje. Podaci o finansijskim obavezama i korišćenje finansijskih sredstava se ne vode sistematski u okviru budžeta. **Centralizovana funkcija budžetske inspekcije** i dalje treba da bude regulisana u skladu sa zahtevima JIFK-a.

Zakon o **unutrašnjoj reviziji** delimično je usklađen sa međunarodnim standardima profesionalne prakse unutrašnje revizije. 85 (od 96) organizacija koje su po zakonu, obavezne da uspostave funkciju unutrašnje revizije, su to i uradile. Uspostavljen je nacionalni plan za sertifikaciju unutrašnjih revizora. 67 (od 149) revizora koji su prošli obuku za međunarodnu sertifikaciju su sertifikovani uz finansijsku podršku EU. Da bi se osigurala održivost, Kosovo treba da izdvoji dovoljno sredstava za sertifikaciju u kontinuirano stručno usavršavanje. Sve institucije koje obavljaju funkciju revizije imaju povelju revizije i izvršavaju reviziju u skladu sa strateškim i godišnjim planovima revizije. Sprovođenje nalaza i preporuka revizije varira, međutim umnogome zavisi od veštine revizora i upravljanja.

Spoljna revizija

Na osnovu **ustavnog i zakonskog okvira**, uloga Nacionalne kancelarije revizije (NKR) je priznata Ustavom. Novi Zakon o NKR je u izradi i trebalo bi da jasnije odredi funkcionalnu, operativnu i finansijsku nezavisnost glavnog revizora u skladu sa INTOSAI standardima.

U oblasti **institucionalnih kapaciteta**, NKR je vođen od strane Generalnog revizora koji je imenovan novembra 2014 godine. Kandidat kojeg je izabrao Predsednik, nije odobren od strane Skupštine, međutim Predsednik nije ponovo pokrenuo proces. NKR kancelarija je u potpunosti kadrovski popunjena i to svih 146 mesta, od čega su 120 revizorska. Obuka je obezbeđena sistematski, kako na poslu tako i eksterno. Uspostavljen je program za sertifikaciju za reviziju regularnosti i primenjuje se na osnovu međunarodnih standarda vrhovnih revizijskih institucija (ISSAI).

NKR je poboljšala kvalitet **revizijskog rada** usvajanjem priručnika za finansijsku reviziju u skladu sa INTOSAI standardima u protekloj godini. NKR nastavlja da ažurira svoje godišnje revizije regularnosti i priručnike revizija učinka u skladu sa INTOSAI standardima. Uspostavljen je okvir za upravljanje kvalitetom. Posebno odeljenje za podršku revizije sa šest zaposlenih vrši, pored kontrole i procenu kvaliteta, što predstavlja njegov deo u procesu revizije.

Uticao rada revizije treba dodatno poboljšati. O godišnjem izveštaju o radu raspravlja se na Skupštinskom Odboru za nadzor javnih finansija ali ne postoji sistematsko praćenje izveštaja o reviziji od strane Parlamenta. NKR čini sve kako bi svoje izveštaje učinila dostupnim na internet stranici i aktivno obaveštava medije o važnim izveštajima.

Zaštita finansijskih interesa EU

U oblasti **usklađivanja sa propisima EU** zaštita finansijskih interesa EU je i dalje na niskom nivou. Prema Krivičnom Zakonu Kosova, prevara u vezi sa finansiranjem EU je okarakterisana kao zločin. Ministarstvo finansija je odgovorno za podršku anti-privare i antikorupcijskih aktivnosti u institucijama javne uprave i za podizanje svesti o prevarama u celini. Uspostavljen je poseban propis koji određuje odgovornosti i obaveze ministarstva u tom pogledu.

Kosovo još uvek nema uspostavljenu **koordinisanu službu za borbu protiv prevare** (AFCOS) ili AFCOS mrežu. Nema razvijenog redovnog sistema za izveštavanje ili instrumenata za procenu rizika. Strateški dokumenti, kao što su strategije i akcioni planovi za sprečavanje i borbu protiv prevare za zaštitu finansijskih interesa EU, tek treba da se razviju.

U oblasti **saradnje sa Evropskom Komisijom** Kosovo je preduzelo početne korake saradnje sa istražiteljima Komisije tokom njihove misije na licu mesta u toku protekle godine. Još uvek ne postoje jasno utvrđene osnovne procedure za prijavljivanje nepravilnosti i sumnjivih slučajeva prevare, neophodno je i uspostaviti sistem za upravljanje nepravilnostima.

Zaštita evra od falsifikovanja

Što se tiče usklađivanja sa propisima EU, zakonodavstvo utvrđuje nadležne organe i procedure za postupanje sa falsifikovanim novcem. Medalje i tokeni slični evro kovanicama još nisu regulisani. **Tehnička analiza** falsifikovanog novca uključujući i evro novčanice i kovanog novca uglavnom vrši forenzička agencija u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova. Centralna Banka Kosova nema posebno odeljenje posvećeno ovoj analizi, ali daje smernice o tome šta finansijske institucije koje su licencirane od strane CBK treba da urade sa falsifikovanim novcem. Ne postoje formalni sporazumi o saradnji sa Evropskom Komisijom i Evropskom Centralnom Bankom.

5.2.8. Statistika

Kosovo je u **ranij fazi** usklađivanja svoje statistike sa evropskim standardima u nekim sektorima, dok je u ostalim sektorima nivo pripreme vidljiv. Kosovo se suočava sa poteškoćama u primeni zakonodavstva u ovoj oblasti. **Napredak** je ostvaren u nekoliko oblasti, pre svega u sprovođenju popisa poljoprivrede. Ipak, Agencija za statistiku (ASK) se suočava sa značajnim nedostatkom u smislu administrativnih kapaciteta koji je sprečavaju da na vreme objavi precizne statističke podatke relevantne za kreiranje politika na osnovu dokaza. Objavljivanje osnovnih makro-ekonomskih i poslovnih statističkih podataka je i dalje ograničeno. Pored rešavanja nedostataka navedenih u nastavku, naredne godine Kosovo treba da obrati pažnju naročito da:

-* obezbedi dovoljno ljudskih i budžetskih resursa kako bi se Agenciji za statistiku omogućilo da ostvari svoj mandat;

-* poveća dostupnost statistike sektora; na primer makroekonomska i poslovna statistika, statistika o energiji, prihodima i uslovima života.

U oblasti **statističke infrastrukture** pravni okvir je uglavnom u skladu sa Kodeksom prakse evropske statistike. Zakon o zvaničnoj statistici i dalje zahteva izmene, dok primena

postojećih odredaba zahteva poboljšanje. ASK je glavni proizvođač i koordinator statistike, 2015 godine ASK je uvela bazu podataka na svojoj internet stranici čime je poboljšala dostupnost podataka. Međutim, njeni administrativni kapaciteti i nedostatak finansijskih sredstava onemogućavaju pravovremenu proizvodnju statistike i sprečavaju agenciju da u potpunosti iskoristi prednosti međunarodne podrške. Svom kadrovskom osoblju agencije, a posebno novo zapošljenom osoblju je potrebna dodatna obuka kako o pitanjima kvaliteta tako i o statističkim metodama i instrumentima. Sadašnje prostorije ASK-a ne dozvoljavaju optimalan rad i korišćenje savremene tehnologije. Treba unaprediti prenos podataka **Evrostatu**. Što se tiče klasifikacije i registara, nisu uspostavljene sve najnovije verzije klasifikacije. Dok je uvođenje Evropske klasifikacije ekonomskih aktivnosti (NACE rev. 2) u poslovne registre završeno, naišlo se na nove konzistentne probleme. Statistički poslovni registar se mora ažurirati i mora se poboljšati kvalitet podataka.

U oblasti makroekonomske statistike, 2014 godine je započeta delimična primena Evropskog sistema računa 2010. ASK trenutno prikuplja nacionalne godišnje račune i decembra 2014 godine počela je sa objavljivanjem nacionalnih kvartalnih računa, međutim neophodan je dalji razvoj kratkoročnih statistika u cilju poboljšanja kvartalnih izveštaja. Tabele nabavke i upotrebe i tabele inputa i autputa se ne proizvode kao ni regionalni i sektorski računi ni fiskalna obaveštenja. Statistika o platnom bilansu je sastavljena od strane Centralne banke Kosova i uglavnom je u skladu sa propisima EU. Vladine statistike finansija se objavljuju na godišnjem nivou. 2015 godine ASK je počela sa objavljivanjem Harmonizovanog indeksa potrošačkih cena i potreban je dalji rad na usklađivanju sa standardima EU.

Strukturne **poslovne statistike** (SPS) i neke kratkoročne statistike su delimično u skladu sa propisima EU, međutim dostupnost kratkoročnih statistika je ograničena. Statistike industrije i građevinarstva su uglavnom u skladu sa SPS Uredbom, dok statistika o sektoru usluga treba da se razvija. Nema podataka o građevinskim aktivnostima, ASK nema podatke o građevinskim dozvolama i potrebno je više osoblja u cilju obezbeđivanja dodatnog kvaliteta kratkoročne statistike. PRODCOM (spisak proizvoda Evropske Unije) još nije uveden u statistiku. Statistike turizma su delimično u skladu sa propisima EU. Statistike istraživanja i razvoja, inovacija i informacijske i komunikacijske tehnologije se ne izrađuju na redovnoj osnovi.

Većina **socijalne statistike**, osim demografske statistike, tek treba da se proizvede, u skladu sa propisima EU. Sprovodi se pilot istraživanje o prihodima i uslovima života (IPUŽ). Potrebno je obezbediti resurse kako bi IPUŽ postala redovna analiza. Izrađene su neke statistike o socijalnoj zaštiti ali potrebno je dodati i šemu nezaposlenosti dok kvalitet administrativnih podataka treba poboljšati. Sprovodi se godišnje istraživanje o radnoj snazi, međutim indeks cene rada, podaci o strukturi zarade i statistike slobodnih radnih mesta se još uvek ne izrađuju. Krivične i statistike javnog zdravlja još uvek nisu u skladu sa propisima EU.

U oblasti **poljoprivredne statistike**, u novembru 2014 godine održan je popis za poljoprivredu, ali bez učešća četiri severnih opština. Preliminarni rezultati su objavljeni u februaru, dok konačni rezultati još uvek nisu dostupni. Indeksi poljoprivrednih cena i ekonomski računi za poljoprivredu se izrađuju na redovnoj osnovi, dok se statistike za mleko i mlečne, kao i statistike o klanicama još uvek ne izrađuju. Istraživanje o strukturama farmi je sprovedeno u okviru popisa poljoprivrede 2014 godine i u okviru ankete poljoprivrednih domaćinstava 2013 godine. Bilans stanja nabavke i indeks rada poljoprivrede još uvek nisu proizvedeni.

Statistike energetike pokrivaju delove propisa o energetske statistikama. Neki godišnji podaci o energetici i cene električne energije su prosleđeni Evrostatu, međutim potrebna su dalja poboljšanja. Nedostatak statistike o energetskej efikasnosti nastavlja da bude prepreka za izveštavanje o štednji energije.

Statistike u oblasti **zaštite životne sredine**, otpada i vode su prikupljene, međutim statistike o troškovima zaštite životne sredine, bilans materijalnih tokova i računi emisije u vazduhu još uvek nisu izrađeni.

5.3. Pravda, sloboda i bezbednost

Kosovo je u **ranjoj fazi** u oblastima pravde, slobode i bezbednosti, ali je postignut **određeni napredak** tokom prošle godine. Vlasti su uspešno rešili i umanjili značajni porast migracijskih tokovapremičenih ranije ove godine. Ipak, jaka politička posvećenost je potrebna da bi se pozabavili suštinskim faktorima neregularne migracije.

Uprkos nekim operativnim poboljšanjima, konačne presude koje dovode do trajnog oduzimanja imovine stečene putem kriminala su još uvek male. Broj hapšenja, zaplena i sudskih presuda za trgovinu drogom je i dalje mali. Istražni kapaciteti policije su generalno dobri, ali se sprovođenje pojma potreba obaveštajne policije dodatno poboljšati. Kosovo je aktivno uključeno u međunarodnim i regionalnim policijskim istragama, ali zvanična saradnja je ograničena zbog statusnih razloga.

U dolazećim godinama, Kosovo treba da obrati posebnu pažnju na:

- * potpuno sprovođenje obaveštajnih policijskih procesa, uključujući potpuno korišćenje potencijala Nacionalnog centra za upravljanje granicama;
- * sistematsku primenu instrumenata za finansijsku istragu i zaplenu imovine, jačanjem kapaciteta i stručnosti policije, tužilaštva i sudije;
- * sprovođenje istraga o organizovanom kriminalu u vezi sprovođenja konačnih presuda, posebno u borbi trgovine drogom i ljudima, i u razbijanju grupa koje krijumčare migrante.

5.3.1. Vizna politika, granična kontrola, azil i migracije

Što se tiče **vizne politike**, zajedno sa Zakonom o šengenskim granicama Evropske unije i sa širenjem konzularnih predstavništva, Kosovo je uspeo da smanji broj izdatih viza na graničnim prelazima. Ukupno 943 viza je izdato od septembra 2014 do jula 2015, od kojih je samo šest izdato na graničnim prelazima. Viza je trenutno potrebna građanima 88 država za ulazak u Kosovo.

Unapređena verzija Sistema civilne registracije (SCR) je pokrenut u Julu, zajedno sa usvojenim revidiranim zakonom. Sertifikati civilnog statusa se izdaju nakon provere podataka SCR i uporede sa matičnim knjigama. U avgustu 2015, Kosovo je započelo digitalizaciju matičnih knjiga vraćenih iz Srbije sa ciljem da se elektronski povežu i usklade sa SCR podacima. Proces je trebao da bude završen do sredine 2016.

Na razvojnom planu za Nacionalnog centra upravljanje granicama (NCUG), bilo je malo aktivnosti. Na osnovu novog zakona o međuagencijskoj saradnji, zajednička jedinica za obaveštajnu i analizu rizika je uspostavljena u NCUG-u i izrađena je strateška procena opasnosti integrisanog upravljanja granicama (IUG). Unutar nove strukture, potrebna je jasnija komunikacija na zahtev obaveštajne službe, od centralnog do regionalnog i lokalnog nivoa.

Zajedničke patrole su uspostavljene sa Albanijom, bivšom jugoslovenskom Republikom Makedonijom i Crnom Gorom. Zajednički kooperativni centar je otvoren u januaru sa bivšom jugoslovenskom Republikom Makedonijom. Posao razgraničenja ostalih devet kilometra granice sa Crnom Gorom je završen i Ministarstva su potpisala ugovor avgusta 2015, nakon čega treba da sledi parlamentarna ratifikaciju većinom od strane 2/3. većine. Svih šest privremenih prelaznih tačaka IUG sa Srbijom su operativne i još dve su dogovorena. Postignuti su tehnički sporazumi o tačnim lokacijama i izgradnji stalnih IUG prelaznih tačaka. Bilo je i poboljšanja u proveri dokumenata. Stopa otkrivanja krivičnih dela na granicama je tri puta povećanja putem od strane agencija za IUG (Kosovska policija, Kosovska carina i Kosovska agencija za hranu i veterinu) kroz unapređenu analizu rizika i kasnijih operativnih akcija. Kosovska policija još nije uspostavila ugovor za održavanje IT

sistema za upravljanje granicama finansiran od strane EU što ometa napredak efektivnog kontrole granica.

Od juna 2014, Kosovo je puni član Regionalne inicijative za migracije, azile i izbeglice radi dalje promocije bezbednosti, stabilnosti i regionalne saradnje na ovom polju.

Za razliku od svojih suseda, Kosovo nije bilo ozbiljno pogođeno izbegličkom krizom. Iako u porastu, broj **zahteva za azil** na Kosovu je u dalje ograničen. Kosovo je dobilo 98 zahteva za azil u 2014 i 53 od januara do avgusta 2015. Većina potražioca azila dolazi iz Sirije. Potražioc azila se preusmeravaju u centar za azilante za vreme trajanja procedure, gde imaju slobodu kretanja i pristup svim osnovnim uslugama. Većina potražioca azila biraju da nastave svoje putovanje pre odluke o njihovom zahtevu. Do sada, kosovske vlasti su odobrili dodatnu zaštitu samo jednoj osobi u 2015 (jednoj u 2014, tri u 2013). Prihvatni dom za strance je počeo sa radom juna 2015, pružajući efikasniju povratnu politiku. Prihvatni centar na Prištinskom aerodromu takođe radi.

Kosovo je uskladilo veći deo svog zakonodavstva sa međunarodnim standardima u regionu. Obezbeđen je i prevod. Ipak, efektivnost mehanizma za identifikaciju države porekla i profila ljudi koji zahtevaju međunarodnu zaštitu tek treba da se sprovede.

Od decembra 2014 do marta 2015 primećen je značajan porast neregularne migracije od Kosova preko Srbije u EU. Ovo se preslikava u uzročnom porastu potražilaca azila iz Kosova. Broj potražilaca azila podneti od strane građana Kosova je porasla na 37 905 u 2014 (sa 20 215 u 2013). Od januara do juna 2015, 62 860 kosovskih stanovnika podneli zahtev za azil u EU. Ovaj broj se značajno smanjio od maja 2015. Ipak, Kosovo mora da se pozabavi velikim brojem očigledno neosnovanim zahtevima za azil podnešenim od strane stanovnika Kosova za EU. Kosovo je sprovelo neke efikasne kratkoročne mere da obuzda neregularne migracije u 2015. Ishod pojačane kontrole autobusa na Kosovu, stroge provere licenci autobuskih kompanija, podizanje svesti i pojačana granična kontrola Srbije na granicom sa Mađarskom je značajno smanjenje neregularne migracije. Podržan dijalog sa Srbijom od strane EU, o neregularnim migracijama doveo je do bliže saradnje sa Beogradom na ovom polju. Kosovo mora da obezbedi efikasne dugotrajne zakone kako bi sprečilo dalje neregularne migracije. Potrebne su i mere koje bi se bavile uzrocima emigracije, pogotovo velikom nezaposlenošću, posebno među mladim ljudima. Migracioni profil iz 2013, koji pruža analizu podataka za vođenje politike o migraciji, usvojen je u martu 2015; profil za 2014 očekuje se da bude odobren do kraja 2015.

Mnogi migranti koji su napustili Kosovo, vratili su se. Funkcionalni proces **readmisije** je dobar i stopa prihvatanja azilanta na Kosovu je visoka (97% u prvoj polovini 2015). Kosovo je prihvatilo 4 610 ljudi u 2015, od kojih su 3 352 prisiljeni, a 1 258 dobrovoljni povratnici. U prvoj polovini 2015, Kosovo je prihvatilo 12 330 ljudi, od kojih su većina (6 834) bili dobrovoljni povratnici, a 5 496 prisiljeni. Kosovo je potpisalo ugovor o readmisiji sa 22 države. Dalji ugovori o readmisiji, uključujući Tursku, su trenutno u procesu pregovaranja i Kosovo podstiče njihovo brzo zaključenje.

Izmenjena je Uredba koja reguliše fond o reintegraciji, koja pruža širi pristup povratnicima svim reintegracionim uslugama koji su u posebno nepovoljnom ekonomskom položaju. Centralna procesiranje povratnika je uglavnom efikasna i pružanje hitne pomoći onima kojima je potrebna. Poboľšan je registracioni sistem za upravljanje slučajevima.

Rastući broj povratnika ima koristi od programa zapošljavanja i pokretanja biznisa. Sporazumi sa lokalnim kompanijama je postignut da bi se ovaj broj povećao. Dugoročna integracija povratnika, kroz pristup obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenoj nezi, je i dalje izazov. Kosovo treba da se osigura da je budžet za reintegraciju potrošen, koristeći sve dostupne resurse za podršku reintegracije. Kapacitet ministarstva za efikasno upravljanje reintegracijom na lokalnom nivou se treba još više povećati.

5.3.2. Pranje novca

Akcioni plan za procenu nacionalnog rizika za pranje novca i borbu protiv finansijskog terorizma se uglavnom sprovodi na vreme. Što se tiče krivičnog dela pranja novca, kosovski pravni okvir je uglavnom saglasan sa Bečkom i Palermo Konvencijom. Ipak, ostaje pojedine rupe, na primer o proglašenju imovine visokih javnih zvaničnika i manipulaciji tržišta.

Saradnja između Finansijsko obaveštajne jedinice unutar Ministarstva za finansije i ključnih tela u lancu protiv pranja novca treba da se dodatno pojača. Bolja saradnja i interakcija, posebno sa policijom i tužilaštvom je naročito važna. Odeljenje za borbu protiv korupcije unutar Kancelarije Specijalnog tužilaštva Kosova treba da se ojača kako bi pozabavilo sa više slučajeva pranja novca, u saradnji sa Misijom za vladavinu prava EU, EULEX. Povećan je broj slučajeva pranja novca koji su prosleđeni tužilaštvu. Ipak, mali broj presuda je donešeno do današnjeg datuma. Trba da se ojača saradnja između Tužilaštva i policije. Kosovo treba da uloži napore kako bi uskladilo svoje zakone i prakse sa preporukama RGSPN (Radne grupe za sprečavanje pranja novca).

5.3.3. Droge

Direktorat policije Kosova za istragu trgovine drogom je posvetio pažnju sprečavanju i smanjivanju ponude sprovođenjem strategije i akcionog plana za borbu protiv droge. Operacije, uključujući kućne racije, dovele su do razbijanja nekih kriminalnih grupa. Ipak je neophodan dalji rad obaveštajne policije.

Kosovo saraduje sa Evropskim centrom za praćenje droga i zavisnosti od droga, ali tek treba da imenuje nacionalnu centralnu tačku ili nacionalnu opservatoriju droge. Posebna pažnja se treba posvetiti osveščivanjem javnosti o posledicama korišćenja droge. Novi program obuke o opasnostima korišćenja droge je razvijen za službenike javne bezbednosti Kosovske policije i za odabrane predavače. Usluge lečenja zavisnosti i terapija metadonom su uspostavljene u pet bolnica i dva zatvora, povećavajući tako sprečavanje korišćenja droga i strategiju smanjivanja štete. Kosovo i dalje predstavlja prolazna zemlja zalihama heroina i kanabisa, ali je zaplena droga je i dalje mala.

5.3.4. Policija

Kosovska policija nastavlja da bude najpoverljivija institucija vladavine prava na Kosovu. Saradnja između Kosovske policije i Interpola je trenutno olakšana od strane zvaničnika iz države članice EU koji rade unutar EULEX-a. Kosovska policija je već doprinela uspešnim zajedničkim istragama podržanim od strane Interpola, uključujući razbijanje mrežu velikih razmera krijumčarenja migranata širom Evrope u martu. Kosovo je podnelo zahtev za pristup Interpolu u aprilu.

Saradnja između Nezavisnog policijskog inspektorata (NPI) i Direktorata za profesionalne standarde Kosovske policije nastavlja da bude dobra. U 2014, NPI je primio 1 304 žalbi i

informacija, na osnovu kojih 132 slučajeve je prosleđeno tužilaštvu. Kriminalne optužbe su podnete protiv 28 osumnjičenih i obrađuju se u kompetentnim sudovima.

Integracija bivših službenika Jedinice srpskog Ministarstva za unutrašnje poslove u policiju dovela je do nemira kada su ostali koji nisu integrisani u policiju protestovali protiv toga što nisu izabrani. Dodatno osoblje je raspoređeno na istragama ratnih zločina unutar policije, ali su istrage i dalje neoperativne. Dodatni naponi su neophodni za zaštitu svedoka.

5.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma

Rezultati

Kosovo treba da izradi rezultate u borbi protiv organizovanog kriminala, uključujući konfiskaciju i zaplenu imovine i konačnu procenu izvršilaca, ali za sada ima malo konkretnih dokaza o ovome. U 2014, procenjena vrednost zamrznute i privremeno zaplenjene imovine je veća od 30 miliona evra, dok je vrednost privremeno konfiskovane imovine, kojom upravlja Agencija za upravljanje zaplenjenom i konfiskovanim imovinom, procenjena na 128 298 evra, i sadrži 29 imovina.

Policija je uhapsila znatan broj ljudi koji su ili pristupili terorističkim grupama u konfliktima u instransvu ili su planirali da urade to. Tokom 2014, Direktorijat za borbu protiv terorizma je istražio i podneo prijave protiv nekoliko slučajeva u vezi terorizma i sproveo dva operativna plana i 484 racija u različitim regionima.

Tokom 2014, 9.3 kg heroína, 21.1 kg kokaina i 722.8 kg marihuane je zaplenjeno, i 17 kriminalnih bandi je identifikovano i razbijeno.

Institucionalni i operativni kapacitet

Da bi se pojačao policijski kapacitet za efikasan obavljanje organizovanim kriminalom, policajci su prošli obuku za napredne tehnike istrage zločina iz mržnje, bezbednosti kontrolnih tačaka na aerodromu i stratešku procenu i taktičko postavljanje zadataka i koordinaciju. Više finansijskih istraga je sprovedeno u odnosu na prethodnu godinu i devet finansijskih stručnjaka je prošlo obuku i dobilo sertifikat da bi unapredili kapacitet za sprovođenje finansijskih istraga. Kosovo mora da unapredi nivo stručnosti za rukovanje kompleksnim kriminalnim istraga, kao što su finansijski zločini i prevare nabavke, što je neophodno za uspešno suočavanje sa korupcijom. Kosovske institucije moraju da se obavežu na netolerantan pristup borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije u praksi i u svim procesima donošenja odluka. Treba da se imenovati novi nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine drogom.

Pravni okvir

Na Kosovu je postignut određeni napredak i uspostavljene su ključne komponente pravog okvira potrebnog za borbu protiv organizovanog kriminala. Na osnovu zakona o sprečavanju i borbi protiv **sajber-kriminala**, Direkcija za istragu organizovanog kriminala policije Kosova uspostavilo je Sektor za istragu sajber-kriminala i čije osoblje je prošlo posebnu obuku.

U januaru usvojen je zakon koji kriminalizuje fenomen stranih terorističkih boraca u skladu sa UN rezolucije Saveta bezbednosti 2178 (2014). Krivični zakoni ne pružaju dovoljnu pravnu osnovu za rukovanje sa finansijskim terorizmom i tehnologija koja se koristi je nedosledna. Kosovskom pravnom okviru za zaplenu i konfiskaciju nedostaju posebne odredbe koje bi omogućile vlastima da preduzmu potrebne preventivne i kaznene mere za zamrzavanje, i ako je potrebno, zaplenu terorističkih fondova i ostale imovine bez odlaganja, u skladu sa relevantnim UN rezolucijama. Treba povećati napore za identifikaciju, prevenciju i prekid toka stranih terorističkih boraca koji putuju u konfliktna područja kao što su Irak i Sirija.

Parlament je usvojio Zakon za presretanje telekomunikacija u maju 2015.

Strateški okvir

Sprovođenje strategije i akcionog plana 2012-2017 protiv **organizovanog kriminala** je u toku. U novembru 2014, održan je treći godišnji pregled 2012-2017 strategije i akcionog plana protiv organizovanog kriminala, droge i terorizma. Procena je pokrila praktičnu sprovođenje aktivnosti akcionog plana 2013-2014. Nova strategija protiv **trgovine ljudima** (2014-2019) je usvojena u maju 2015.

U septembru 2015 Kosovo je usvojilo 2015-2020 strategiju i akcioni plan za sprečavanje nasilnog ekstremizma i radikalizma koji može dovesti do terorizma. Strategija je rezultat bliske saradnje sa religijskim zajednicama, socijalnim radnicima, obrazovnim sistemima i omladinskim organizacijama.

Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije je značajna za suprotstavljanje infiltraciji kriminala u političke, pravne i ekonomske sisteme.

5.3.6. Sudska saradnja u građanskim i civilnim stvarima

Što se tiče Haških konvencija, posebno Konvencije o međunarodnoj otmici dece iz 1980, Odeljenje za Međunarodno pravnu saradnju unutar Ministarstva pravde se bavi jedino, iako profesionalno, sa građansko pravnim aspektima međunarodnih slučajeva otmice dece. Kosovo treba da ojača kapacitet kako bi postano efikasni saradnik u kontekstu zajedničke pravne pomoći. Nije bilo novih bilateralnih sporazuma o pravnoj saradnji.

Aneks I – Odnosi između EU i Kosova

27 Oktobra 2015, Evropska unija je potpisala sa Kosovom **Sporazum o stabilizaciji i pridruženju** (SAA). SAA predstavlja prvi ugovorni odnos između EU i Kosova. SAA je sveobuhvatni sporazum koji pruža okvir za politički dijalog i pokriva saradnju u širokom spektru sektora, uključujući pravdu, unutrašnje poslove, trgovinu, obrazovanje, zaposlenost, energetiku, životnu sredinu i spektar ostalih političkih oblasti. Kosovo je nastavilo da se bavi prioritetima postavljenim u prošlogodišnjem Izveštaju o napretku i Studiji izvodljivosti Komisije za Sporazum o stabilizaciji i pridruženju izdatoj u 2012. Naročito, napredak je napravljen u EU-podržanom dijalogu sa Srbijom i dijalogu o zahtevima za viznu liberalizaciju. Ipak, politički zastoj posle izbora u junu 2014 se završio tek u novembru 2014 formiranjem nove koalicione Vlade. Ovo je izazvalo kašnjenja u mnogim oblastima.

Posvećenost Kosova EU-podržanom dijalogu sa Srbijom i normalizaciji njihovog odnosa je bila instrument za ispunjenje Evropskih ambicija Kosova. Kosovo treba da se usred sredina sprovođenje ugovora postignutim sa Srbijom i da nastavi pregovore za postizanje novih ugovora.

Kosovo je i dalje angažovano u dijalogu o **Procesu stabilizacije i pridruživanju. Vizna liberalizacija** nastavlja da bude jedan od ključnih prioriteta Kosova. Komisija je izdala dva izveštaja o napretku Kosova prema viznoj liberalizaciji (februar 2013 i jul 2014). Nakon izveštaja o Kosovu u junu, obavljena je misija stručnjaka u julu 2015.

Što se tiče **finansijske pomoći**, tokom 2014 Kancelarija za evropske integracije na Kosovu nastavila je blisku saradnju sa Ministarstvom za evropske integracije na pripremi programa za 2014 pod IPA II finansijskim okvirom. Program IPA 2014 je odobren od strane Odbora IPA 27 novembru 2014 sa doprinosom u iznosu od 66.05 miliona evra koji je dopunjen sufinansiranjem Kosova za konačni iznos od 75.38 miliona evra. Okvirni sporazum između Kosova i Evropske komisije o aranžmanima za sprovođenje finansijske pomoći Unije Kosovu u okviru Instrumenta za prepristupnu pomoć (IPA II) potpisan je u aprilu 2015. Finansijski ugovor za IPA 214 stupio je na snagu u 14. septembru 2015. U 2014., Kancelarija za evropske integracije potpisala je 212 ugovora za projekte na Kosovu u vrednosti od 79.3 miliona evra. To nastavlja da osigurava koordinaciju aktivnih donatora na Kosovu organizujući – zajedno sa Ministarstvom za evropske integracije Kosova – redovne koordinisane donatorske sastanke.

Komisija je podnela predlog za potpisivanje i zaključivanje okvirnog sporazuma o učešću Kosova u programima EU u aprilu 2013. Ovaj predlog još uvek čeka odobrenja Saveta.

Nakon produženja mandata misije EU za vladavinu prava **EULEX**, do juna 2016, novi šef misije je preuzeo kancelariju u oktobru 2014. U odgovoru na optužbe za korupciju u okviru misije, VP/ZP je u novembru 2014 imenovala nezavisnog pravnog stručnjaka za razmatranje ovih navoda o EULEX-u. Stručnjake izradio svoj konačni izveštaj u aprilu 2015. Tokom perioda izveštavanja, Kosovske institucije su održale dobre odnose sa EULEX-om.

U avgustu 2015, Skupština Kosova je usvojila ustavne izmene i zakone koji dozvoljavaju uspostavljanje **Specijalne Komore i Specijalnog Tužilaštva**, koji treba da procesiraju slučajeve teških prekograničnih i međunarodnih zločina počinjenih posle konflikta na Kosovu.

Do danas, Kosovo je priznato do strane 110 država članica UN, uključujući i 23 država članica EU.

Tokom perioda izveštavanja, Generalni Sekretar UN-a je nastavio da redovno ažurira sprovođenje UN misije na Kosovu (UNMIK). On je pozvao Skupštinu Kosova da što pre usvoji zakon koji se tiče uspostavljanja Specijalne komore. Takođe je pozvao na potpuno angažovanje Beograda i Prištine u uspostavljanju Udruženja/Zajednice većinskih srpskih opština. Izrazio je zabrinutost zbog odliva stanovništva sa Kosova u kasnoj 2014 i ranoj 2015.

Kosovske snage pod vođstvom NATO-a (KFOR) nastavile su da osiguravaju bezbednost na Kosovu. Za vreme perioda izveštavanja, KFOR je imao oko 4 500 zaposlenih.

Aneks II – Statistički aneks

STATISTIČKI PODACI (do 7.09.2015)

Kosovo

Osnovni podaci	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Populacija (hiljade)	1)	:	2 208p	1 799b	1 816	1 821e	1 805e
Ukupna površina zemlje (km2)		10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887

Nacionalni računi	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Bruto domaći proizvod (GDP) (milioni evra)		:	4 402	4 814	5 059	5 327	:
GDP (evro po glavi stanovnika)	2)	:	2 480	2 672	2 799	2 935	:
GDP (standard kupovne moći (PPS) po stanovniku)		:	:	:	:	:	:
GDP (standard kupovne moći (PPS) po stanovniku), u odnosu na prosek EU (EU-28 = 100)		:	:	:	:	:	:
Stopa porasta realnog GDP: promena obima GDP (%) od prethodne godine		:	3.3	4.4	2.8	3.4	:
Bruto dodatna vrednost po glavnim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		:	16.2	15.6	14.8	14.4	:
Industrija (%)		:	20.7	19.7	19.9	20.3	:
Izgradnja (%)		:	7.7	9.2	8.2	7.9	:
Službe (%)		:	55.4	55.6	57.1	57.4	:
Rashodi finalne potrošnje, kao procenat GDPa (%)		:	102.6	103.3	105.2	104.0	:
Bruto investicije u osnovna sredstva, kao procenat GDP-a (%)		:	29.6	30.7	26.0	24.8	:
Promene u zalihama, kao procenat GDP-a (%)		:	3.4	3.3	2.9	2.8	:
Izvoz robe i usluga u odnosu na GDP (%)		:	19.9	19.6	18.2	17.4	:
Uvoz robe i usluga u odnosu na GDP (%)		:	55.5	56.8	52.4	49.0	:

Poslovanje	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Indeks obima industrijske proizvodnje (2010 =		:	:	:	:	:	:
Broj aktivnih preduzeća (broj)		:	:	:	:	32 651	33 937
Natalitet: broj preduzeća rođenih u posmatranom periodu (t) podeljen sa brojem aktivnih preduzeća u t (%)		:	16.1	13.6	16.8	12.4	13.7
Mortalitet – broj smrti preduzeća u posmatranom period (t) podeljen sa brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	13.8	12.9	12.3	8.6	:
Ljudi zaposleni u MSP kao deo svih zaposlenih (u poslovnoj ne-finansijskoj ekonomiji) (%)		:	73.7	72.1	74.2	74.5	74.1
Dodata vrednost od MSP (u poslovnoj nefinansijskoj ekonomiji) (milioni evra)		:	:	:	:	:	:
Ukupna dodata vrednost (u nefinansijskoj poslovnoj ekonomiji) (milioni evra)		:	:	:	:	:	:

Stopa inflacije	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Indeks potrošačkih cena (IPC), promena u odnosu na prethodnu godinu (%)		-1.0	3.5	7.3	2.5	1.8	0.4

Platni bilans	zapis	200	2010	2011	2012	2013	2014
Platni bilans: ukupni tekući račun (milioni evra)	3)	-104	-516	-658	-380	-339	-437
Platni bilans tekućeg računa: trgovinski bilans (milioni evra)	3)	-890	-1 742	-2 047	-2 050	-1 996	-2 059
Platni bilans tekućeg računa: neto usluge (milioni evra)	3)	-23	176	256	324	312	336
Platni bilans tekućeg računa: neto prihod (milioni evra)	3)	154	67	111	154	122	114
Platni bilans tekućeg računa: neto tekući transferi (milioni evra)	3)	655	982	1 021	1 193	1 222	1 172
Vladini transferi (milioni evra)	3)	661	370	329	402	342	292
**3 godina unazad prosečno kretanje tekućeg bilansa u odnosu na GDP (%)	3)	:	11.4	12.0	11.4	9.5	7.4
Neto unutrašnje strane direktne investicije (FDI) (milioni evra)	3)	:	331.1	387.0	213.3	250.2	123.8
Strane direktne investicije (FDI) u inostranstvu (milion evra)	3)	:	37.4	5.0	15.8	30.0	27.3
Od kojih FDI od ekonomije izveštavanja u EU-28 državama (milioni evra)	3)	:	1.0	0.0	5.2	21.5	10.1
Strane direktne investicije (FDI) u ekonomiji izveštavanja (milioni evra)	3)	:	368.5	392	229.1	280.2	151.2
Od kojih FDI od EU-28 država u ekonomiji izveštavanja (milioni evra)	3)	:	217.9	205.3	123.2	172.2	92.5
**Neto međunarodna investiciona pozicija, u odnosu na GDP (%)	3)	:	10.2	2.9	5.0	7.0	5.5
Stopa promene u odnosu na prethodnu godinu u bruto prilivu doznaka (u nacionalnoj valuti) od radnika migranata (%)	3)	:	-0.2	0.1	3.6	2.5	11.7

Javne finansije	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
***Opšti deficit/suficit u odnosu na GDP (%)		6.2p	:	:	:	:	:
***Ukupni državni dug u odnosu na GDP (%)	4)	0.0	6.1e	5.3e	8.3e	9.0e	:
Ukupni prihodi vlade, kao procenat GDP (%)		:	26.8	27.1	30.4	26.8	:
Ukupni rashodi vlade, kao procenat GDP (%)		:	28.9	28.8	29.0	28.2	:

Finansijski pokazatelji	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Bruto spoljni drug cele privrede, u odnosu na GDP (%)		:	31.2	29.7	30.0	30.2	32.3
Bruto spoljni drug cele privrede, u odnosu na ceo izvoz (%)		:	:	:	:	:	:
Novčana zaliha: M1 (novčanice, kovani novac, noćni depoziti, „milioni evra)		998	:	:	:	:	:
Novčana zaliha: M2 (M1 plus depoziti sa rokom dospeća do dve godine, milioni evra)		1 126	:	:	:	:	:
Novčana zaliha: M3 (M2 plus tržišni instrumenti, milioni evra)		:	:	:	:	:	:
Ukupni kredit monetarnih finansijskih institucija stanovnicima (konsolidovan) (milion evra)		86	1 459	1 698	1 763	1 806	1 882
Kamatne stope: dnevna stopa, na godišnjem nivou (%)		:	:	:	:	:	:
Aktivna kamatna stopa (jedna godina), na godišnjem nivou (%)	5)	:	14.63	14.14	13.42	12.36	10.70
Kamatna stop na depozit (jedna godina), na godišnjem nivou (%)	5)	:	3.70	3.49	3.57	3.39	1.07
Kurs evra: prosečno po period (1 euro = ... nacionalna valuta)		1	1	1	1	1	1

Indeks efektivnog kursa rate težinske trgovine (2005 = 100)		:	:	:	:	:	:
Vrednost rezervi (uključujući zlato) (milioni evra)		:	585	491	760	724	746

Spoljna trgovina robom	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Vrednost uvoza: sva roba, svi partneri (milijon evra)		:	2 158	2 437	2 462	2 421	2 538
Vrednost izvoza: sva roba, svi partneri (milijon evra)		:	296	306	267	272	325
Trgovinski bilans: sva roba, svi partneri (milijon evra)		:	-1 862	-2 131	-2 195	-2 148	-2 214
Uslovi trgovine (Indeks izvoznih cena / indeks uvoznih cena* 100) (broj)		:	125	97	87	97	107
Udeo uvoza u EU-28 državama u vrednosti totalnog izvoza (%)		:	45.5	45.5	41.1	43.5	30.2
Udeo uvoza u EU-28 državama u vrednosti totalnog uvoza (%)		:	41.0	41.5	42.6	44.7	42.6

Demografija	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Sirova stopa prirodne promene stanovništva (prirodna stopa rasta): broj rođenih minus umrlih (na hiljadu stanovnika)		:	:	11.4p	11.3	11.9	13.3
Umrli odojčad, smrtnost dece ispod jedne godine starosti (na hiljadu živorođenih)		11.2	8.8	12.1e	11.4	5.5	6.6
Očekivano trajanje života na rođenju: muško (godina)		:	:	68.0e	74.1	74.2	74.2
Očekivano trajanje života na rođenju: žensko (godina)		:	:	71.9e	79.4	79.4	79.5

Tržište rada	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Ekonomska stopa aktivnosti za lica starosti 20–64: procenat stanovništva starosti 20–64 koja je ekonomski aktivna (%)		:	:	:	42.5	46.4	47.7
*Stopa zaposlenosti za osobe starosti 20–64: udeo stanovništva starosti 20–64 koji su zaposleni (%)		:	:	:	29.7	33.0	31.3
Stopa muške zaposlenosti za osobe starosti 20–64 (%)		:	:	:	46.6	51.5	48.4
Stopa ženske zaposlenosti za osobe starosti 20–64 (%)		:	:	:	12.4	14.9	14.5
Stopa zaposlenosti za osobe starosti 55–64: Udeo stanovništva starosti 55–64 koji su zaposleni (%)		18.4	:	:	25.8	30.8	29.8
Zaposlenost po glavnim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		10.3	:	:	4.6	5.9	2.6
Industrija (%)		17.2	:	:	19.0	16.8	17.7
Izgradnja (%)		11.2	:	:	9.5	11.4	10.9
Službe (%)		61.3	:	:	65.0	64.1	67.2
Ljudi zaposleni u javnom sektoru kao udeo u ukupnom broju zaposlenih, osobe starosti 20–64 (%)		:	:	:	:	:	31.4s
Ljudi zaposleni u privatnom sektoru kao udeo u ukupnom broju zaposlenih, osobe starosti 20–64 (%)		:	:	:	:	:	68.6s
Stopa nezaposlenosti: deo radne snage koji je nezaposlen (%)		55.0	:	:	30.9	30.0	35.3
Muška stopa nezaposlenosti (%)		45.2	:	:	28.1	26.9	33.1
Ženska stopa nezaposlenosti (%)		74.5	:	:	40.0	38.8	41.6
Stopa nezaposlenosti omladine: deo radne snage starosti 15–24 koje je nezaposleno (%)		77.7	:	:	55.3	55.9	61.0
Dugoročna nezaposlenost: deo radne snage koja je bila nezaposlena 12 meseci i više (%)		26.0	:	:	18.5	20.7	26.1
Stopa nezaposlenosti za osobe (starosti 25–64) koji su završili najniže srednje obrazovanje (ISCED 0–2) (%)		:	:	:	:	:	:

Stopa nezaposlenosti za osobe (starosti 25–64) koji imaju visoko obrazovanje (ISCED 5 & 6) (%)		:		:		:		:		:
--	--	---	--	---	--	---	--	---	--	---

Socijalna kohezija	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Prosečne mesečne nominalne plate i naknade (nacionalna valuta)		:	:	:	:	:	:
Indeks realnih nadnica i plata (indeks prosečnih nadnica i plata, podeljen sa inflacionim indeksom) (2000 = 100)		:	:	:	:	:	:
GINI koeficijent— vidi definiciju		:	:	:	:	:	:
Jaz siromaštva		:	:	:	:	:	:
*Osobe koje rano napuštaju obrazovanje i obuke: proporcija populacije starost 18–24 sa najnižim srednjim obrazovanjem koji nisu u daljoj edukaciji i obukama (%)		:	:	:	:	:	:

Životni standard	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Broj putničkih automobile u odnosu na broj stanovnika (broj promila stanovništva)		:	90.6p	111.2e	111.3	125.0	158.0
Broj pretplatnika mobilne telefonije u odnosu na broj stanovnika (broj promila stanovništva)		:	442.3	543.7	532.5	:	487.8

Infrastruktura	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Gustina železničke mreže (linije u radu na hiljadu km ²)		:	30.3	30.6	30.6	31.0	31.0
Dužina autoputeva (kilometri)		0	0	38	60	80	80

Inovacije i istraživanja	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Javna potrošnja na obrazovanje u odnosu na (%)		:	3.8	4.1	4.0	:	4.4
*Bruto domaća potrošnja na IR u odnosu na GDP (%)		:	:	:	:	:	:
Procenat domaćinstva koja imaju pristup internetu (%)		:	:	57	:	:	:

Životna sredina	Note	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Energetski intenzitet ekonomije (kg nafte jednakom 1 000 evra GDP-a na 2005 stalnih cena)		:	:	:	:	:	:
Električna energija iz obnovljivih izvora u odnosu na bruto potrošnju električne energije		:	:	:	:	:	:
Udeo puta unutrašnje špedicije (na osnovu tona-km) (%)		:	:	:	:	:	:

Energija	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Primarna proizvodnja svih energetskih proizvoda (hiljada TOE)		:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja sirove nafte (hiljada TOE)		:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja kamenog uglja i lignita (hiljadu TOE)	6)	5 528	7 960	8 212	8 028	8 219	7 204
Prirodna proizvodnja prirodnog gasa (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:
Neto uvoz svih energetskih proizvoda (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:
Bruto potrošnja energije u unutrašnjosti (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:
Proizvodnja el. energije (hiljadu GWh)		3.2	5.5	5.7	5.9	6.2	5.3

Poljoprivreda	zapis	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje dobara i usluga (po proizvodnim cenama) (prethodna godina = 100)		:	:	:	:	:	:
Korišćena poljoprivredna površina (hiljadu hektara)		:	242e	243e	276	295	258p
Stočni fond: živa goveda (hiljadu glava, kraj perioda)		319	357e	362e	314	321	235p
Stočni fond: žive svinje (hiljadu glava, kraj perioda)		110	51e	51e	56	49	:
Stočni fond: žive ovce i koze (hiljadu glava, kraj perioda)		116	229e	247e	123	160	199p
Proizvodnja i korišćenje mleka na farmi (ukupno punomasno mleko) (hiljadu tona)		:	:	:	:	:	:
Proizvodnja useva žetve: žitarice (uključujući rižu) (hiljadu tona)		396	431e	435e	442	540	:
Proizvodnja useva žetve: šećerna repa (hiljadu tona)		:	:	:	:	:	:
Proizvodnja useva žetve: povrće (hiljadu tona)		135	239e	247e	117	185	:

: = nije dostupno

b = prekid serije

e = procenjena vrednost

p = privremen

s = Eurostat procena

* = Evropski 2020 pokazatelj

** = Procedura makroekonomske ravnoteže (MIP) indikator

*** = Vladini podaci o deficitu i dugovi zemalja proširenja objavljene su na "kao što je" osnovi i bez ikakvog osiguranja u pogledu njihovog kvaliteta i pridržavanju pravila ESA.

.

Napomene:

- 1) 2011: podaci su zasnovani na podacima popisa 2011 godine, i procenjuje se da Kosovska agencija za statistiku (KAS) ima tri severne opštine koje nisu učestvovala u popisu i prirodnom rastu za period april 15–31 decembar 2011.
- 2) Broj stanovnika je revidiran posle objavljivanja GDP-a. Ove promene će biti uključene u godišnjem izdanju GDP-a.
- 3) 2010–14: na osnovu platnog bilansa za upotrebu izdanja 6 (BPM6).
- 4) 2010–13: vrednost GDP se dobija iz Srednjoročnog okvira troškova 2014–2016 (April 2013).
- 5) Uključuje isplatu nadoknadu od banaka
- 6) Hiljadu tona

